

Kontaktformer og holdningsdannelse i et flerkulturelt bysamfunn

- Boulevard St-Laurent i Montreal, Canada -

Arnhild Midgaard

Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo
September 2008

Forord

Endelig har hundrevis av sider med råtekst fått en struktur og et innhold som på nesten magisk vis har blitt til en masteroppgave. Jeg vil imidlertid ikke forlede leseren til å tro at dette har skjedd med et enkelt trylleslag. Adjektivene som kan beskrive prosessene tilhører en svært lite magisk kategori. Akkurat nå føler jeg meg likevel beruset av glede over endelig å kunne levere fra meg noe som har hengt over meg i måneder og år. Til tross for diverse forsøk på å avlede oppmerksomheten med ulike jobber og prosjekter, klarte jeg aldri helt å gi opp håpet om at denne dagen skulle komme.

Etter altfor mange år på Blindern er listen over navn på personer som har betydd noe for meg blitt veldig lang. Jeg kan egentlig snakke om generasjoner av masterstudenter, hvis jeg skal le litt av min egen manglende progresjon de siste årene. Jeg støtter meg til det en som kom i mål før meg, skrev: *Dere vet hvem dere er!* Og jeg legger til: *Dere skal vite at dere har gjort alle årene på samfunnsgeografi spesielt interessante, lærerike og meningsfulle.* En spesiell takk til Ellen og Raul som hjalp meg å løse de tekniske utfordringene med kartene.

Imidlertid er det noen navn jeg må utheve. Jeg begynner med den innerste sirkelen. Adrian: Takk for ALL din fantastiske støtte og kjærlighet over en så altfor lang ”innsjutt”. Det har ikke alltid vært mye tid til deg eller oss ved siden av full jobb og oppgave! Pappa: Når alt har sett håpløst ut og jeg ikke har klart å se innhold for bare ord, har det vært uvurderlig å få lov til å komme hjem til oppklarende spørsmål og fine samtaler. Takk også for nyttige kommentarer til språket i oppgaven. Mamma: Betydningen av mat i magen er undervurdert! Men også takk for all den omtanke du har vist, og ikke minst at du alltid tror på meg. John Einar: Du er en flott bror! Margaret: Takk for tak over hodet, godt selskap og oppmuntrende ord. Du er en flott søster og har en herlig familie. Tiden med dere i Delaware, USA, ga noen utrolig fine overganger mellom felt og hjemme. Jeg er dessverre gått tom for unnskyldninger for å krasje hos dere i uker i strekk.

There are more people across the Atlantic that deserve some attention. A special thank to all of you that gave of your time and put aside your privacy in order to support me in my search for wisdom. Thanks to my roommates that gave me a place to live, social networks and lots of fun. And my thought goes to all of you that made my stay so extraordinary; there are many of

you! Some special attention to my very special friend Heather: Thank you for being Heather, and thank you for holding my hand when the challenges built up.

Irene: Vi har holdt på like lenge, vi har vært like fortvila og vi har vært like ”lost”. Det har vært deilig å ikke være alene om det ☺ men det er enda deiligere å vite at vi begge nå sparker ballen i mål! Takk også til kollegaene mine i Redd Barna som har heiet meg frem, og lagt tilrette for at jeg skulle få tid til både jobb og oppgaven. Og ikke minst til alle gode venner på og utenfor Blindern, som har oppmuntret og trodd på meg. Gleder meg til endelig å få tid med dere.

There are still two more people that in particular give my life and work a special value. Nephew Daniel and stepdaughter Eliska: You have for years brought and will for years to come bring even more sunshine into my life. Your lives and personalities inspire me and make a thesis like this a little extra meaningful. There is something special about who you are as people and how that is manifested in your social interactions. You sure enough are even more of the future than I am ☺ but I hope for us all that the multicultural reality of today will find peace and harmony in a close future. I know it can be done, and you two demonstrate that every day in your individual ways.

Sist, men ikke minst, personen som har gjort denne oppgaven mulig, min veileder Terje Wessel: Takk for mange inspirerende og lærerike diskusjoner, og ubeskrivelig tålmodighet med din til tider alt for utålmodige, sta og krevende student: meg. Din kreativitet og kunnskap har gjort denne oppgaven mulig. Ballen er nå sparket i mål!

Blindern, august 2008,

Arnhild Midgaard

INNHOLDSFORTEGNELSE¹

BILDEOVERSIKT	6
KART- OG DIAGRAMOVERSIKT.....	6
KAPITTEL 1. INNLEDNING	7
MONTREAL SOM BASE.....	7
<i>Problemstillinger</i>	9
<i>Disposisjon for den videre oppgaven</i>	10
KAPITTEL 2. KONTEKSTUALISERING AV STUDIEN.....	12
INNLEDNING.....	12
FREMVEKSTEN AV EN KANADISK FLERKULTURELL NASJON OG POLITIKK	12
SPRÅKPOLITIKK MED BEFOLKNINGSMESSIGE RINGVIRKNINGER.....	14
MULTIKULTURALISMEN SOM IDEOLOGI	16
DEN KANADISKE OPERASJONALISERINGEN AV MULTIKULTURALISMEN	17
DIALOG – EN VIKTIG DEL AV DEN PRAKTISKE MULTIKULTURALISMEN.....	19
OPPSUMMERING	20
KAPITTEL 3. METODEVALG OG FREMGANGSMÅTE.....	22
INNLEDNING.....	22
VITENSKAPSTEORETISK ORIENTERING	23
PRODUKSJON AV DATA.....	25
<i>Skriftlige kilder</i>	25
<i>Observasjonsstudier</i>	25
<i>Valg og rekruttering av informanter</i>	28
INTERVJUETS FORM.....	29
MIN RELASJON TIL INFORMANTENE.....	32
PROBLEMSTILLINGER	33
TOLKNING OG ANALYSE.....	33
OPPSUMMERING	35
KAPITTEL 4. BYROMMETS OPPBYGNING OG DYNAMIKK	37
INNLEDNING.....	37
ET TRYGT OG LEVENDE BYROM: JACOBS' BETINGELSER	38
TRYGGHET GJENNOM BLIKKONTAKT.....	41
BEVEGELSESROM – ET NETTVERK AV INDIVIDUELLE BEVEGELSESBANER	42
HVOR I HVERDAGSLIVETS BEVEGELSESROM OPPSTÅR DET KONTAKT?.....	44
OPPSUMMERING	45
KAPITTEL 5. VIRKNINGER AV KONTAKT I BYROMMET I LYS AV SOSIALPSYKOLOGIEN	47
INNLEDNING.....	47
SENTRALE TREKK VED KONTAKTTEORIENS UTVIKLING.....	48
NÆRMERE OM FØLELSER.....	51
FLERE FORHOLD KNYTTET TIL FØLELSER	52
"EKSPONERING ALENE"	53
FØLELSER OG STEREOTYPIER	54
"ROM" I SOSIALPSYKOLOGIEN	56
OPPSUMMERING	57
KAPITTEL 6. MAKROPERSPEKTIVET I SAMSPILL MED BYTEORI OG SOSIALPSYKOLOGISK TEORI.....	58
INNLEDNING.....	58
MANIFESTASJONER I BYROMMET	58

¹ Antall ord i oppgaven er 41687

MULTIKULTURALISME – TILHØRIGHET, FORTROLIGHET OG ANERKJENNELSE	59
OPPSUMMERING	60
KAPITTEL 7. BYROM I MONTREAL – KARAKTER OG ENDRING –.....	61
INNLEDNING.....	61
NOEN VIKTIGE BYROM I MONTREAL	61
DET TRYGGE BYROMMET	67
ENDRINGER I DET URBANE ROMMET	68
<i>Lokale endringer på Boulevard St-Laurent.....</i>	<i>69</i>
VIRKNINGER AV KULTURMØTENE	71
BOULEVARD ST-LAURENTS SOSIOKULTURELLE UNIVERS	72
OPPSUMMERING	75
KAPITTEL 8. INNBLIKK I FORHOLD KNYTTET TIL RELASJONEN INDIVID – ROM.....	77
INNLEDNING.....	77
URBANE KONTAKTARENAER	78
ULIKE INDIVIDERS VURDERINGER AV ULIKE KONTAKTERFARINGER	83
<i>Direkte kritikk av andre etnisk-kulturelle grupper i lys av kontakt i byrommet</i>	<i>84</i>
<i>Indirekte kritikk av andre etnisk-kulturelle grupper i lys av kontakt i byrommet.....</i>	<i>86</i>
FORTROLIGHET MED MANGFOLD I BYROMMET.....	90
OPPSUMMERING	95
KAPITTEL 9. BETYDNING AV INSTITUSJONALISERT MULTIKULTURALISME FOR DET URBANE SOSIALE LIV	97
INNLEDNING.....	97
TOLERANSE FOR ANDRE I BYROMMET	98
NASJONALE INSTITUSJONER OG KOMMUNIKASJON GJENNOM MEDIA.....	99
<i>”The Canadian Mounted Police”: Turban eller Stetson-hatt</i>	<i>100</i>
<i>Innsettelsen av ny Governor General i Canada</i>	<i>100</i>
OPPSUMMERING	102
KAPITTEL 10. KONKLUSJON	103
INNLEDNING.....	103
FØRSTE OG ANDRE PROBLEMSTILLING	104
TREDJE PROBLEMSTILLING.....	105
FJERDE PROBLEMSTILLING.....	107
AVSLUTNING.....	108
REFERANSELISTE.....	109
APPENDIKS.....	112
VEDLEGG 1: TEMAGUIDE FOR DYBDEINTERVJUENE	112
VEDLEGG 2: GUIDE FOR INTERVJUENE I LOKALE BUTIKKER.....	113

Bildeoversikt

Bilde 1: Oversiktsbilde over bykommunene i Montreal (Ville)	9
Bilde 2: "Sør" for rue Sherbrooke på Boulevard St-Laurent	63
Bilde 3: "Nord" for rue Rachel på Boulevard St-Laurent	63
Bilde 4: Variert bygningsmasse på Boulevard St-Laurent.....	63
Bilde 5: Spennende og fargerik arkitektur på sidegatene til Boulevard St-Laurent.....	63
Bilde 6: Illustrasjon på øynene som følger med på gatelivet	67
Bilde 7: Café Supreme	67

Kart- og diagramoversikt

Kart 1: Oversiktsbilde av studiens fokusområde pluss litt til	62
Diagram 1: Endringer hos de fem største synlige minoritetsgruppene i Quebec.....	15

Kapittel 1. Innledning

Montreal som base

Jeg har gjennom mange år vært interessert i og arbeidet med politiske og teoretiske spørsmål knyttet til migrasjon. Mer spesielt har jeg vært interessert i hvilken betydning migrasjon har for kontakt med kulturelt mangfold og påfølgende holdningsendringer knyttet til slik kontakt. Denne nysgjerrigheten var avgjørende for hva jeg bestemte meg for å skrive om i masteroppgaven.

I begynnelsen vurderte jeg et prosjekt i Norge, men etter hvert vurderte jeg det å reise utenlands og erfare en annen flerkulturell virkelighet, forskjellig fra vår egen, som ønskelig. Jeg valgte Canada fordi jeg hadde hørt at det var utpreget multikulturelt med en klart definert multikulturell politikk. Det er naturlig å sammenligne den kanadiske tilnærmingen til et flerkulturelt samfunn med tilnærmingen i USA, et land jeg har tilbrakt mye tid i. Også USA er kjent for å beskrive seg selv som åpent og inkluderende, men USA er likevel forskjellig fra Canada, til tross for mange likheter. Hovedforskjellen er følgende: USA fremstilles offisielt som et land hvor alt og alle smelter sammen til noe amerikansk, mens den tilsvarende kanadiske fremstillingen legger vekt på at Canada er en mosaikk. Ideen om en mosaikk var noe jeg var interessert i å studere nærmere. Et av poengene knyttet til denne forskjellen, som kom frem i intervjuer, er at man i Canada for eksempel føler seg komfortabel med hvilken som helst gruppes feiring av tradisjoner eller religiøse høytider. Man etterstreber ikke hva en informant kalte ”hypersensitive” kultur- og religionsnøytrale uttrykk som “Happy Holidays”.

For å studere denne mosaikken bestemte jeg meg for å reise til byen Montreal i provinsen Quebec. Quebec er fransk-kanadisk, men Montreal har historisk skilt seg ut fra resten av Quebec med sitt flerkulturelle og flerspråklige preg. Ifølge folketellingen fra 2006² bor det 1 620 693 mennesker i det som omtales som Montreal (Ville). Det totale folketallet for hele metropolen Montreal er litt over det dobbelte av folketallet for denne mer sentrale delen av Montreal, som er det geografiske nivået jeg velger å legge meg på med hensyn til statistikk for det jeg i det etterfølgende vil omtale som Montreal. Det er tre grunner til at jeg gjør det: *For det første* er det en overvekt av personer med synlig minoritetsbakgrunn i dette området. Av de 590 375 personene med synlig minoritetsbakgrunn³ bosatt i metropolen bor 70 %

² Statistics Canada. 2007. *Montréal, Quebec (table). 2006 Community Profiles. 2006 Census.* <http://www12.statcan.ca/english/census06/data/profiles/community/>

³ The Employment Equity Act defines visible minorities as ‘persons, other than Aboriginal peoples, who are non-Caucasian in race or non-white in colour.’ (Statistics Canada, 2006 Census of Population)

(414 830 personer) innenfor grensene av det som kalles Montreal (Ville). *For det andre* befinner gaten og nabolaget som har vært det geografiske utgangspunktet for min studie, seg innenfor dette området. Og *for det tredje* er så godt som alle informantene, og *alle* de sentrale informantene, bosatt i og beveger seg innenfor dette området.

Canada har lagt *Multikulturalismen* – en normativ politisk ideologi – til grunn for sin politikk på innvandringsfeltet. Begrepet ideologi er i denne sammenhengen forstått som politisk teori med røtter i politisk praksis og erfaring (Kelly 2002). Det som er sentralt for denne oppgaven er ideologien sett som en form for institusjonell støtte til et flerkulturelt samfunn. Denne politikken kjennetegnes ved at den aktivt fremmer et flerkulturelt samfunn der ulike innvandrede grupper skal få ivareta sin kulturelle arv. Samtidig skal det legges til rette for at alle grupper også deltar i fellesskapets institusjoner. Canada var det første landet i verden til å implementere multikulturalismen som en del av sin nasjonale politikk. Dette gir en historisk erfaringsdimensjon til min studie av etnisk-kulturell samhandling og holdningsdannelse i Montreal. Ifølge Kymlicka (1998:15) bygger multikulturalismen på fire viktige premisser (min oversettelse og mine uthevelser): ”den skal støtte **utviklingen av etnisk-kulturelle grupper**; hjelpe medlemmer av etnisk kulturelle grupper til å overkomme barrierer som hindrer full deltagelse i det kanadiske samfunnet; fremme **kreative møter og utveksling** mellom alle etnisk-kulturelle grupper; støtte nye kanadiere i å lære minst ett av Canadas to offisielle språk.” Det er spesielt de to forholdene jeg har uthevet, jeg mener er av vesentlig interesse for studier av byrommet og sosial samhandling i byrommet.

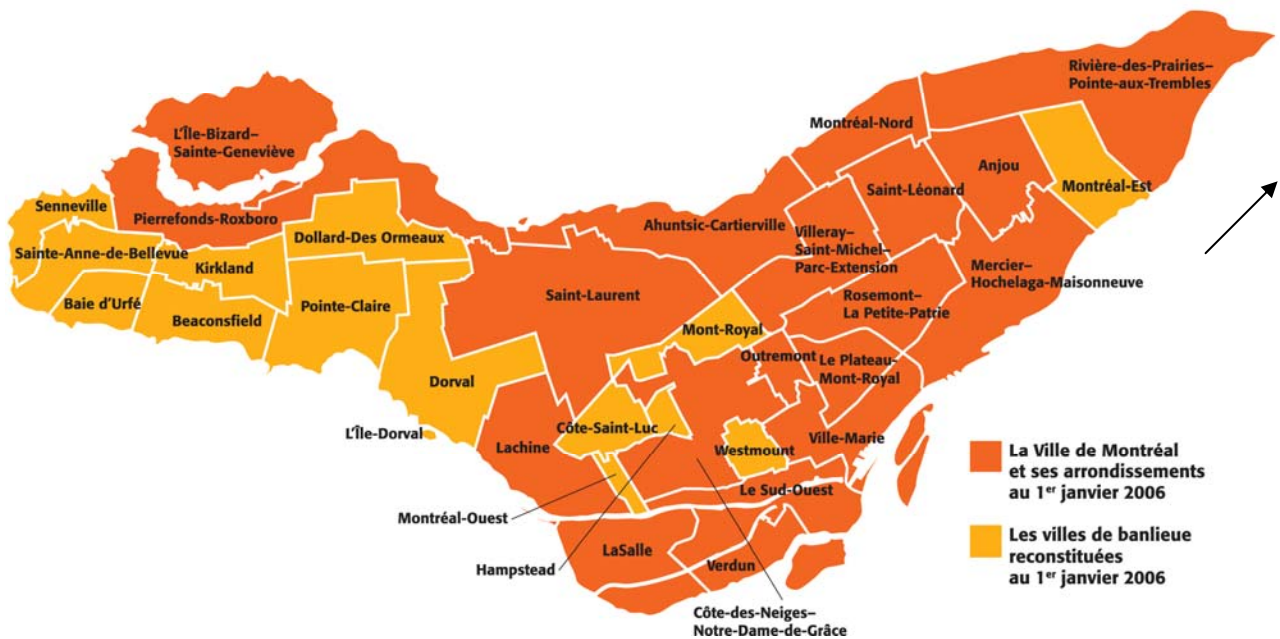
En slik politikk har nødvendigvis gitt en etnisk-kulturell og sosiokulturell mangfoldig befolkningssammensetning. Dette mangfoldet har videre blitt manifestert i det fysiske og visuelle bymiljøet. I denne sammenhengen er gaten ”Boulevard St-Laurent” – en gate som tradisjonelt deler øya Montreal i en ”vestlig” engelsktalende del og en ”østlig” fransktalende del – spesielt interessant⁴. Gaten strekker seg fra vannkanten i den sørøstlige bykommunen Ville-Marie og nordvestover gjennom bykommunene i denne rekkefølgen: Le Plateau-Mont-Royal, Rosemont La Petite-Patrie, Villeray-Saint-Michel-Parc-Extension til Ahuntsic-Cartierville. Gaten ender nord i bykommunen Ahuntsic-Cartierville, som strekker seg sørvestover langs elven Rivière des Prairies. Boulevard St-Laurent går altså fra vannkant til vannkant. Den passerer gjennom eller i nærheten av forskjellige mindre områder eller nabolag

⁴ Jeg beskriver gaten som å gå nordvestover, noe mer i tråd med de faktiske geografiske forholdene slik kartet under viser. Montrealere (inkludert mine informanter) forenkler imidlertid og sier at gaten går fra sør til nord, og deler øya i øst og vest.

med ulike etnisk-kulturelle grupper, slik som: "Chinatown", "Little Greece", "Little Portugal", "Mile End" og "Little Italy". Det greske og det portugisiske området, samt Mile End ligger igjen innenfor bykommunen Le Plateau-Mont-Royal, som er kjerneområdet for studien. "Little Italy" ligger i bykommunen Rosemont-La Petite-Patrie, som i sør grenser til Le Plateau-Mont-Royal.

Områdene på kartet under merket rødt viser bykommunene i Montreal (Ville) per 1. januar 2006. Områdene merket med gult er en del av metropolen Montreal (i tillegg til andre områder som ligger utenfor øya). Bildet viser bare øy delen av metropolen Montreal. Områdene merket med rødt viser altså Montreal (Ville), som er *det* geografiske nivået jeg refererer statistikk om Montreal fra.

La Ville de Montréal et ses arrondissements au 1er janvier 2006

Bilde 1: Oversiktsbilde over bykommunene i Montreal (Ville)

Kilde: ⁵

Problemstillinger

Mitt feltarbeid ble altså gjennomført i Montreal, med spesielt fokus på gaten Boulevard St-Laurent og gatens nærområder. Jeg stiller følgende spørsmål:

1. Hvilke forhold i dette byrommet [Montreal, med spesielt fokus på gaten Boulevard St-Laurent og dens nærområder] legger til rette for flerkulturelle kontaktopplevelser?

⁵ Kilde: http://ville.montreal.qc.ca/portal/page?_pageid=65,1619531&_dad=portal&_schema=PORTAL

2. Hvor skjer det, og hva slags kontaktopplevelse gir det?
3. Hvordan oppleves flerkulturelle kontakterfaringer i Montreal, og på Boulevard St-Laurent og dens nærområder spesielt, hvilken virkning kan kontakten ha på holdningsdannelse eller holdningsendring – og hvorfor kan kontakt eventuelt ha denne virkningen?
4. Påvirker operasjonaliseringen av den kanadiske multikulturalismen hvordan kontakt på Boulevard St-Laurent i Montreal oppleves og blir forstått?

Kulturell kompleksitet, interkulturell samhandling og holdninger til mangfold er temaer som angår alle samfunnsfag. Samfunnsgeografi er mitt faglige utgangspunkt og den disiplinen jeg ønsker å tilføre noe gjennom denne oppgaven. Jeg vil imidlertid rette oppmerksomheten mot forskning og analyser på dette feltet mer generelt, og derfor også inkludere sosialpsykologi og normativ politisk tenkning. Dette mener jeg vil berike oppgaven, og gjør det mulig for meg å svare bedre på problemstillingene.

Disposisjon for den videre oppgaven

Kapittel 2 er ment å gi en forståelse av relevant kontekst. Trekk ved språk- og religionsmangfoldet i befolkningen og den kanadisk-politiske multikulturalismen står sentralt. Jeg sier blant annet litt om den politiske operasjonaliseringen av multikulturalismen i Canada, og refererer samtidig noen kritiske synspunkter på den kanadiske multikulturalismen. Jeg vil også kort si litt om betydningen av dialog som et viktig prinsipp i operasjonaliseringen av multikulturalisme.

Kapittel 3 gir en orientering om de metodiske og analytiske fremgangsmåtene jeg har brukt for å oppnå en best mulig forståelse av kontaktformer og holdningsdannelse i det flerkulturelle bysamfunnet jeg fant på Boulevard St-Laurent i Montreal, Canada.

Kapittel 4 legger det teoretiske grunnlaget for analysen av Boulevard St-Laurent. Mer spesielt redegjør jeg for prinsippene for Jacobs' ideelle byrom og begreper som bevegelsesbane og hverdagsgeografi som vil bli brukt i analysen.

Kapittel 5 legger det teoretiske grunnlaget for analysen av den virkning kontakt kan ha for holdningsdannelse/-endring hos de enkelte individer, og hvorfor kontakt kan påvirke

holdningsdannelse/-endring slik det skjer. Jeg redegjør for sosialpsykologiske perspektiver som kontaktforskning, emosjonelle forhold og generell eksponering til mangfold.

Kapittel 6 gir noen illustrasjoner på hvordan man kan se de tre forklaringsperspektivene – sosialpsykologiens mikroperspektiv, byteoriens mesaperspektiv og det politisk ideologiske makroperspektivet – i sammenheng.

Kapittel 7 analyserer en del av Boulevard St-Laurent og denne gatens nærområder med utgangspunkt i Jacobs fire betingelser for det ideelle byrom. Jeg ser nærmere på hvilke tjenester eller funksjoner som finnes der, forhold som påvirker hvordan folk beveger seg, og hvordan enkelte individer opplever, beskriver og bruker dette området.

Kapittel 8 viser hvordan etnisk-kulturelt og sosiokulturelt mangfold oppleves av enkelte informanter, gjennom først en mikrogeografisk analyse av to steder og så en analyse av enkeltindividers kontaktopplevelser. Tanken er at en individfokustert analyse vil bidra til å avdekke emosjonell kompleksitet og variasjon i holdninger til etnisk-kulturelt mangfold i byrommet.

Kapittel 9 – illustrerer hvordan alminnelige borgere kan forholde seg – og argumentere – i tråd med den overordnede nasjonale ideologien. Med dette som utgangspunkt vil jeg gi noen eksempler på hvordan den nasjonale ideologien kommuniseres til folket – direkte eller indirekte – gjennom ulike typer institusjoner.

Kapittel 10 – trekker trådene sammen, og returnerer til de fire problemstillingene som ligger til grunn for oppgaven.

Kapittel 2. Kontekstualisering av studien

Innledning

Det er for denne studien viktig med en viss kontekstforståelse. I kvalitative studier baserer dybdeforståelsen av et sosialt fenomen seg på få enheter. Disse enhetene lever i en større helhet, og denne helheten må gjøres kjent for den som skal vurdere det Thagaard (2003) kaller *bekreftbarheten av forskningsresultater*. Det er derfor nødvendig for leseren å ha en forståelse av den empiriske studiens kontekst. En slik kontekstforståelse innebærer kjennskap til utviklingstrekk som kan være relevante for forståelsen av, i mitt tilfelle, en bestemt urban sosial organisering. Jeg vil i dette kontekstualiseringskapittelet derfor først gjengi noen historiske milepæler og si litt om hvordan innvandring til Quebec påvirker språk- og religionsmangfoldet i byens befolkning. I de siste to underkapitlene vil jeg gi en kort innføring i den politiske operasjonalisering en av den kanadiske multikulturalismen og prinsippet om dialog. Disse to underkapitlene er viktige fordi den politiske operasjonaliseringen har klare fysiske manifestasjoner i byrommet.

Jeg ønsker å dvele litt ved ordet ”multikulturalisme”. I mye av den akademiske og politiske diskusjonen i Quebec har ”interkulturalisme” erstattet ordet ”multikulturalisme”. Ifølge Kymlicka er det mulig at begrepsuttrykk av og til er valgt “for political reasons [rather] than for their sociological accuracy” (1998:59). Med andre ord kan det hende at ordet multikulturalisme ikke er ideelt egnet til å beskrive totaliteten av den faktiske politikkens mål. Det er mulig ordet fremmer en forestilling om parallelle kulturer heller enn sameksistens og samhandling, verdier som blir fremhevet av et ord som interkulturalisme. Jeg velger likevel å bruke betegnelsen multikulturalisme når jeg snakker om den kanadiske politikken. Jeg ser ikke noen stor forskjell på de to betegnelsene med hensyn til politisk operasjonalisering, og multikulturalisme er mer vanlig i litteraturen på feltet. I en del sammenhenger vil det videre være naturlig å bruke ordet flerkulturell, heller enn multikulturell, på norsk.

Fremveksten av en kanadisk flerkulturell nasjon og politikk

Kolonialiseringen av provinsen Quebec ble påbegynt av franskmannen Jacques Cartier i 1534 (JIMI)⁶. I de neste par århundrene emigrerte stadig flere franskmenn til Quebec. Ifølge et par

⁶ JIMI refererer til artikkelen “Laicity and Religious Diversity – Quebec’s Approach” skrevet av Conseil des relations interculturelles Montréal, som finnes på: <http://nsdl.org/resource/2200/20080319122143303T>

fransk-kanadiere jeg snakket med i Quebec, ble det til og med importert franske kvinner for å øke fødselsraten i den hensikt å skape en fransk-kanadisk nasjon. På denne tiden var Montreal bare en provinsby. Det var først med de store bølgene av immigranter fra andre europeiske land, som begynte med italienerne på slutten av 1800-tallet, at Montreal tok til å vokse til en skikkelig by. Titusenvis av italienerne kom fra det sørlige Italia for å søke jobb. I begynnelsen av århundret etter fulgte rundt 120 000 andre europeere, og av disse var nesten halvparten østeuropeiske jøder. Etter 2.verdenskrig fortsatte innvandringen av italienerne, men nye grupper, som grekere og portugisere, kom også. Byen vokste jevnt, og i 1951 hadde den en befolkning på over en million innbyggere (Driedger 1978).

Det ble i løpet av disse årene tatt politiske beslutninger som hadde stor betydning for provinsen Quebec og byen Montreal. I 1760 tapte franskmennene Quebec til engelskmennene, som følgelig knuste drømmen om en egen fransk-kanadisk nasjon. Med unionsavtalen (Act) i 1840, mellom "Upper Canada" (dagens provins Ontario) og "Lower Canada" (dagens provins Quebec), ble fransk-kanadierne en nasjonal minoritet⁷ i staten Canada. Dette var et politisk tøft nederlag. Dessuten ble den franske identiteten fortsatt utfordret, ved at store ikke-franske migrasjonsstrømmer fortsatte å komme fra Europa, i tillegg til en migrasjon av engelsktalende fra det øvrige engelskdominerte Canada. Byen kom med andre ord til å bære stadig mindre preg av sin franske herkomst, og fransk-kanadiere følte seg stadig mer som en minoritet, også på hjemmebane (Kymlicka 1998).

I 1969 forsøkte daværende statsminister, Pierre Trudeau, å gjenopprette en slags nasjonal balanse ved offisielt å gi Canada status som et tospråklig land (Kymlicka 1998). Trudeau var selv tospråklig (engelsk - fransk), og hadde visjoner om et mer forent Canada. Trudeau sørget videre for å bruke sin lange regjeringstid – 1968 til 1984 – til å gjøre Canada til *det første landet i verden* som i innførte en offisiell multikulturell politikk som del av lovverket. Dette skjedde i 1971. I 1982 ble denne politikken videre inkorporert i "The Charter of Rights and Freedoms", og i 1985 fikk Canada "The Multiculturalism Act", som ble ratifisert i 1988 (Kymlicka 1998). Som jeg allerede så vidt har nevnt, og som jeg senere vil vise i større detalj, betyr dette i praksis at Canada aksepterer – og til og med oppfordrer etnisk-kulturelle grupper til å vedlikeholde – distinkte kulturelle praksiser.

⁷ Nasjonale minoriteter er beskrevet av Kymlicka som "historically settled, territorially concentrated and previously self-governing cultures whose territory has been incorporated into a larger state" (1998:30).

Språkpolitikk med befolkningsmessige ringvirkninger

Noen år etter den formelle anerkjennelsen av fransk som et av to offisielle språk, ble det i Quebec satt i gang tiltak for å forebygge at Montreal spesielt skulle utvikle seg til å bli en engelsktalende by. Mange innvandrere valgte nemlig engelsk fremfor fransk som sitt andrespråk. Det ble derfor i 1977 lovfestet at alle innvandrerbarn skulle få franskspråklig utdanning, med unntak av barn av engelsk-kanadiske foreldre og noen andre særtilfeller. Videre ble fransk det offisielle språket i Quebec. Loven som omfatter disse to forholdene ble kalt Bill 101 (Adams 2007). Den debatteres og angripes imidlertid fremdeles i Quebec. Jeg fant for eksempel artikler som tok opp temaet i den engelskspråklige avisen "*The Gazette*". To av artiklene var opptatt av at innvandrerforeldre som har engelsk som sitt andrespråk, ikke får hjulpet barna sine tilstrekkelig med skolearbeidet, som et resultat av denne loven. Foreldrene blir fremmedgjort i barnas hverdag.

Folketellingen fra 2006 viser at Montreal fremdeles har en høy andel personer med engelsk som morsmål. Med tanke på det franske språkets fremtid i Montreal er det riktignok andre tall fra denne folketellingen som er mer interessante. For eksempel var antallet som snakker et ikke-offisielt språk i hjemmet høyere enn det antall personer som snakker engelsk hjemme. Fremdeles var likevel det antall personer i Montreal som snakker fransk hjemme, nesten det tredobbelte av det antall som snakker et ikke-offisielt språk hjemme. Videre er det antall personer som snakker fransk *og* et ikke-offisielt språk i hjemmet det dobbelte av det antall som snakker engelsk *og* et ikke-offisielt språk i hjemmet. Ifølge Adams (2007) er en forklaring på dette den meget bevisste innvandringspolitikken Quebec har ført. All oppmerksomheten – og de påfølgende vedtakene – knyttet til fransk som offisielt språk, har ifølge Adams ført til at et uforholdsmessig lavt antall innvandrere bosetter seg i Quebec. Samtidig kommer det et uforholdsmessig høyt antall innvandrere til Quebec fra land hvor det også snakkes fransk. Spesielt kommer det mange personer fra Haiti og Nord-Afrika. Det virker logisk å slutte av dette at antallet med et ikke-offisielt morsmål eller hjemmespråk videre vil øke i Montreal. Hvorfor det vil øke spesielt i Montreal i motsetning til Quebec generelt, har å gjøre med bosettingsmønsteret til minoritetsgruppene.

Fordi landområdet folketellingene for Montreal (Ville) omfatter har endret seg betraktelig mellom tellingene i 2001 og 2006 har jeg valgt å basere meg på tall for provinsen Quebec når jeg skal se på endringer i sammensetningen i deler av minoritetsbefolkningen. De fleste med minoritetsbakgrunn i Quebec bosetter seg imidlertid i Montreal. Økningen i det etnisk-kulturelle mangfoldet i Quebec manifesteres derfor spesielt her. Tall fra folketellingen i 2006 viser at av den totale befolkningen i Quebec bor 21 % i Montreal (Ville). Til

sammenlikning bor 63 % av den synlige minoritetsbefolkningen i Quebec, i Montreal (Ville). Dette utgjør 26 % av den totale befolkningen i Montreal (Ville). Av de to gruppene som har den mest markante økningen i provinsen Quebec, bodde 65 % av gruppen svarte og 61 % av gruppen med arabisk og vestasiatisk bakgrunn, i Montreal (Ville) i 2006.

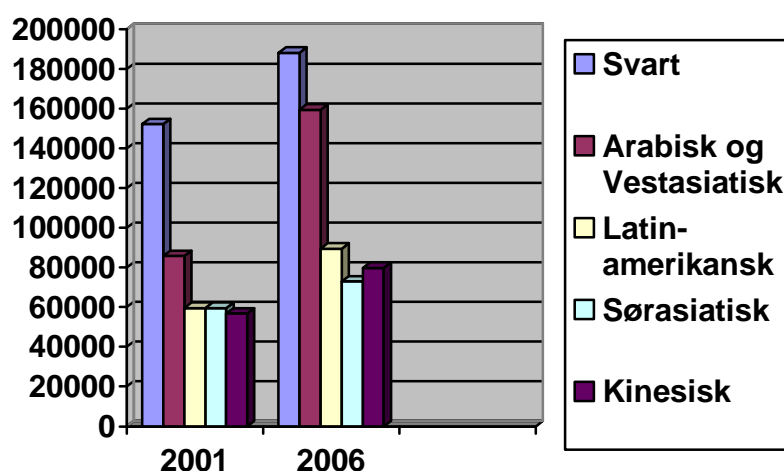

Diagram 1: Endringer hos de fem største synlige minoritetsgruppene i Quebec.
Kilde: Statistics Canada, 2001 and 2006 Census of Population

Den gruppen som økte mest fra 2001 til 2006 er personer med arabisk og vestasiatisk bakgrunn. En del av disse vil etter hva jeg fikk kjennskap til være kristne libanesere, egyptere og jødiske marokkanere. Imidlertid vil jeg anta at mange også er muslimer. Jeg bygger denne antakelsen på tallene fra folketellingen i 2001 og Adams (2007), som henholdsvis viser at gruppen muslimer er forholdsvis stor i Montreal og at en stor andel arabiske innvandrere til Montreal kommer fra de nordafrikanske landene.

Fordelingen på forskjellige trossamfunn er også en viktig del av det kontekstuelle bildet. Jeg har ikke funnet tall for religiøs tilhørighet i folketellingen fra 2006, men i 2001⁸ var katolikkene i et klart flertall i Montreal. De ikke-religiøse var også en forholdsvis stor gruppe. Muslimer skiller seg videre ut som den fjerde største religiøse gruppen (jeg ser da bort fra de ikke-religiøse). Dette er den klart største gruppen med en ikke-kristen trostilhørighet. I lys av den språkstyrte innvandringspolitikken Quebec har ført, er det kanskje ikke så overraskende, da det har kommet spesielt mange innvandrere fra de nordafrikanske landene.

⁸ Statistics Canada. 2002. 2001 Community Profiles. Released June 27, 2002. Last modified: 2005-11-30.
<http://www12.statcan.ca/english/census06/data/profiles/community/>

Multikulturalismen som ideologi

Multikulturalismen som ideologi er selv blant tilhengerne gjenstand for mye diskusjon og uenighet. De viktigste stridspunktene er knyttet til hvilken rolle man bør tillegge *det kulturelle gruppefelleskapet* kontra *vestlig individualisme*. Der hvor det kulturelle gruppefelleskapet settes i sentrum blir individuell identitet, ifølge Kelly (2002), forstått som formet og realisert gjennom gruppe-medlemskap. Der hvor vestlig individualisme dominerer blir det autonome hos individet vektlagt i større grad, og kulturfelleskapet i en gruppe blir sett på mer som en inspirasjonskilde for personlig og moralsk identitet. Forståelse av kultur og kulturfelleskapets rolle er altså et tema som er gjenstand for diskusjon. I forlengelsen av dette diskuteres det teoretisk om autonomi skal være et slags liberalt verdiminimum som kulturer kan måles opp mot (Taylor 1994, Kymlicka 1998, Parekh 2000, Kelly 2002). Det vil i så fall gjøre det mulig å vurdere kulturer langs dimensjonen liberal – ikke-liberal, og bestemme politisk praksis med hensyn til anerkjennelse med utgangspunkt i denne dimensjonen.

Disse diskusjonene er svært komplekse og filosofisk krevende. Oppgavens omfang gjør det umulig å bruke mer plass på dem, men jeg har valgt å nevne dem for å tydeliggjøre noen valg jeg har måttet gjøre i denne oppgaven. Med utgangspunkt i hva som har kommet frem under feltarbeidet i Montreal, har jeg i dette kapitlet valgt å legge vekt på to forhold. Jeg vil først gjengi den kanadisk-politiske operasjonaliseringen av multikulturalismen slik Kymlicka (1998) forklarer den. I den forbindelse vil jeg også vie litt plass til kritikk mot den kanadiske multikulturalismen, slik den har kommet frem hos Bissoondath (1994) og Gwyn (1995). Jeg vil så gjengi Parekhs (2000) teoretiske poeng om dialog og kulturel relativisme som en sentral del av den operasjonelle tilnærmingen til kulturelt mangfold. I den fjerde problemstillingen spør jeg om den kanadiske operasjonaliseringen av multikulturalismen påvirker hvordan kontakt på Boulevard St-Laurent i Montreal oppleves og blir forstått? I det ligger det et kommunikasjonsaspekt. Hvordan kommuniseres multikulturalismen til folket? En måte den kommuniseres på er, mener jeg, gjennom de kontaktopplevelsene folk får med multikulturalismen som praktisk politikk. Det kan gjelde konflikter som oppstår mellom majoritetssamfunnet og minoritetssamfunnet, hvem som får lov til å representere ulike kanadiske institusjoner og hva som blir direkte formidlet gjennom institusjoner som skolen, media og politikken. Denne oppgavens fokus er ikke multikulturalismen *per se*, men hvordan denne politiske ideologien kan være med å forklare holdningsdannelse og holdningsendring i det flerkulturelle bysamfunnet. Jeg vil derfor i dette kapitlet gi leseren en

bakgrunnsforståelse av hvordan multikulturalismen operasjonaliseres i Canada, og hva teoretikere innenfor politisk teori sier om hvordan den skal forstås og anvendes i konfliktsituasjoner. De mer kommunikative aspektene vil utdypes i kapittel seks og ni.

Den kanadiske operasjonaliseringen av multikulturalismen

I innledningskapittelet til oppgaven ble det presentert fire mål for den kanadiske multikulturalismen: støtte utvikling av etnisk-kulturelle grupper, gi hjelp til medlemmer av ulike etnisk-kulturelle grupper slik at de kan delta fullt og helt i det kanadiske samfunnet, fremme kreative møter og utveksling mellom kulturelle grupper, og støtte nye kanadiere slik at de lærer minst ett av Canadas offisielle språk. Kymlicka (1998) ser disse målene og den kanadiske multikulturalismen generelt som et virkemiddel for bedre å integrere minoritetsgrupper i majoritetssamfunnet. Han presiserer at multikulturalismen spesielt brukes som virkemiddel overfor innvandrede minoritetsgrupper, ikke nasjonale minoritetsgrupper. Jeg vil i det følgende forklare hvordan denne ideologien i praksis er ment å bidra til mer rettferdige vilkår for minoritetenes integrasjon i majoritetssamfunnet.

De fleste moderne nasjonalstater har gjennom mange års politisk arbeid skapt et nasjonalt fellesskap gjennom felles institusjoner og språk. Når nye grupper kommer til, er det i de fleste tilfeller sterke ønsker om å gjøre dem til en del av dette fellesskapet. Det man må merke seg er at de fleste minoritetsgrupper, til tross for et ønske om å delta i fellesskapet, ikke nødvendigvis vil ønske å bli fullstendig assimilert inn i majoritetskulturen. De vil ofte ønske å sikre at deres egen distinkte kulturarv overlever ved siden av en majoritetskultur, samtidig med at de deltar i denne kulturens institusjoner. Kymlicka (1998) argumenterer i forlengelsen av dette for at den politiske multikulturalismen i praksis er et svar på det kontinuerlige presset kanadiske myndigheter utøver mot minoritetsgrupper, i retning av å bli integrert i majoritetssamfunnets felles institusjoner.

De eneste måtene å få tilgang til det moderne samfunnets muligheter på er ifølge Kymlicka (1998) gjennom de økonomiske, akademiske og politiske institusjonene som er utviklet av majoritetssamfunnet. Kymlicka mener altså at multikulturalismen i Canada kan ses på som et rammeverk som legger til rette for bedre å kunne diskutere og utvikle rettferdige vilkår for integrasjon. For eksempel er det viktig at man sikrer at fellesskapets institusjoner ikke setter minoritetsgrupper i en uheldig posisjon gjennom sine symboler eller regler. Et konkret eksempel på institusjonell tilpasning i Canada, basert på denne tankegangen, er at det blir tatt hensyn til ulike religiøse høytider i den offentlige skolen. Et annet eksempel er at

sikhene er blitt unntatt fra regelen om å bære den tradisjonelle Stetson-hatten i ”The Royal Canadian Mounted Police”. Forklaringen på dette vedtaket er at ingen, som følge av sin kultur, skal bli nektet tilgang til en karriere innenfor en av samfunnets offisielle institusjoner. Det at et medlem av en minoritetsgruppe ønsker å delta i fellesskapets institusjoner, er viktigere enn ytre fysiske kjennetegn ved denne institusjonen. I praksis betyr dette at multikulturalismen som ideologi vektlegger at kulturelle manifestasjoner som hodeplagg kan være uløselig knyttet til en persons identitet, og at det er institusjonene som må tilpasse seg individets rett til å beholde sin identitet og ikke individet som skal assimileres inn i en ny identitet. Det er rimelig å si at disse to eksemplene viser hvordan de to første målene for den kanadiske multikulturalismen ikke er gjensidig utelukkende; de bidrar heller til å realisere hverandre.

Multikulturalismen oppfattes likevel ikke av alle som positiv eller konstruktiv for samfunnet eller individene. I 1994 ga Bissoondath ut en bok som rettet et kritisk lys mot hva den kanadiske multikulturalismen gjør i praksis for samfunnet og individene. Boken er ikke en systematisk akademisk kritikk, men fremholder noen interessante punkter som det er verdt å dvele litt ved. Bissoondath er spesielt bekymret for at en slik ideologi vil gjøre etnisk-kulturell tilhørighet til noe essensielt ved individet, noe individet aldri kan komme fri fra om det skulle ønske det. I forlengelsen av en slik ideologi blir kultur feiret og gjort til noe kommersielt som kan utveksles gjennom blant annet flerkulturelle festivaler. Det man blir kjent med, er ifølge Bissoondath langt fra den ekte kulturen. Det er stereotypiske trekk ved en kultur som blir fremhevet og solgt til det øvrige samfunnet. Ekte kultur er ifølge Bissoondath levende kultur, og kan ikke formidles gjennom festivaler hvor man får en smakebit av mat- og musikktradisjoner. Multikulturalismen som ideologi støtter opp under heller enn løser opp stereotyper, gjennom kunstig oppdeling og vedlikehold av de respektive kulturene. Bissoondath kaller det filosofisk naivt å tro at alle ønsker å forbli det de har vært, eller at folk ikke kan ha en visjon om enhet. Den andre kritikeren, Gwyn (1995), støtter Bissoondath i at multikulturalismen har en tendens til å oppfordre til en oppdeling av samfunnet i enklaver hvor det blir vanskelig for individene å bryte med en offisielt definert etnisk-kulturell gruppetilhørighet. Toleranse for dette mangfoldet, og toleranse for gruppenes rett til å ivareta sin kultur og sine tradisjoner, gir videre majoritetssamfunnet et dårlig grunnlag for å sette grenser overfor minoritetspraksiser selv når de bryter med majoritetssamfunnets etikk.

Jeg vil i neste underkapittel vise hvordan en av forkjemperne for multikulturalismen imøtegår den type kritikk Gwyn presenterer på et filosofisk grunnlag. Jeg vil begynne med at det, ifølge Parekh (2000), først må være et ønske i befolkningen om et flerkulturelt samfunn

for at det han hevder er nøkkelen til en fornuftig operasjonalisering av multikulturalismen, skal være mulig, nemlig kulturrelativistisk dialog. En kulturrelativistisk dialog vil si en dialog basert på gjensidig åpenhet for at begge sider har noe å lære og også kan lære å forstå seg selv bedre. En slik dialog legger til grunn at det ikke finnes et kulturelt hierarki der kulturer kan plasseres over eller under hverandre alt ettersom hvor feilfrie de er.

I motsetning til hva som ble hevdet ovenfor, hevder både Parekh (2000) og Kymlicka (1998) at det er rom for å sette grenser for hvilke minoritetspraksiser et samfunn som legger multikulturalismen til grunn, skal og bør godta. Når det gjelder de andre innvendingene, finnes det ifølge Kymlicka og Adams (2007) mye statistikk som tegner et mer optimistisk og dynamisk bilde av den kanadiske flerkulturelle situasjonen.

Dialog – en viktig del av den praktiske multikulturalismen

Parekh (2000) er opptatt av at man ikke fra enighet om retten til å beholde sin egen kultur kan slutte at folk ønsker eller setter pris på kulturelt mangfold. Folk må overbevises om at institusjonene bør endres med sikte på å legge til rette for reell flerkulturell inkludering. Han hevder at ingen kultur har ett enkelt, overordnet prinsipp som en utenforstående kan avsløre. I tråd med Bissoondath (1994) mener han at man bare kan få tak i en kulturs identitet gjennom intimt kjennskap til den. Dette er det svært viktig å se hvis man skal praktisere dialog, ifølge Parekh. Man må tørre være selvgranskende i en dialog, og se at ens egen kultur på samme måte som den andres kultur er et normativt system. Enhver kultur er et system som gjennom normer og regler regulerer menneskelige relasjoner og aktiviteter – og anerkjenner eller ikke anerkjenner visse typer atferd eller levemåter. Belønning og straff er virkemidler som sikrer at systemet blir opprettholdt. Kulturen lærer oss altså, fra vi er små, å forstå og se verden på en viss måte, og videre tildele ulike menneskelige aktiviteter en viss mening og betydning.

I en dialog kan ingen vurdere sin egen kultur som overlegen, eller gi den verdi av en universell gyldighet (Parekh 2000). Gjennom dialog vil deltakerne derimot være nødt til å se på sitt eget med et kritisk blikk. Videre vil internt mangfold kunne bli avslørt, og man vil se at ingen kultur er perfekt eller fullstendig. Gjennom samtale kan man så bli seg bevisst sine svakheter, og det er til og med mulighet for at intern diskusjon kan følge av at slike svakheter er blitt løftet opp og frem i folks bevissthet, eller har gjort det legitimt å faktisk stille seg kritisk til dem. Det sentrale i Parekhs resonnement er at ekte og varig forandring må skje fra innsiden.

I situasjoner hvor det oppstår konflikt mellom majoritetsbefolkningens kulturverdier og minoritetsbefolkningens kulturelle praksis, mener Parekh (2000) det er spesielt viktig å gå inn i en dialog. Gjennom for eksempel en offentlig dialog kan medlemmer av alle involverte grupper bli gitt anledning til å uttrykke interne stridigheter, internt mangfold i synspunkter og ikke minst bli gitt muligheten til å enes om det som det er viktig å verne om, hva som er sentralt for å bevare det man ønsker å bevare, og hva som eventuelt kan og kanskje bør endres. I motsetning til mange liberalere mener ikke Parekh at individers autonomi kan legges som et universelt minimumskrav til enhver kultur. Det han derimot sier helt klart, er at det finnes grunner til at anvendte offentlige verdier i noen sammenhenger skal og bør være avgjørende for hva man er villig til å godta av kulturelle praksiser. Kort fortalt dreier det seg om et demokratisk syn på majoritetsbefolkningens rett til å holde fast ved visse tradisjoner og institusjoner. Spesielt blir denne rett truet hvis tilpasninger til minoritetsgruppene går på bekostning av majoritetsbefolkningens rett til å ivareta sin kulturelle levemåte på en god måte.

Oppsummering

Formålet for gjennomgåelsen i dette kapittelet har vært å gi den kontekstforståelsen det er behov for i analysekapitlene, der forklaringer på mikro- og mesanivå blir kombinert med forklaringer på makronivå.

Tre viktige historiske milepæler jeg har nevnt er: *1969*, da Canada ble offisielt tospråklig (fransk og engelsk), *1971*, da Canada, som det første landet i verden, la multikulturalismen til grunn for innvandrings- og integreringspolitikken, og *1977*, da provinsen Quebec lanserte Bill 101 som blant annet gjorde fransk til offisielt språk i Quebec.

All oppmerksomheten mot det franske språk i Quebec har medført at det har kommet spesielt mange innvandrere til Quebec fra land hvor fransk også brukes. Dette gjelder blant annet Nord-Afrika, som i neste omgang er med å påvirke religionsmangfoldet i Quebec, og mer spesielt i Montreal. I 2001 bekjente 6 % av befolkningen i den sentrale delen av Montreal seg til Islam, som vil si at muslimene var den fjerde største religiøse gruppen i byen.

Antallet individer som snakker et ikke-offisielt hjemmespråk er økende i Montreal. Den største andelen av dem som snakker et ikke-offisielt språk i kombinasjon med et av de offisielle språkene, har fransk som sitt andrespråk.

Når det gjelder den politiske operasjonaliseringen av multikulturalismen i Canada, står tilpasningen av institusjoner sentralt. Det vil si at alle individer, uavhengig av religions- eller kulturtilhørighet, skal kunne inkluderes i de eksisterende kanadiske institusjonene. Det fører

videre til at mange ulike utseender er med å representere det kanadiske. Multikulturalismen vekker imidlertid også bekymring hos enkelte. Kritikerne er blant annet redde for at individene skal fanges i én identitet og at stereotypier på tvers av etnisk-kulturelle grupper vil veldikeholdes.

Det siste poenget i dette kapitlet er at institusjonell endring ikke nødvendigvis skjer av seg selv. Folk må overbevises om at det å ivareta et flerkulturelt samfunn har en verdi i seg selv. Dialog blir fremhevet som et viktig virkemiddel i denne prosessen.

Kapittel 3. Metodevalg og fremgangsmåte

Innledning

Hvorvidt man bør bruke kvantitative metoder eller kvalitative metoder, er avhengig av hva man ønsker å oppnå med forskningen. Om man ønsker å oppnå forståelse av sosiale fenomener, heller enn å avdekke omfanget av et fenomen eller generelle sammenhenger mellom to fenomener, egner kvalitative metoder seg spesielt godt. Mer spesielt egner kvalitative metoder seg i studier som retter oppmerksomhet mot atferd og samhandling. De gir kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer om sin situasjon, eller hvordan de forstår sosiale fenomener, noe som igjen påvirker atferd og samhandling (Thagaard 2003). Jeg legger i denne oppgaven til grunn en forståelse av individer som subjekter eller aktører påvirket av fysiske strukturer, som for eksempel byrommet, og sosiale og kulturelle mønstre, som for eksempel normer nedfelt gjennom Canadas nasjonale ideologi multikulturalismen. Samtidig ser jeg på mennesket som et handlende subjekt, som på sin side påvirker de samme strukturene og sosiokulturelle mønstrene.

I utgangspunktet var jeg i mitt arbeid interessert i å studere enkeltindividers opplevde erfaring forbundet med å leve i et flerkulturelt bysamfunn, mer spesielt hvordan de forstår og opplever det de møter i et flerkulturelt byrom. I prosjektskissen spurte jeg: *”Hva kjennetegner samhandlingen i en av Montreals større, multikulturelle og sosialt varierte gater? Og hvordan kan prinsipper om gjensidig gjestfrihet og dialog kaste nytt lys over denne samhandlingen?”* Jeg var spesielt interessert i hvordan det ideologiske fenomenet – Canadas multikulturalisme – påvirker individers holdninger til de kontakterfaringene de gjør i byrommet, gjennom slike prinsipper som gjensidig gjestfrihet og dialog. Oppgavens foreløpige problemstilling la opp til at jeg skulle innta en eksplorerende posisjon. Observasjoner og dybdeintervjuer var, slik jeg ser det, nødvendig – og derfor et riktig metodevalg med sikte på å få ny kunnskap om byrommet som en viktig arena hvor kontakt etableres og opplevs. Kontakt med feltet og analyse av datamaterialet har imidlertid medført at problemstillingene og teoretisk innfallsvinkel til analysen har blitt justert flere ganger, noe jeg vil komme tilbake til.

Ifølge Thagaard (2003) er det viktig for en studies troverdighet at man redegjør godt for de prosessene som har ført til det endelige forskningsresultatet. I dette kapittelet vil jeg derfor først gi en kort beskrivelse av min vitenskapsteoretiske orientering. Så vil jeg redegjøre for hvordan dataene jeg bruker i oppgaven, er produsert. Jeg vil komme inn på hvordan problemstillingen har endret seg i arbeidet med oppgaven, og hvilke konsekvenser endringene

har fått for oppgavens teori- og analysekapitler. Avslutningsvis vil jeg si noen ord om hvordan jeg har bearbeidet datamaterialet mitt – tolkning og analyse – og hvordan jeg vil presentere det.

Ifølge Thagaard (2003) er det, for at studien skal ha troverdighet, viktig at det empiriske og teoretiske grunnlaget for de resultatene en kommer frem til i analysen, gjøres eksplisitt for leseren. Troverdighet tilsvarer reliabilitet i kvantitativ forskning. På samme måte har Thagaard erstattet validitetsmålet i kvantitativ forskning med et bekreftbarhetsmål i kvalitativ forskning. Bekreftbarhet handler om å kunne vurdere de tolkningene som blir gjort i studien, ved blant å kjenne til forskerens relasjon til miljøet som studeres. Min relasjon til informantene vil jeg derfor gjøre rede for underveis, der jeg mener det er av betydning.

Det siste begrepet som er mye brukt i kvantitativ forskning og som Thagaard (2003) har erstattet, er generalisering. Hun har erstattet det med overførbarhet. Funn i kvalitativ forskning gir ikke grunnlag for å si noe generelt om et fenomen. Imidlertid kan en forståelse som utvikles innenfor rammen av et enkelt prosjekt eller en enkelt studie, være relevant i andre situasjoner. Muligheten for å overføre en forståelse av et fenomen fra én sammenheng til en annen krever imidlertid at det redegjøres meget godt for både sammenhengen forståelsen kom frem i, og alle sider ved forskningsprosessen. Kapittel to var ment å gi leseren en forståelse av den sammenhengen tolkningene i denne oppgaven har skjedd i, og den historiske konteksten som har påvirket denne sammenhengen. I de neste underkapitlene i dette tredje kapittelet skal jeg videre gjøre rede for de forskjellige sidene ved forskningsprosessen.

Vitenskapsteoretisk orientering

Jeg søkte i min empiriinnsamling å forstå forholdet mellom byrommets påvirkning på individer og individers holdninger til innholdet i byrommet. I tillegg til å gjengi individenes egen forståelse har jeg brukt teori for å fortolke deres forståelse ytterligere. En slik fortolkende tilnærming faller inn under den vitenskapsteoretiske kategorien *hermeneutikk*. Ifølge Thagaard (2003) ønsker en hermeneutisk orientert forsker å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det umiddelbart innlysende gjennom å fortolke folks handlinger.

I min fagbakgrunn har jeg blant annet sosialantropologi, og det å søke mening gjennom fortolkning er således et tankegods som har vært med meg lenge. Dette tankegodset og annen tidligere litteratur, kunnskap og erfaring er med å gi meg det Geertz (Thagaard 2003) kaller en *forforståelse*.

Geertz (Thagaard 2003) har beriket den kvalitative metodens tilnærming til feltstudier gjennom det han kaller tykke beskrivelser. Tykke beskrivelser skal avdekke mening. Det vil si at observasjonene man gjør som forsker, ikke bare skal beskrives. Informanternes egne fortolkninger av egne handlinger skal være med i tillegg til forskerens fortolkninger av det observerte.

Jeg beveger meg innenfor en hermeneutisk tradisjon også når jeg argumenterer for nødvendigheten av å inkludere nasjonal ideologi for bedre å kunne forstå individenes egne fortolkninger. Ifølge Guneriussen (1999) antas det i mye hermeneutisk litteratur at sosiokulturelle enkeltelementer har mening i kraft av en overindividuell helhet, uten at man skal slutte av dette at det finnes objektive kollektivsjeler.

Oppgaven min, som baserer seg på både byteori, kontaktforskning og normativ politisk teori, har imidlertid ikke en enkelt vitenskapsteoretisk orientering.; det gjelder både den teoretiske vinklingen og arten av data. Kontaktforskningen er for eksempel sentrert rundt hypotesetesting (Wessel 2008), som ligger nærmere et positivistisk verdensbilde, hvor man ønsker å avdekke årsakssammenhenger som kan ha universell gyldighet. Mitt mål med å kombinere forskjellige teoretiske forklaringsperspektiver med ulik metodologisk historikk, og selv hente empiri fra både det antropologiske feltarbeidet og kvantitative kilder, er å komme frem til en inngående forståelse av holdningsdannelse og holdningsendring.

Guneriussen (1999) skriver at det innenfor samfunnsvitenskapene er mye strid og mange uløste problemer både når det gjelder teori og metode. I denne oppgaven har jeg valgt å vise hvordan en ved å anlegge flere ulike forklaringsperspektiver kan oppnå en ny, og kanskje grundigere, forståelse av enkelte sosiale fenomener enn ved bare å bruke ett forklaringsperspektiv. Jeg støtter meg her til Guneriussen når han skriver: ” Vi kan heller betrakte mangfoldet, pluralismen og motsetningene som en spennende og utfordrende intellektuell situasjon. [...] Vi kan også håpe på og søke å bidra til kontakt og brytninger mellom tradisjonene, og til at de forskjellige posisjonenes ensidigheter og ”blinde” flekker kan korrigeres eller overskrides gjennom slike brytninger. Dette kan hjelpe oss til å få øye på stadig nye fasetter ved sosialt liv. Våre forestillinger om samfunn og menneskelig virksomhet kan berikes gjennom de mange forskjellige måtene å analysere den sosiale realiteten på.” (s 28-29)

Produksjon av data

Skriftlige kilder

Feltarbeid og dybdeintervjuer gir gjennom feltnotater og transkripsjoner skriftlige kilder som kan analyseres når intervjuene transkriberes og man gjør feltnotater. Thagaard (2003) skriver at feltnotater bør ha en sentral plass i observasjonsstudier. De hjelper til å bearbeide erfaringer underveis, og er nyttige i forbindelse med analysen av innsamlet empiri. Ved å gi fyldige beskrivelser av det man observerer, kan situasjonen lettere gjenskapes i erindringen på et senere tidspunkt. Jeg skrev feltdagbok hvor jeg også nedtegnet tanker og ideer som meldte seg underveis i feltarbeidet, og jeg gjorde observasjonsnotater i forbindelse med de dagene jeg tilbrakte på en kafé. Jeg mener disse notatene har spilt en viktig rolle i arbeidet med oppgaven, både under og etter feltarbeidet. Omfanget av notatene har medført at jeg hele tiden har hatt et nært forhold til selve feltarbeidet, enda det har tatt lang tid å skrive oppgaven.

I tillegg til å føre dagbok, notere fra observasjoner og transkribere eller skrive referat fra intervjuer leste jeg ”The Gazette” hver dag de siste tre månedene av feltarbeidet. Jeg fulgte med i tv-medier og andre medier under hele feltarbeidet, men den strukturerte avislesingen, hvor jeg tok vare på utklipp, foregikk kun de siste tre månedene. Jeg deltok også på et mindre, lokalt seminar, og jeg deltok på den store Metropolis-konferansen i Toronto i 2005. Før jeg reiste ut, hadde jeg lest en del om Canadas og Quebecs historie, men det meste av den samtidige samfunnskunnskapen om Canada, om multikulturalisme og mer generell forskning på det flerkulturelle, tilegnet jeg meg i løpet av feltarbeidet, gjennom artikler og bøker jeg fant i bokhandler og på McGill University. Jeg tilbrakte dessuten en måned i USA i forkant av feltarbeidet. Der fikk jeg tak i en del interessant bakgrunnsstoff, på University of Delaware. Sosialpsykologisk teori har jeg i all hovedsak tilegnet meg i ettertid.

Observasjonsstudier

Ifølge Thagaard (2003) er observasjonsstudier særlig godt egnet ved studiet av relasjoner: hvordan enkeltpersoner forholder seg til hverandre i enkeltsituasjoner. Observasjonsstudier er velegnet når det ikke finnes tilstrekkelig forhåndskunnskap på feltet som studeres. Imidlertid finnes det også felt hvor det finnes mye forhåndskunnskap, men hvor observasjonsstudier for eksempel kan bidra til mer inngående forståelse av menings- eller holdningsdannelse, slik som i mitt tilfelle. Ved å gå inn i aktiviteter, og være samtalepartner og intervjuer i kombinasjon med å observere, kan man få inngående kunnskap om den mening personer tillegger hverandres handlinger. I motsetning til bare å snakke med informanter om hvordan de erindrer erfaringer og begivenheter og videre forstår disse, kan man ved å kombinere

deltakende observasjon og intervjuer se informantenes selvforståelse i sammenheng med de omgivelsene hvor handlingene utspiller seg, relasjonene etableres og erfaringer blir gjort.

Forskeren avgjør til enhver tid omfanget av sin deltakelse, og velger ut hvilke situasjoner hun eller han vil fokusere på i løpet av feltarbeidet. Forskeren avgjør også om han eller hun skal drive åpen eller skjult observasjon (Thagaard 2003). Det er mange etiske utfordringer knyttet til det å drive skjult observasjon. Når jeg satt på kafé eller gikk i gaten, ble det i praksis skjult observasjon. Imidlertid var jeg alltid åpen om forskerrollen i alle tilfeller hvor jeg kom i kontakt med folk. Når man bor og lever i et samfunn, glir ofte "fritid" og "forskertid" over i hverandre. Man observerer i grunnen hele tiden, og gjør seg mentale notater om det man ser og hører. Åpenhet rundt det forhold at jeg var i Montreal for å studere flerkulturell samhandling, påvirket enkeltes atferd. Noen ville for eksempel vite om jeg kom til å bruke det de sa. Derfor bestemte jeg meg for at all informasjon jeg fikk gjennom deltakelse, bare skulle bli brukt som grunnlag for min egen forståelse og for å kunne stille gode spørsmål i intervjusituasjonene, med mindre det var avklart med vedkommende informant at jeg kunne omtale dem som informanter i oppgaven og eksplisitt bruke det de hadde fortalt. Stort sett opplevde jeg, slik Thagaard (2003) skriver, at folk over tid glemte at mitt nærvær også hadde et forsker aspekt ved seg; jeg ble bare en annen person.

Ifølge Paulgaard (1997) fokuserer representantene for den hermeneutiske vitenskapsteorien i vår tid ikke bare på forskerens tilgang til aktørenes mening og kontekst. De er også opptatt av fortolkerens kontekst. Imidlertid har det vært mange oppfatninger knyttet til mulighetene for dataproduksjon i fremmed kontra egen kultur. Paulgaard ønsker å erstatte et slikt skille med en bevissthet rundt forskerens "posisjonerte innsikt". I dette legger hun at mulighetene for innsikt og forståelse av kulturelle meningssystemer alltid vil være forbundet med de sosiale og kulturelle forutsetningene forskeren har med seg. Dette er uavhengig av om den kulturen som studeres, er fjern eller nær forskerens egen kulturbakgrunn. Ideen om posisjonert innsikt beskriver godt hva jeg føler jeg opplevde. Jeg hadde i begynnelsen av feltarbeidet spørsmål hvor informantene ikke forstod hva jeg siktet til, hva jeg egentlig spurte om. Jeg tror det i stor grad kom av at vi har vokst opp i to forskjellige samfunn, som er ulike med hensyn til ideologi knyttet til innvandring og det flerkulturelle. Eksempelvis var det problemstillinger som de kanadierne jeg snakket med, ikke hadde like sterke meninger om som mange ellers likesinnede i Norge. Jeg brakte altså en posisjonert innsikt inn i intervjusituasjonene, noe som påvirket hva jeg stilte spørsmål om og hvordan jeg stilte dem. Jeg var også posisjonert med hensyn til min teoretiske forforståelse av de sosiale fenomenene jeg skulle stille spørsmål om. I motsetning til de fleste informantene hadde jeg

lest mye om de filosofiske sidene ved en nasjonal politikk som den kanadiske multikulturalismen. Min posisjonerte innsikt, eller forforståelse, i det flerkulturelle ble imidlertid utfordret i både leseprosessen og intervjuprosessen. Jeg utfordret også mine informanternes posisjonerte innsikt. Mer spesielt utfordret jeg de som var kritiske til kanadisk toleranse og inkludering, ved å gi dem skildringer fra Europa og Norge.

Gjennom å delta på forskjellige arenaer får man kontakt med ulike mennesker som ikke kjenner hverandre, og man kan komme inn i forskjellige sosiale miljøer. Det er likevel en viktig begrensning: informantens oppfatning av forskeren. Kjønn, alder, språk og kulturtilhørighet kan ha betydning for hvem du kommer i kontakt med, hvordan du oppfattes og hvilken informasjon du får tilgang til (Thagaard 2003). I mitt tilfelle oppsøkte jeg sosiokulturelle miljøer hvor jeg i liten grad skilte meg ut. Jeg var videre mest i engelsktalende miljøer, men hadde også venner og nettverk inne i det fransk-kanadiske miljøet. Jeg fikk ikke kontakt med det ortodokse jødiske miljøet, kun det sekulære. Det mer segregerte portugisiske miljøet prøvde jeg gjentatte ganger å etablere kontakt med, men til tross for at jeg beveget meg i området nesten daglig, kom jeg ikke på innsiden, før helt på slutten av feltarbeidet. Hovedtyngden av de observasjonene jeg gjorde, ble derfor gjort i fransk-kanadiske eller engelsk-kanadiske miljøer. Dette er imidlertid etnisk-kulturelt meget blandede miljøer. Derfor har alle nøkkelinformantene, det vil si de jeg siterer eller som har gitt spesielt interessant informasjon, ulik etnisk-kulturell bakgrunn: gresk/engelsk-kanadisk, kinesisk/engelsk-kanadisk, vietnamesisk/engelsk-kanadisk, italiensk/egyptisk/engelsk-kanadisk, engelsk-kanadisk/jødisk, haitisk/fransk-kanadisk, marokkansk/fransk-kanadisk, marokkansk/muslimsk og fransk-kanadisk/katolsk bakgrunn. I tillegg snakket jeg med mange flere som bare hadde fransk-kanadisk eller engelsk-kanadisk bakgrunn, og andre med annen immigrantbakgrunn enn det som er nevnt her. Resultatet har altså blitt en spredning i etnisk-kulturelle tilhørigheter blant informantene, men alle informantene har Boulevard St-Laurent med nærområder som et felles geografisk sted som de beveger seg mye innenfor.

For å gi observasjonene mine struktur konsentrerte jeg meg om tre steder: en kafé, et utested og gaten. Det var et annet utested hvor jeg også tilbrakte mye tid, og hvor jeg kom i kontakt med personer fra forskjellige etnisk-kulturelle og sosiokulturelle miljøer over litt "fussball" eller biljard. Jeg gjorde imidlertid ikke strukturerte observasjoner, men brukte stedet som møteplass og utgangspunkt for å skape nettverk. Det bør nevnes at jeg aldri helt klarte å skru av forskerrollen. Jeg skrev derfor feltdagbok, hvor jeg la spesiell vekt på de hendelsene i løpet av dagen som jeg mente kunne ha relevans for dataproduksjonen.

På kafeen på Boulevard St-Laurent oppholdt jeg meg særlig midt på dagen og om ettermiddagen. Den var døgnåpen, og jeg kom innom et par sene kvelder også. Utestedet hvor jeg gjorde strukturerte observasjoner, var en kulturpub med diverse kulturelle show. Jeg var der fire-fem ganger, men har valgt å gjengi kun en av kveldene i denne oppgaven. Denne kvelden ga meg tre nye informanter, som jeg gjennomførte lengre samtaler med. Når det gjelder Boulevard St-Laurent, gikk jeg mye opp og ned og på kryss og tvers til alle døgnets tider med og uten venner. Jeg tok bilder, og beskrev gaten og hva som fantes der. Dette ble en del av de skriftlige kildene jeg senere har analysert. Jeg brukte også butikkeiere som informanter. To av disse ga spontant et lengre intervju, og regnes som nøkkelinformanter.

Valg og rekruttering av informanter

Da jeg dro til Montreal, kjente jeg ikke et eneste menneske der. En mexicansk venninne av en venninne av meg i Norge møtte meg på flyplassen, og kjørte meg til leiligheten der jeg skulle leie et rom i de tre neste månedene. Jeg hadde funnet leiligheten over internett. Jentene som bodde der, bestemte seg for å leie ut til meg fordi de syntes det var eksotisk å bo sammen med en jente fra Norge. Jeg var, som for mange andre i Montreal, den første norske personen de hadde møtt.

Et feltarbeid over seks måneder kan gi et stort kontaktnettverk, og det er vanskelig å gi et eksakt tall på hvor mange formelle og uformelle informanter jeg til syvende og sist har hatt. Alle jeg i oppgaven refererer til som informanter, er personer jeg har gjennomført lengre dybdeintervjuer med, eller hatt lengre og inngående samtaler med. De er også alle innforstått med at intervjuene eller samtaler ville bli en del av min empiri. I tillegg har jeg snakket uformelt med mange flere. Disse personene refereres som sagt gjennom egne kommentarer eller observasjoner i oppgaven.

I all hovedsak har jeg benyttet det man i kvalitativ forskning kaller snøballmetoden (Thagaard 2003), når det gjelder rekruttering av informanter. For å motvirke at alle informantene kom fra samme nettverk, oppsøkte jeg aktivt ulike arenaer i felt og knyttet bånd til forskjellige venner nettverk. I tillegg til de nettverkene jeg etablerte gjennom de jentene jeg bodde hos de første tre månedene, og en annen jente jeg bodde hos de siste tre månedene, og gjennom nettverket til hun som hentet meg flyplassen, bestemte jeg meg tidlig for å følge et tre ukers intensivkurs i fransk både for å utvide kontaktnettverket mitt ytterligere og for lettere å komme i kontakt med fransktalende personer. Informantgrunnlaget mitt ble for eksempel, som følge av kurset, utvidet med tre viktige informanter. I tillegg møtte jeg informanter på de

stedene jeg aktivt oppsøkte med tanke på å gjøre observasjoner, foruten andre uformelle tilstelninger jeg ble med på.

Jeg tror det finnes like mange holdninger til eller meninger om etnisk-kulturelt mangfold som det finnes mennesker. Holdninger vil imidlertid kunne variere mellom ulike sosiale grupper. Det er to forhold som umiddelbart snevrer inn mangfoldet i holdninger blant mine informanter. For det første er informantene nesten alle personer som har fullført høyere utdanning, eller er i ferd med å ta høyere utdanning. For det andre lever og beveger de alle seg regelmessig i flerkulturelle miljøer. Disse begrensningene i variasjon og mangfold blant mine informanter har imidlertid gjort det mulig å avdekke interessante nyanser innenfor en avgrenset kategori mennesker, ikke minst med hensyn til hvordan deres holdninger er dannet/endret og fortsatt dannes/endres. Jeg ville helt sikkert ha kunnet finne mennesker med eksplisitt fordomsfulle holdninger, det var flere eksempler som kom meg for øre. Jeg burde kanskje også ha fulgt opp et par av disse eksemplene mer enn jeg gjorde, men under feltarbeidet hadde jeg oppmerksomheten rettet mot det å avdekke nyanser i holdningsdannelsen og holdningsendringene først og fremst hos individer som aktivt bruker Boulevard St-Laurent. Det er videre verdt å bemerke at det å studere samspillet mellom urbane og nasjonale strukturer, kontakt med mangfold og holdninger til mangfold også krever en del av informantene. De må kunne reflektere over samfunnet rundt seg, ha erfaring fra flerkulturelle bymiljøer, og informantene og forskeren må ha et felles språk hvis man vil unngå bruk av tolk

Det var derfor naturlig å ta utgangspunkt i nettopp de personene jeg visste brukte gaten og gatens nærområder, personer med høyere utdanning og personer som i all hovedsak kunne kommunisere på engelsk. Alle informantene er mellom 22 og 38 år gamle.

Intervjuets form

Det finnes ulike måter å gjennomføre et intervju på. Forskningsintervjuet er ifølge Kvale (1997) basert på en faglig konversasjon eller samtale. Denne samtalen har som formål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden. Forskeren ønsker å forstå intervjupersonenes perspektiv på eget dagligliv eller i denne sammenhengen: intervjupersonenes egen forståelse av de kontakterfaringene de gjør i et flerkulturelt byrom.

Intervjuets struktur står sentralt når man vil beskrive intervjuets form. Ifølge Thagaard (2003) vil *lite struktur* i intervjusituasjonen gi informanten anledning til å ta opp de temaene han eller hun ønsker å snakke om, og forskeren tilpasser spørsmålene til disse temaene.

Motsatsen til denne formen er den *relativt strukturerte* intervjusituasjonen hvor både tema og spørsmål er utformet på forhånd, og hvor rekkefølgen er bestemt på forhånd. Svarene fra slik intervjuer kan gi grunnlag for sammenligninger. Det vanligste i kvalitativ forskning er å gjennomføre et *delvis strukturert* intervju. Temaene er i en slik intervjusituasjon fastlagt på forhånd, men rekkefølgen på spørsmålene bestemmes underveis.

I løpet av feltarbeidet mitt har jeg brukt både lite strukturerte intervjuer, delvis strukturerte intervjuer og relativt strukturerte intervjuer. En del samtaler jeg hadde med enkelte informanter, fikk etter hvert form av lite strukturerte intervjuer; det skjedde når jeg begynte å stille mer inngående spørsmål med utgangspunkt i temaer informanten hadde brakt opp. Disse intervjuene ble gjerne gjennomført på steder og i sammenhenger hvor det var vanskelig å notere samtidig. Jeg skrev derfor referat fra noen av disse intervjuene; eventuelt refererte jeg til innholdet i slike intervjuer i feltdagboken. Flere av disse intervjuene ga nyttig informasjon, og ikke minst ga de meg informasjon som jeg kunne bygge videre på gjennom observasjoner eller mer strukturerte intervjuer.

De relativt strukturerte intervjuene gjorde jeg i ni ulike kommersielle foretak i kvartalene tilhørende Plateau-området. Før jeg satte i gang med disse, gjorde jeg tre testintervjuer i Mile End-området; i tillegg til å gi meg et godt grunnlag for å utforme en enkel intervjuguide til de senere intervjuene i Plateau-området, ga disse faktisk informasjon jeg har fått bruk for senere. Med hensyn til intervjuene i Plateau-området, var de av en slik karakter at de ga grunnlag for å sammenlikne svarene, og de bidrar til den mikrogeografiske analysen av Boulevard St-Laurent, sammen med egne observasjoner. To av disse intervjuene utviklet seg dessuten til å bli mer omfattende personintervjuer, som til slutt fikk en lite strukturert form fordi intervjupersonene begynte å gå ut over de spørsmålene jeg hadde forberedt.

Jeg gjennomførte fem delvis strukturerte intervjuer. Her var temaene fastlagt på forhånd, og jeg hadde tenkt gjennom mulige spørsmål. Erfaringen min var imidlertid at det var nødvendig å ta utgangspunkt i hva informantene fortalte om seg selv, og oppfordre intervjupersonene til å reflektere rundt begivenheter og hendelser de hadde opplevd. Det å skulle intervju folk om såpass abstrakte temaer som holdninger, toleranse og multikulturalisme viste seg nemlig å være vanskelig. Intervjuene fikk frem ulike sider og nyanser av de samme temaene, med utgangspunkt i personlige hendelser og erfaringer. I noen av intervjusituasjonene, der intervjupersonene snakket i generelle vendinger, måtte jeg invitere dem til spesielt å snakke om følelser og reaksjoner. Jeg fikk i enkelte tilfeller inntrykk av at intervjupersonene var redd for å si noe som ikke var politisk korrekt. Jeg opplevde derfor at jeg i noen av situasjonene måtte bruke mye tid på gjøre personen trygg på at jeg ikke

var ute etter å dømme noen, og at jeg visste at det var mange personer, for eksempel i Norge, som synes tilsvarende situasjoner er vanskelige. Viljen til virkelig å være ærlig og si hva en mener, satt helt klart lenger inne hos noen enn hos andre.

Alt i alt synes jeg intervjuene gikk veldig bra. Intervjupersonene uttrykte alle at de syntes det hadde vært spennende å få være med, og de syntes det hadde vært interessant å måtte reflektere over sider ved seg selv og eget liv som man vanligvis ikke tenker over; men det hadde også vært vanskelig. I ettertid ser jeg at mitt fokus i de fleste intervjusituasjonene var litt for sterkt preget av den overveldende følelsen av å være i et land med en helt annen nasjonal ideologi enn den vi har i Norge. Interessante spor, som ville ha vært svært relevante i lys av den endelige problemstillingen, ble derfor ikke fulgt opp.

Jeg gjennomførte de delvis strukturerte intervjuene over en ganske kort periode. Dette medførte at jeg alltid hadde tidligere intervjuer friskt i minne, og kunne utfordre nye intervjupersoner med hva andre hadde sagt tidligere. Det ga av og til veldig interessante svar, og ikke minst kunne det gi intervjupersonene en konkret episode eller skildring å reflektere ut fra. At intervjupersonene ikke kjente hverandre, gjorde at det ikke var fare for at noen ville forstå hvilke intervjupersoner jeg siktet til.

Det ble brukt lydopptaker i alle de delvis strukturerte intervjuene. På den måten kunne jeg fullt og helt konsentrere meg om det som ble sagt, og alt som ble sagt kom med. Jeg opplevde at det generelt var vanskelig å ta notater mens jeg snakket med folk. Det skapte en kunstig avstand, og gjorde at jeg ikke følte meg like konsentrert og interessert. Jeg valgte derfor om mulig å skrive referat rett etter at jeg hadde hatt lite strukturerte intervjuer. For de relativt strukturerte intervjuene varierte det om det lot seg gjøre å bruke lydopptaker, eller om jeg måtte notere underveis eller rett etterpå. Da disse intervjuene var mindre personlige, følte det lettere å notere underveis. For de to intervjuene som utviklet seg til lite strukturerte intervjusamtaler, hadde jeg muligheten til å bruke lydopptaker.

Intervjuene jeg gjennomførte og observasjonene jeg gjorde, var utvilsomt gjensidig styrkende. Observasjonene inspirerte til spørsmål, og svarene jeg fikk på spørsmål jeg stilte i både lite og delvis strukturerte intervjusituasjoner, påvirket hva jeg konsentrerte observasjonene om. Dessverre har mye av den informasjonen jeg fikk, vanskelig latt seg operasjonalisere i en geografisk sammenheng; det viser en helt klar svakhet ved å gå ut så bredt og uten et klarere problemfokus. Det å studere personers levde erfaring med mangfold er imidlertid nært knyttet til deres bevegelser i byrommet og trekk ved omgivelsene de beveger seg i. Derfor ga intervjuene, samtalene og observasjonene mine likevel mange

eksempler på hvor og hvordan kontakt oppstår. De jeg snakket med, var heller ikke fremmede for å reflektere rundt betydningen av denne kontakten for holdningsdannelse.

Med den metodiske tilnærmingen jeg valgte for denne studien er det umulig å trekke generelle konklusjoner om årsaksforholdet mellom ulike kontaktformer i byrommet og holdningsendringer. Min ambisjon er derfor å gi en troverdig beskrivelse av den konteksten og de kontakterfaringene jeg har studert. Videre ønsker jeg i analysen av utvalgte empiriske eksempler å illustrere en ny type forskning, der teori fra forskjellige fagtradisjoner blir kombinert. At det empiriske materialet forelå før jeg oppdaget fruktbarheten av en slik tverrfaglig tilnærming, har medført at analysen er blitt noe begrenset. I det empiriske materialet er det eksempler på spor jeg burde ha fulgt opp, men som dessverre ikke fikk den plassen de burde ha fått under feltarbeidet. Jeg håper likevel at den empirien jeg har innhentet, og den analysen jeg gjør, på en god måte kan få frem relevansen av å kombinere de teoretiske perspektivene jeg vil redegjøre for i denne oppgaven. Ikke minst håper jeg å kunne illustrere betydningen av en slik tilnærming i studiet av hva som påvirker holdninger, mer spesielt hvilken rolle kontakterfaringer gjort i byrommet spiller i holdningsdannelsen.

Min relasjon til informantene

Thagaard (2003) understreker betydningen av en god relasjon mellom forsker og informant. Forskeren er selv instrumentet som skal sikre god kvalitet på materialet som samles inn. Jeg opplevde helt klart at det var jeg som person som kunne få frem eller hindre informasjon. Det var uten tvil informasjon jeg fikk tilgang til fordi det ble utviklet et tillitsforhold mellom meg selv og informantene. Et eksempel var en av informantene som i det formelle intervjuet valgte å utelate en litt mer privat del av historien da hun fortalte om seg selv og sin bakgrunn. I forbindelse med et av flere senere kafétreff, som var preget av en mer uformell tone, tok hun plutselig opp sin historie igjen, og lurte om det ville være interessant for meg å kjenne til den mer private delen. Dette var for øvrig ikke unikt; det var ofte slik at det kom frem mer inngående beskrivelser av hendelser og private opplysninger om familiesituasjon etter gjentatte uformelle møter. Informanten kan hele tiden kontrollere hvilken informasjon han eller hun vil inkludere forskeren i, og det var uten tvil helt nødvendig å bruke tid på å bygge relasjonene til informantene for virkelig å få inngående kjennskap til deres verdensanskuelser og erfaringer. Jeg ser av de intervjuene hvor dette ikke var mulig, at spørsmål og svar her beveger seg mer på overflaten. Det er svært vanskelig virkelig å utfordre eller ”teste” holdbarheten til informantenes svar i en formell intervjusituasjon. Uformelle samtaler,

observasjon og spørsmål knyttet til hendelser viste seg å være et viktig supplement til dybdeintervjuene.

Problemstillinger

Thagaard (2003) skriver at problemstillingen vil være styrende for hva forskeren fokuserer på i løpet av undersøkelsesperioden, men også at det er et gjensidig forhold, idet informasjonen forskeren samler, bidrar til å videreutvikle problemstillingen.

Det man kan erfare når man er i felt, er at ens egne syn og tolkninger blir utfordret. Jeg nevnte tidligere at jeg opplevde at informantene ikke forstod hva jeg siktet til med spørsmålene mine. Dette gjorde meg nysgjerrig både på egne holdninger, som blant annet *norsk* akademiker, og på hvorfor informantene mine forstod sosiale og kulturelle fenomen slik de gjorde. Jeg brukte derfor mye tid på å sette meg inn i Canadas multikulturalisme; jeg prøvde å se hvordan denne ideologien formidles og videre manifesteres i byrommet. Spørsmålet om hva den gjør med holdningene til folk, ble sentralt. Dette var det imidlertid svært vanskelig å studere, og etter hvert som jeg gjennomførte intervjuer, så jeg at jeg var nødt til å fokusere på flere sider av informantenes kontakterfaringer.

I oppgaven slik den nå foreligger, står de interessante mulighetene ved å se byteori, sosialpsykologi og normativ politisk teori i sammenheng, sentralt i besvarelsen av problemstillingene. Slik det kom frem ovenfor, ble disse mulighetene dessverre oppdaget på et sent stadium i arbeidet – i samtaler med min veileder Terje Wessel. Wessel gjorde meg spesielt oppmerksom på mulige overlappinger mellom byteori og sosialpsykologisk teori om kontakteffekter, blant annet gjennom sin ennå upubliserte artikkel ”Does diversity in urban space enhance intergroup contact and tolerance?”.

Jeg ønsker å presisere at mine kvalitative funn ikke kan styrke eller svekke sosialpsykologiens hypotesetestede teoriers forklaringskraft. Tanken er tvert i mot at resultater og funn som er gjort innenfor sosialpsykologi, kan være med å forklare ytterligere den virkningen sosialt liv har på holdningsdannelse/-endring. Jeg håper min oppgave er med å vise fruktbarheten i de initiativ som allerede er tatt til å arbeide på tvers av ulike fagtradisjoner, og se sammenhenger mellom prosesser på mikro-, mesa- og makroplan.

Tolkning og analyse

Ifølge Thagaard (2003) skiller man mellom innsamling og analyse av data. Analyse henviser til den perioden av forskningsprosessen hvor man forlater kontakten med informantene og går

over til å analysere og fortolke den teksten som er blitt produsert gjennom transkriberte intervjuer, feltnotater eller andre skriftlige kilder. Ifølge Malnes (2008:127) vil det å tolke si at man *tar noe som tegn på noe annet*. Oppmerksomheten rettes både på et tegn (et fenomen som tillegges en viss betydning) og betydningen av tegnet. Det er viktig å være klar over at tolkning og analyse likevel også er noe som foregår kontinuerlig i en forskningsprosess (Thagaard 2003). Det er for eksempel *under* feltarbeidet man beslutter hvilke temaer som skal utdypes i intervjuer, eller sagt på en annen måte: hvilke fenomener som tillegges betydning. Videre avgjør man fortløpende hvilke forhold eller tegn man skal konsentrere observasjonene rundt på bakgrunn av den betydningen man tillegger forholdet eller tegnet. Og på samme måte bestemmer man hvilke feltobservasjoner man kategoriserer som relevante.

Aase (1997) beskriver bearbeidelsen av observasjoner og annet innsamlet materiale som en systemiseringsprosess. Ved å analysere de innsamlede dataene i forskjellige kategorier kan man skape en viss orden, som i neste omgang kan gi grunnlag for å si noe om fenomenet som er studert. Kategoriene blir meningsfulle ved at observasjonene man har gjort, blir lokalisert i en passende kategori. Det er når flere kategorier blir satt sammen i et system at vi kan få en beskrivelse av, en forklaring på eller en teori om et sosialt fenomen. Det som det er viktig å huske på er at de ulike kategoriene som er med å gi mening til et fenomen, kan relateres til hverandre på forskjellige vis, slik at ulike beskrivelser, forklaringer eller teorier fremstår. Observasjoner og informantutsagn som lokaliseres til kategorien byrommet, er for eksempel med å gi byrommet mening og forklaringskraft som en kategori under begrepet holdningsdannelse/-endring. På samme måte med de andre kategoriene. Når kategoriene relateres til hverandre, kombinerer man videre ulike forklaringsperspektiver på fenomenet holdningsdannelse/-endring. Disse kategoriene er ikke kategorier informantene selv nødvendigvis har operert med. Det er jeg som forsker som har brukt disse kategoriene som en måte å systematisere og lokalisere informantenes utsagn og atferd på.

Mine data har videre ikke gitt grunnlag for å utvikle nye eller egne begreper, så jeg benytter meg derfor av tidligere kunnskap og kjente analytiske begreper i analysen av intervjuer, notater og observasjoner. Det er imidlertid informantenes egne meninger og selvforståelse jeg har søkt, og som jeg så har tatt utgangspunkt i når jeg har trukket meg tilbake for å sette dem inn i et større teoretisk perspektiv.

Tolkninger står nødvendigvis sentralt i en undersøkelse som denne. Jeg prøver å beskrive og gjengi så korrekt som mulig. Det som blir stående i min tekst, er likevel på samme tid uttrykk for hvordan jeg har forstått eller tolket en hendelse, eller hvilken mening jeg legger i akkurat det utvalgte sitatet. For å gjøre denne tolkningsprosessen så tilgjengelig

og gjennomiktig for leseren som overhodet mulig, har jeg flere steder inkludert lengre beskrivelser av steders observerte fysiske og sosiale karakteristika, gjengitt samtaler og inkludert flere rene sitater. Hensikten med å presentere stoffet på denne måten er å gi fylldigere beskrivelser av det jeg har fortolket og analysert. Sitatene skal også bidra til å underbygge sentrale momenter i analysen.

Oppsummering

I min studie er jeg opptatt av holdninger, atferd og samhandling. Til slike studier egner kvalitative metoder seg godt. Selv om kvantitative data også er brukt, faller oppgaven inn under den vitenskapsteoretiske kategorien hermeneutikk. Teoretisk og samfunnsaktuell kunnskap om Canada, multikulturalisme og holdninger har jeg i stor utstrekning tilegnet meg rett i forkant av, under og etter feltarbeidet. Min metodiske tilnærming til feltet har variert mellom observasjoner, intervjuer og skriftlige kilder som aviser, tidligere forskning og generell teori.

I kapitlet introduserer jeg Paulgaards uttrykk ”posisjonert innsikt”. Det vil si at jeg som forsker er posisjonert i forhold til det jeg studerer. Jeg tar med meg teoretisk forkunnskap og en bestemt sosial og kulturell erfaringsbakgrunn inn i forskningssituasjonen.

Opgavens informantgrunnlag er etnisk-kulturelt svært variert, men et flertall av informantene har engelsk-kanadisk bakgrunn i kombinasjon med noe annet. Når det gjelder valg og rekruttering av disse informantene har jeg i all hovedsak benyttet meg av snøballmetoden. Jeg oppsøkte imidlertid mange forskjellige arenaer for å få informanter på tvers av vennenettverk, og i delvis ulike miljøer. Felles for informantene mine er at de bruker gaten og gatens nærområder, er personer med høyere utdanning og personer som i all hovedsak kunne kommunisere på engelsk. Alle informantene er mellom 22 og 38 år gamle.

Jeg brukte forskjellige former for intervjuer fra de kortere, mer strukturerte til de mer inngående og bare delvis strukturerte intervjuene. Kombinasjonen av ulike typer intervjuformer og observasjoner ga mye og nyansert informasjon. Til dels ga det så mye og variert informasjon at enkelte potensielt interessante ledetråder dessverre ikke ble sett tidsnok, og følgelig ikke fulgt opp.

I fortolkningen av empirien sett i et større teoretisk perspektiv har jeg søkt å ta utgangspunkt i informantenes egne meninger og selvforståelse. I den konkrete analysen av intervjuer, notater og observasjoner har jeg lokalisert utsagn eller observasjoner i kategorier. Kategorien blir således fylt med mening, og i kombinasjon med andre kategorier, er målet å få

frem forskjellige forklaringsperspektiver på det overordnede sosiale fenomenet holdningsdannelse/-endring.

Kapittel 4. Byrommets oppbygning og dynamikk

Innledning

I de neste tre kapitlene skal jeg legge et teoretisk grunnlag for analysen av Boulevard St-Laurent Boulevard med nærområder, som begynner med kapittel syv.

Dette kapittelet begynner med en avklaring av begrepene sted og rom, og fortsetter med en redegjørelse av Jacobs' teoretiske innspill til 1960-tallets byplanlegging med boken "The death and life of great American cities" (1961). Begrepet "bevegelsesbane" vil så bli introdusert. Dette er et begrep inspirert av Schnell & Benjamini's begrep "life-space" (2001), som igjen kan spores tilbake til Hägerstrands tidsgeografi. Jeg mener begrepet er et nyttig tillegg til Jacobs' betingelse om et mangfold av mulige ruter for bevegelse fra ett punkt til et annet, som er en av hennes fire nødvendige betingelser for at et byrom skal være trygt å ferdes i, og følgelig bli brukt aktivt. I det neste underkapittelet spør jeg hvor i individers hverdagsgeografi det oppstår kontakt. Underkapittelet diskuterer funn som er gjort av Houston m.fl og er presentert i artikkelen "Places of possibility: where mixed-race partners meet" (2005).

Kapittel fem retter blikket mot sosialpsykologien. Her vil jeg se nærmere på funn i sosialpsykologisk forskning som sier noe om hvorfor, hvordan, når og hvor holdninger til individer og grupper som er forskjellig fra en selv og ens eget, endres. Slike analyser på individnivå er mindre utbredt i byteori, inkludert bygeografien. Imidlertid kom Jacobs allerede i 1961 inn på hvordan byrommet med sitt innhold er med å påvirke psykologiske forhold som fordommer og frykt. Sennett er et annet tidlig eksempel på en teoretiker som inkluderte psykologiske perspektiver innenfor byteori; han var opptatt av den psykologiske betydningen av byers kaotiske mangfold med hensyn til toleranse for mangfold og utviklingen av selvet (Sennett 1970, 1990). Jeg vil underveis i presentasjonen av sosialpsykologisk teori referere Sennetts tanker. Ideene hans er interessante og relevante for denne oppgaven⁹.

Det oppfordres fra flere hold til å ta inn over seg ulike teoretiske perspektiver, men ifølge Wessel (2008) er det svært få analyser som faktisk utnytter overlappingen mellom sosialpsykologisk teori om kontakteffekter og byteoretiske perspektiver på sosial samhandling. Dixon (2001) har, som jeg skal vise, pekt på det samme forholdet innenfor sosialpsykologien. I kapittel seks vil jeg videre kort å vise hvordan de teoretiske forklaringsperspektivene i byteori og sosialpsykologi også kan knyttes til et ideologisk

⁹ Sennett er i nyere artikler opptatt av at byer i dag preges av en fleksibel kapitalisme som gjør menneskene likegyldige til hverandre og byen de bor i (2001, 2002, 2005). Han holder fremdeles fast ved at mangfoldet likevel kan gjøre folk til mer komplekse mennesker (2001).

makronivå og vice versa, før jeg går over til analysen av kontaktformer og holdningsdannelse i det flerkulturelle bysamfunnet tilknyttet Boulevard St-Laurent i Montreal.

Et trygt og levende byrom: Jacobs' betingelser

Byer er blant annet kjennetegnet av en forholdsvis høy tetthet av mennesker. Dette gir et godt utgangspunkt for å studere menneskers samhandling, mer spesielt se denne samhandlingen i lys av bygningers plassering, utseende og funksjoner. Byer er ikke bare geografiske punkter, de er noe i seg selv: de er steder fylt med mennesker, bygninger, liv og røre. De er steder av ulik karakter, med ulikt sosialt liv og kjent for ulike ting. Ifølge Cresswell (2006) tillegger teoretikere ordet *sted* ulik betydning. Det de alle likevel har til felles, er den oppfatning at steder får en identitet som følge av de kreative i de sosiale handlingene som skjer i tilknytning til stedet. Stedet, som lokalitet, legger bare forholdene til rette for en slik prosess. Ifølge Cresswell er rom et mer abstrakt begrep enn sted; rom har områder og volum. Rom kan likevel tilføres mening, for eksempel et navn, og på den måten bli til et sted.

Bygningers plassering, utseende og funksjoner kan, som nevnt, kaste lys over menneskers samhandling. Ifølge Jacobs kan disse elementene i et byområde være avgjørende for områdets vitalitet. I 1961 skrev hun boken om amerikanske byer, og ble med den en forgrunnsfigur i byplanlegging og byforskning. Det er en bok det fremdeles refereres mye til. Boken var et angrep på de prinsippene og målene som hadde formet etterkrigstidens moderne byplaner og ombyggingsprosjekter. Prinsippet for den moderne tilnærmingen var å erstatte det gamle med noe nytt, heller enn å basere seg på en gradvis, naturlig utvikling og forandring av byrommene. Man gjennomførte storskala nedrivingsprosjekter av hele nabolag, for så å bygge opp nye nabolag som skulle inneha én hovedfunksjon: boliger, kontorvirksomhet eller kommersielle virksomheter. Dette er også blitt kalt "sonering" (Hill 1988). Som tittelen, *The death and life of great American cities*, tilsier, har byer også et liv, og de kan ifølge Jacobs ha et godt liv hvis byens indre liv får levd ut sitt potensial. Boken er derfor et forsøk på å lansere nye prinsipper i byplanleggingen. Ved å skrive om vanlige, dagligdagse forhold overbringes et budskap om hvilke prinsipper og handlingsalternativer som fremmer sosial og økonomisk vitalitet i byer. Jacobs' analyse tar oss med ut på fortauet, viser oss hvilke bygater som er trygge og hvilke som ikke er trygge, og hvorfor de er henholdsvis trygge og utrygge. Videre beskrives hva et urbant nabolag kan være, og hvilken funksjon disse nabolagene kan ha.

Mitt formål med denne oppgaven er ikke å vurdere om Jacobs' ideelle byrom i sin helhet bør gjøres til et ideal i byplanleggingen. Jeg vil også neglisjere de økonomiske argumentene i boken. Det er de sosiale sidene ved Jacobs' ideelle byrom som står sentralt. De sosiale sidene er nært knyttet til den fysiske utformingen, som skal generere befolkningsmangfold og bruksmangfold. Hill (1988) peker på tekniske svakheter i Jacobs' fysiske mangfoldighetsplan. Det kan for eksempel være vanskelig å realisere alle de fysiske sidene ved hennes byplanvisjon i allerede eksisterende byområder, men Hill skriver også at *å tilnærme seg* Jacobs' forestilling av det mangfoldige byrom likevel er mulig. Det byrommet jeg studerte, har en fysisk utforming og struktur som ligger nært opp til Jacobs' ideelle byrom. En analyse av dette byrommet med bruk av Jacobs' fysiske kriterier for et godt byrom, gir et utgangspunkt for bedre å kunne analysere hvilke romlige forhold som er viktige for å fremme positive virkninger av kontakt mellom mennesker. Det sentrale poenget for meg i denne sammenhengen blir derfor hennes tanker om det sosiale byrommet – trygghet gjennom mangfold. Byrommet jeg har studert, har vokst naturlig frem og endret seg over tid som følge av historiske forhold. Jeg argumenter derfor ikke for at det bør eller overhodet kan kopieres i detalj eller gjenskapes i sin eksakte form et annet sted. Jeg håper derimot at diskusjonen av aspekter ved dette byrommet, sett i sammenheng med sosialpsykologisk og politisk ideologi, kan bidra til en grundigere forståelse av hvilke forhold som bør være tilstede, hvis man ønsker vitale sosiale rom.

Jacobs' ideelle nabolag er, spesielt i større byer, ikke komplette, uavhengige eller innadvendte enheter. Nabolagene har heller ingen klare grenser utad, men kjennetegnes av menneskelig trafikk på kryss og tvers, av mangfold og valgmuligheter. Jacobs (1961) opererer med tre nabolagsnivåer: gatenabolag, bydeler eller byområder, og byen som helhet. Det er de to første jeg vil konsentrere meg om, med spesiell vekt på betydningen av de etnisk-kulturelle og sosiokulturelle sidene ved gatenabolagene (i byområdene) hvor folk ferdes. En av nøkkelfordringene, om en ønsker å skape Jacobs' ideelle byrom, er å generere nok mangfold og blandingsbruk gjennom hele området. Jacobs beskriver fire betingelser som alle *fire* må være oppfylt for at de ønskede virkningene – trygghet og vitalitet – skal genereres. Ingen er tilstrekkelig alene eller sammen med en eller to andre.

For det *første* må et byområde tjene mer enn én hovedfunksjon; helst mer enn to. Dette skal sikre en konstant flyt av mennesker til alle tider. Et områdes hovedfunksjon kan være dets funksjon som boligområde, som et sted med viktig(e) utdanningsinstitusjon(er), som et sted med mye produksjon eller kontorvirksomhet, et sted hvor man oppsøker underholdning

eller kan søke rekreasjon. En funksjon alene stimulerer i liten grad mangfold eller vitalitet. Hvis derimot to eller flere slike hovedfunksjoner kombineres på en slik måte at det får folk ut på gaten til forskjellige tider på døgnet, kan det ha en økonomisk stimulerende effekt. Folks hensikt med å være i området kan variere, men de er med å skape bevegelse i det samme området og grobunn for fremvekst av tilleggfunksjoner. Disse funksjonene vokser frem for å tjene de menneskene som hovedfunksjonene har trukket til området. Det kan være butikker, spise- og drikkesteder eller andre tjenesteytende virksomheter som folk, selv om de kom til området av andre grunner, likevel kan bestemme seg for å bruke. Det er også mulig at folk vil komme tilbake for å bruke disse tilleggstjenestene uavhengig av den opprinnelige grunnen til at de første gang befant seg i området. Hvis disse tilleggfunksjonene blir populære nok, gjerne fordi de er unike eller uvanlige, kan de i seg selv trekke folk til området og således oppgraderes til å ha en hovedfunksjon for områdets liv og røre. (Jacobs 1961)

Den hverdagslige bevegelsen av mennesker til og fra stedene for et områdes hoved- og tilleggfunksjoner er betydningsfull for områdes vitalitet. Kontakt med det resulterende mangfoldet kan, som jeg vil vise i neste kapittel også, ha betydning på mikronivå: påvirke menneskers psykologi.

For det *andre* hevder Jacobs at korte kvartaler er nødvendig for å skape god flyt av mennesker. En slik struktur fører til at folk i større grad beveger seg på kryss og tvers; tar alternative ruter i stedet for bare å følge en rett, lang hovedgate. Der hvor kvartalene er lange, er det liten mulighet for å kutte på kryss og tvers. Konsekvensen er at en må gå lange omveier for å komme til steder i sidegatene og parallellgatene, og at disse blir lite trafikkert. Lite trafikk gir igjen et dårlig eksistensgrunnlag for kommersielle virksomheter. All kommersiell virksomhet samles da gjerne i en lang åre, og det vil også være der folk flest beveger seg. Det har klart negative virkninger. Mangelen på folk i sidegatene gir mindre trygghet. Dessuten hindres byområdets potensielle vitalitet ved at nye og uavhengige virksomheter ikke nødvendigvis vil ha økonomisk mulighet til å etablere seg eller bli værende i en hovedåre.

For det *tredje* beskriver Jacobs et nødvendig behov for bygninger av en enkel og rimelig karakter, inkludert noen virkelig gamle og nedslitte bygninger i ethvert byområde. Mindre, uavhengige virksomheter er et viktig bidrag til mangfoldet i Jacobs byrom. Da slike virksomheter ofte har mindre evne til for eksempel å betjene høy husleie, er de avhengig av rimelige lokaler. Rimelige lokaler er gjerne lokaler med enkel standard eller lokaler i nedslitte bygninger. Det er i noen tilfeller mer sannsynlig at man vil finne slike bygninger i sidegater til hovedgatene. I så tilfelle er virksomheten avhengig av at folk også beveger seg til sidegatene, som igjen henger sammen med de forrige betingelsene. Vanligvis er det bare virksomheter

som har meget høy omsetning, eller standardiserte varer eller tjenester, eventuelt subsidiert av et kjedefellesskap, som er i stand til å bære kostnaden ved oppføring av nybygg.

For det *fjerde* er et geografisk intensivt bruksmangfold nødvendig. I dette legger Jacobs at området brukes av mange forskjellige grupper folk; at området brukes til ulike tider, og at det er til enhver tid et visst mangfold blant dem som bruker området; og beveggrunnene varierer – brukerne av området søker forskjellige funksjoner. Til slutt må de forskjellige funksjonene i området også bruke området geografisk intensivt, for å bidra effektivt til konsentrasjon.

Trygghet gjennom blikkontakt

Kjernen i Jacobs' budskap, og resultatet når de fire betingelsene er oppfylt, kan sies å være tilstedeværelsen av de helt nødvendige *øynene* som til enhver tid holder gaten og gatens liv under oppsikt (Jacobs 1961). Disse øynene tilhører butikkeiere og beboere i de forskjellige kvartalene, de tilhører forbipasserende, de tilhører kafégjester med store vinduer vendt ut mot gaten eller gjester på et sted med uteservering. Den aktiviteten mennesker skaper når de er ute og handler, på vei til å kjøpe mat, noe å drikke eller besøke noen, er i seg selv en attraksjon for andre igjen, som kanskje bare ønsker å se på dem som haster hit og dit, studere de ulike individene gjennom et kafévindu, fra en uteservering eller fra en bank.

På fortauet, eller i gågatene – offentlige rom – i travle bydeler kommer altså fremmede sammen hele tiden. Disse menneskene kjenner ikke hverandre, og i de fleste tilfeller har de kanskje heller ikke noe ønske om å kjenne hverandre, i hvert fall ikke på en sosialt intim eller privat måte. Likevel kan de bety noe så viktig som trygghet for hverandre. Over tid, etter mange små kontaktøyeblikk i disse offentlige eller halvoffentlige rommene (kafeer for eksempel), kan tillit mellom folk og kjennskap til hverandre likevel utvikles ifølge Jacobs (1961). Og til tross for at det meste av kontakten og utvekslingene i slike offentlige rom er trivielle, er summen av disse overhodet ikke triviell. Trygghet på det rommet man ferdes i, handler nemlig om en følelse av gjensidig oppmerksomhet. I tillegg er det viktig å kjenne spillereglene i dette rommet. Jacobs sier altså at resultatet av de daglige kontaktøyeblikkene over tid kan gi en følelse av eller faktisk kjennskap til folk, til hva som forventes av deg og hva du kan forvente av de andre.

I et urbant nabolag kan man videre kjenne all verdens mennesker uten at disse menneskene i særlig grad involveres i ens private liv. Du behøver ikke åpne opp hjemmet ditt eller gjøre avtaler. Du behøver ikke føle deg forpliktet til å følge opp den type bekjenskaper

du kan ha i Jacobs' urbane nabolag. Bekjentskapene er overfladiske, men viktige. For Jacobs (1961) er de viktige på grunn av tryggheten de er med å skape, men også på grunn av kontakten de gir med mennesker som er ulike en selv. Jacobs skriver ikke mye om dette, men nevner det når hun skriver:

“Considering the amount of **prejudice and fear** that accompany discrimination and bolster it, overcoming residential discrimination is just that much harder if people feel unsafe on their sidewalks anyway.” (Jacobs 1961:72; mine uthevinger)

“The tolerance, the room for great differences among neighbours – differences that often go far deeper than differences in colour – which are possible and normal in intensely urban life, but which are so foreign to suburbs and pseudosuburbs, are possible and normal only when streets of great neighbourhoods have built-in equipment allowing strangers to dwell in peace together on civilized and essentially dignified and reserved terms.” (Jacobs 1961: 72)

Før jeg sier mer om hvilken betydning fravær eller tilstedeværelse av frykt og fordommer mellom mennesker kan ha for kontakten dem imellom, og videre hvor viktig byrommet er som en betingelse for gode kontaktvirkninger, vil jeg introdusere et nyttig begrep: ”menneskers bevegelsesrom”.

Bevegelsesrom – et nettverk av individuelle bevegelsesbaner

Jacobs skisserer et byrom med mange mulige baner eller ruter for bevegelse. Jeg vil bruke begrepet *hverdagslivets bevegelsesrom* som en måte å beskrive disse individuelle rutevalgene på. Begrepet er inspirert av den forklaringen Schnell & Benjamini (2001) gir av sine begreper *everyday life space* og *everyday life activity space*. Schnell & Benjamini tar utgangspunkt i individers atferd og påfølgende bevegelse i den fysiske verden (rommet) i sine studier av individers relative isolasjon fra andre sosiale grupper.

Min interesse for dette begrepet knytter seg ikke til studiet av segregasjon eller relativ isolasjon, men til hvordan individers bevegelser i byrommet skapes, og hvilken betydning det rommet de beveger seg i, kan ha for sosiokulturell kommunikasjon og kontakt. Ved å kjenne til individers bevegelsesbaner kan man få innsikt i hvilke, for eksempel etnisk-kulturelle eller sosiokulturelle, kontaktpunkter som finnes i det byrommet de beveger seg i, og hvor, samt hvordan, kontakt oppstår. Alle bevegelsesbanene lagt sammen gir det jeg vil kalle et *bevegelsesrom* – en hverdagsgeografi.

Det er verdt å merke seg at bevegelsesrommenes mulige utstrekning er ubegrenset. De kan være globale så vel som svært lokale. De kan også være virtuelle gjennom internett og liknende. Jeg vil i denne oppgaven bruke begrepet i tilknytning til den fysiske verden.

Schnell & Benjamini (2001) bruker begrepet "life space" når de skal studere individers isolasjon fra samhandling med andre etniske grupper. Mye av den øvrige metodikken som ligger til grunn for denne typen segregasjonsstudier, skyldes ifølge forfatterne først og fremst opptatthet av den ujevne sosiale fordelingen av grupper i boligområder. Hvis man ser individers identitets- og holdningsutvikling som betinget av blant annet de stedene de beveger seg på, vil høy grad av boligsegregasjon lett oppfattes som uheldig for kontakt med det som er ulikt ens eget. Imidlertid kan det hende at individet beveger seg i baner både langt fra og nær hjemmet. I så tilfelle kan vi si at hennes eller hans bevegelsesrom gir muligheter for kontakt med noe annet, til tross for høy grad av boligsegregasjon. Kontakt med mangfold, eller det som er ulikt ens eget, bestemmes med andre ord ikke bare av konsentrasjonsnivået. Det totale bevegelsesrommet og rommets faktiske karakter må tas med når man studerer individers relative isolasjon.

Schnell & Benjamins begrep og forståelse er selv inspirert av tiår med tenkning rundt og forskning på *spatial lifestyles* eller oversatt til norsk *romlig livsstil*. De gir blant annet samfunnsgeograf Hägerstrand en sentral plass i denne tenkningen (Schnell & Benjamini 2002). Ifølge Fløysand (2002) koblet Hägerstrands tilnærming situasjonsvitenskapens romlige og tidsmessige perspektiver på en mer håndfast måte enn før. I Hägerstrands tidsgeografi har enhver hendelse en materiell målbar utbredelse i tid og rom, som igjen kan illustreres ved hjelp av geometriske figurer.

Fløysand (2002) vektlegger kulturelle forhold for å forstå hvordan en viss type praksis (i hans forskning økonomisk praksis) er geografisk og kulturelt forankret i et geografisk mikro-makro samspill. Fløysand henviser til Åquist, som hevder at problemet i tidsgeografien er den manglende integreringen av institusjonelle forhold. Den fanger ikke opp "hvordan kulturelle forhold i form av intersubjektive meningssystemer og maktforhold påvirker folks muligheter til å gjennomføre prosjekter [målrettet aktivitet]" (Fløysand 2002:10). Jeg mener man bør kunne legge til *vilje* til å gjennomføre prosjekter. I lys av Jacobs ideelle byrom er det for eksempel ikke umulig å tenke seg at folk vil mangle vilje til å oppsøke en gate eller et nabolag hvis de føler seg utrygge. De har mulighet til å gjøre det, men velger å la være. Schnell & Benjamini (2002) refererer Buttimer som sier at ulike valg og vaner i hverdagslivet skaper ulike romlige livsstiler. På samme måte som Jacobs (1961) beskriver ulike funksjoner som kan finnes i et byrom som kan tiltrekke mennesker på kryss og tvers, beskriver Buttimer tre hovedsirkler av bevegelse for individet: bevegelse knyttet til sosial samhandling, bevegelse knyttet til tjenester og bevegelse knyttet til mikrotjenester slik som busstopp eller matbutikker.

Fløysand (2002) mener videre at tidsgeografien må betraktes som en pågående teorikonstruksjonsprosess heller enn som en lovformulering eller et forskningsprogram. Lovformuleringen handler om å gi atferdsregler en fysisk form: romlig lokalisering, arealutbredelse og varighet i tid. Fløysand hevder at en ny tidsgeografisk tilnærming må integrere kulturelle forhold i form av mening. Stikkord er geografiske og kulturelt forankrede forhold. Dette poenget er viktig for denne oppgaven, idet de begrepene jeg nå bruker, bygger på teori med inspirasjon fra blant annet tidsgeografien. Jeg mener også at Fløysands argument styrker mitt eget argument om behovet for bedre å forstå hvordan nasjonal kultur kan påvirke den mening som blir tillagt ulike urbane kontakterfaringer.

Hvor i hverdagslivets bevegelsesrom oppstår det kontakt?

Spørsmålet i overskriften er ment å lede tankene videre inn på den erfarte virkeligheten i folks dagligliv når de beveger seg rundt i byrommet. Jeg begynte dette kapittelet med å redegjøre for hvilke strukturelle forhold ved et byrom som kan legge til rette for gode og trygge møteplasser, eventuelt overfladisk kontakt men innenfor et trygt byrom. Forrige underkapittel beskrev så betydningen av å se nærmere på hvordan folk beveger seg i byrommet, og ga oss begrepene ”bevegelsesbane” og ”bevegelsesrom”. Houston m.fl. (2005) argumenterer, også med utgangspunkt i tanken om individuelle hverdagsgeografier eller bevegelsesbaner, for å sette individers hverdagslige aktiviteter i forgrunnen når man skal studere hvilke steder som gir mulighet for møter mellom medlemmer av ulik rase¹⁰, og hvordan dette skjer. I artikkelen retter de oppmerksomheten mot fire spesielt vanlige steder i mange menneskers daglige bevegelsesrom. De fire stedene er: bolognabolaget, arbeidsstedet, utdanningsinstitusjoner og internett. Denne listen er langt fra uttømmende, og de foreslår også å studere steder som brukes til rekreasjon eller for religiøse formål, eller ikke- fysiske steder som for eksempel organisasjoner som organiserer frivillige. Det sentrale poenget deres er at forskningen bør skifte fokus fra å se på hvordan steder hindrer kontakt, til heller å se på hvordan ulike steder legger til rette for kontakt. For å kunne svare på det sistnevnte må forskere avdekke *hvor* mennesker møter andre mennesker med en annen rasetilhørighet enn dem selv, *hvordan* de møtes og *når* de møtes.

¹⁰ Forskerne bruker ordet rase heller enn etnisitet fordi de ønsker å fremheve hierarkiske relasjoner i amerikansk samfunnsstruktur. For denne oppgaven er det mindre relevant, men jeg vil av hensyn til teoretisk ryddighet holde meg til deres begrepsbetegnelse i presentasjonen av deres funn.

Houston m.fl. (2005) beskriver for eksempel det ”å gå på jobb” som en bevegelse fra hjemmemiljøet til et annet sosialt miljø: arbeidsmiljøet. Det er interessant å studere hva vedkommende kommer i kontakt med i dette nye miljøet. De skriver:

”...scholarship on race and employment, while maintaining an awareness of structural forces that shape workplaces, should also scale down to individual perspectives and informal settings within workplaces to flesh out social interactions” (Houston m.fl. 2005:708)

Dette sitatet peker på nødvendigheten av å ta inn over seg individenes egne perspektiver og det uformelle ved en arbeidsplass, som kanskje ikke så lett kan kvantifiseres. Jeg mener videre at sitatet lar seg oversette og skrive om slik at det også kan gjelde byrommet i sin helhet:

”...teorien om etnisk- og sosiokulturelt mangfold (eventuelt rase) og byrommet burde, samtidig som en er seg bevisst de strukturelle kreftene som former byen, også inkludere individuelle perspektiver og uformelle sammenhenger i byer for å utfylle eller gi substans til teori om sosial samhandling.”

Houston m.fl. (2005) hevder at akademiske forskere ofte overser det ellers så vanlige samtaleemne hvor folk har møtt hverandre, når de studerer for eksempel inngåelser av forhold på tvers av rasegrupper. Økt interesse for hvor folk møtes, mer bruk av dybdeintervjuer og beskrivelser av individers bevegelsesbaner vil, hevder de, gi ytterligere substans til teori om sosial samhandling. De er heller ikke fremmede for å kombinere ulike teoretiske perspektiver for bedre å forstå det komplekse i og ved sosiale samhandlingssituasjoner.

Oppsummering

Jeg begynte dette kapittelet med å si at steder får identitet som følge av det kreative i de sosiale handlingene som skjer i tilknytning til stedet. Jeg har sett nærmere på de sosiale sidene ved Jacobs’ ideelle byrom. Ifølge Jacobs påvirkes byenes sosiale liv av byrommets fysiske utforming. Kort oppsummert må et byområde tjene mer enn én hovedfunksjon; helst mer enn to. Det må ha korte kvartaler for å sikre god flyt av mennesker. Det må ha en blandet bygningsmasse, og byområdet må brukes intensivt for til sammen å gi trygghet og vitalitet til vedkommende byområde. Trygghet følger spesielt av at et vitalt byrom, som brukes intensivt, gir mange par øyne som kan følge med på gatelivet og legge til rette for gjentatte kontaktøyeblikk mellom personene som ser. Jeg introduserte begrepet ”hverdagslivets bevegelsesrom”; det vil si individenes baner eller ruter for bevegelse. Dette begrepet er nyttig

for analysen av *hvor* mine informanter beveger seg og *hva* de kommer i kontakt med i deres bevegelsesrom. Videre beskrev jeg hvordan individenes romlige lokalisering og bevegelesbaner også må inkludere geografisk og kulturelt forankrede forhold for å forstå hvilken mening kontakterfaringene tillegges.

Med støtte i ovennevnte synspunkter, men også i synspunkter som er referert tidligere, vil jeg i neste kapittel se på sosialpsykologisk teori om kontakteffekter. Et slikt teoretisk skifte er nyttig av to grunner: For det første gir det innblikk i viktige individuelle forhold ved ulike kontaktsituasjoner, og for det andre kan det gi ytterligere substans til teori om byrommet.

Kapittel 5. Virkninger av kontakt i byrommet i lys av sosialpsykologien

Innledning

De neste underkapitlene vil rette oppmerksomheten mot hvilke effekter kontakt med mangfold, nærmere bestemt sosial og etnisk variasjon, kan ha for hvert enkelt individ. Relevant i den sammenheng er både de individuelle bevegelsesbanene og trekk ved stedet eller rommet hvor kontakt oppstår. Ved å studere byteori og psykologisk teori i sammenheng håper jeg både å kunne understreke den betydningen byrommet har for sosial samhandling, og fremme en bedre forståelse av samspillet mellom individuelle psykologiske prosesser, knyttet til holdningsdannelse og holdningsendring, og byrommets rolle som premissleverandør for disse prosessene. Jeg ønsker med utgangspunkt i teori fra sosialpsykologien å vise hvilken virkning kontakt kan ha på individets holdninger til ”det som er forskjellig fra en selv og ens eget”. Funn vedrørende slike virkninger vil stå sentralt i den senere analysen av Boulevard St-Laurent og dens nærområders betydning for kontakt og holdningsdannelse/-endring.

I dette kapittelet vil jeg først redegjøre kort for kontaktteoriens utvikling. Jeg begynner med det Pettigrew & Tropp (2006) omtaler som kontaktteoriens mest innflytelsesrike hypotese, som ble formulert av Gordon Allport i 1954. Denne hypotesen ga ingen uttømmende forklaring på hvorfor holdningsendring kan skje som følge av kontakt, mer spesielt hvorfor endring skjer i noen situasjoner og ikke i andre. Konklusjonen fra en metaundersøkelse om kontakteffekter, ledet av Pettigrew & Tropp over åtte år, er likevel at tilstedeværelsen av Allports betingelser i kontaktsituasjonen styrker *kontakteffektene*, og at hypotesen derfor fremdeles har relevans for kontaktteorien. Undersøkelsen viser imidlertid også at Allports betingelser ikke er *nødvendige* for å oppnå kontakteffekter. Disse og andre forhold (Pettigrew 1998, Paolini m.fl. 2004, Pettigrew & Tropp 2006) med spesiell vekt på ett forhold – følelser, vil jeg redegjøre for i det følgende.

Innledningsvis skrev jeg at kontaktteorien studerer hvilken betydning kontakt har for holdningsendringer. To eksempler på holdninger til andre er: fordommer og stereotypier. Begge begrepene betegner ensidig og forutinntatt kunnskap om og oppfatning av individer, som følge av deres gruppetilhørighet. Forskjellen er at en fordom alltid rommer et nedsettende syn på en annen gruppe, mens en stereotypi er en beskrivelse som kan være både positiv og negativ (Hinton 2000). Ifølge Hinton (2000) kan man si at en nedsettende stereotypi er det samme som en fordom. Det å endre et individs holdninger til en annen gruppe vil med andre ord handle om å endre vedkommendes stereotypi. Hvis holdninger til ett individ endres, men

ikke generaliseres til hele gruppen, kan man si at stereotypien er uendret og enkeltindividet bare er blitt kategorisert som et unntak. Det interessante med stereotyper er at de gjerne beskriver andre grupper ut fra ”objektive” forhold man mener å ha kunnskap om. Jeg vil senere i dette kapitlet vise en modell som setter disse antatte ”objektive” forholdene i sammenheng med følelser mot de respektive gruppene.

Avslutningsvis i dette kapitlet vil jeg vise hvordan en teori om kontakteffekter, ifølge sosialpsykolog Dixon (2001), må ta inn over seg betydningen av sted og rom.

Jeg vil hele veien forsøke å sette de sosialpsykologiske bidragene inn i en geografisk sammenheng. Det er i den forbindelse nødvendig å presisere at de to fagtradisjonene beveger seg i motsatt retning. Dagens byteori setter spørsmålsteget ved om mangfold, per se, kan gi positive holdningsendringer og følgelig fredelig sameksistens. Sennett (1970, 1990, 2001, 2002, 2005) er et godt eksempel på en byteoretiker som veldig tydelig viser et slikt skifte i sitt syn på bymangfoldets mulige positive ringvirkninger. Innenfor den sosialpsykologiske kontaktforskningen er det derimot en økende tro på at kontakt med mangfold, intimitet og utveksling kan gi positive holdningsendringer (Wessel 2008). Årsaken til denne mismatch-situasjonen, hevder Wessel, kan være de to forskningstradisjonenes ulike analytiske posisjonering knyttet til opptatthet av forhold på forskjellige analysenivåer. Jeg følger Wessels oppfordring, og prøver å se på tvers av disse nivåene, henholdsvis det institusjonelle makronivået, byteoriens mesanivå og sosialpsykologiens mikronivå, både i den teoretiske fremstillingen av mangfold, byrom og kontakteffekter, og i den påfølgende analysen av kontaktfaringenes virkning på holdningsdannelse/-endring i et bestemt byrom.

Det kan kanskje virke som om jeg bruker ”kontakteffekter” og ”virkninger av kontakt” om hverandre. Dette er imidlertid et bevisst språklig skille jeg anvender: Jeg vil bruke ”kontakteffekter” i de sammenhengene hvor jeg refererer fra sosialpsykologisk forskning, og jeg vil bruke ”virkning” i de sammenhengene hvor jeg refererer fra byforskning eller egen forskning. Dette skyldes de forskjellene i forskningsmetoder jeg allerede har redegjort for i kapittel tre. Jeg skiller altså bevisst for å vise hvor jeg snakker med utgangspunkt i kvantitative data og hvor jeg snakker med utgangspunkt i kvalitative data.

Sentrale trekk ved kontaktteoriens utvikling

I over et halvt århundre har man studert hvilken virkning kontakt med individer og grupper som er ulike en selv og ens egen gruppe, har på eksisterende fordommer. Den amerikanske avsegregeringen på 1950-tallet ble et viktig utgangspunkt for å studere kontakteffekter, og

man fant raskt at kontakt ikke alltid har en positiv, fordomsreducerende virkning. Det virket som om nærhet mellom mennesker ikke var nok alene. I sin hypotese fra 1954 presiserte Allport fire betingelser ved kontaktsituasjonen som bidrar til at gjentatt kontakt mellom medlemmer av ulike grupper gir positive holdningsendringer som vil gjøre harmonisk sameksistens mulig (Pettigrew 1998). Disse er:

1. Lik status (*ifølge Pettigrew (1998) kan denne betingelsen forstås som en forventning om og opplevelse av lik status i selve situasjonen*)
2. Felles mål eller formål med kontakten
3. Samarbeid på tvers av gruppene
4. Støtte fra myndigheter, i loven og i samfunnets regler for skikk og bruk (normer)

Ifølge Pettigrew & Tropp (2006) har disse fire betingelsene fremdeles gyldighet, men undersøkelser som ble gjort fra 1998 til 2006 tilføyer noen viktige nyanser:

For det *første* viser undersøkelsene at kontakt kan ha en statistisk signifikant virkning på fordomsreduksjon selv i situasjoner som ikke er kjent for å tilfredsstille Allports betingelser. Ergo kan man se på betingelsene som noe som bidrar til gode kontakteffekter, heller enn som nødvendige for at en kontaktsituasjon skal gi fordomsreduksjon. Resultatene med hensyn til fordomsreduksjon var imidlertid sterkere i de tilfellene Allports betingelser var på plass. Mer spesielt tyder funnene på at tilstedeværelse av den fjerde betingelsen, institusjonell støtte, øker styrken på kontakteffektene. Pettigrew & Tropp presiserer likevel at denne betingelsen ikke bør forstås eller anvendes isolert fra de andre betingelsene. Man vet for eksempel at institusjonell støtte i situasjoner hvor det er sterk konkurranse mellom grupper, eller gruppenes status er svært ulik, kan forverre fiendtligheten mellom de respektive gruppene (Pettigrew & Tropp 2006), jamfør betingelsene 1-3.

Pettigrew & Tropp (2006) fremholder at når positive kontakteffekter også forekommer i situasjoner som ikke oppfyller Allports betingelser, kan det forklares med nyere psykologisk forskning på såkalte "mere exposure"-effekter. Jeg velger å oversette "mere exposure" med "eksponering alene". Denne forskningen viser at fortrolighet med medlemmer av andre grupper, selv gjennom bare visuell og overfladisk eksponering, kan forsterke og fremme positive holdninger til disse gruppene. Neste underkapittel vil utdype dette.

For det *andre* viser funn i metaundersøkelsen (Pettigrew & Tropp 2006) at positive holdningsendringer vis-à-vis ett individ i én situasjon generaliseres til andre situasjoner og til

hele individets gruppe i større grad enn opprinnelig antatt. Likeledes kan positive holdningsendringer vis-à-vis en gruppe ofte generaliseres til andre grupper eller til individer som ikke var involvert i kontaktsituasjonen. Ifølge Pettigrew & Tropp har man ikke vært i stand til å forklare denne prosessen godt nok med utgangspunkt i Allports hypotese. Allerede i 1998 rettet derfor Pettigrew oppmerksomhet mot mulige underliggende prosesser, som indirekte påvirker generaliseringen av holdningsendringer. Pettigrew formulerte fire slike prosesser, som bør ses i sammenheng:

1. Holdningsendringer kommer av at man tilegner seg ny informasjon om en annen gruppe (kognitiv prosess).
2. Holdningsendringer skyldes situasjoner som krever endringer i en persons atferd.
3. Holdningsendringer er et resultat av at det utvikles emosjonelle bånd.
4. Følelser som dukker opp i forkant av, i begynnelsen av eller i etterkant av kontaktetablering, er en medvirkende årsak til positive holdningsendringer eller manglende endringer.

Pettigrew & Tropp (2006) fremhever de to siste mulige prosessene, knyttet til emosjonelle bånd og følelser i og rundt kontaktøyeblikket, som interessante for den videre forskningen. De ser særlig på tilstedeværelse av *negative* følelser i forkant av kontaktsituasjonen som en mulig forklaring på at noen kontaktsituasjoner ikke gir holdningsendringer, til tross for tilstedeværelsen av Allports betingelser.

Ifølge Pettigrew & Tropp (2006) kan negative følelser, som opplevd trussel eller redsel, skyldes usikkerhet rundt hvordan man skal oppføre seg, hvordan man vil bli oppfattet eller rett og slett redsel for ikke å bli akseptert. Kontakt kan i noen tilfeller være nøkkelen til å redusere eller oppklare slik utrygghet, men bare hvis ikke disse forutgående negative følelsene hindrer den gode kontaktsituasjonen i å oppstå. I analysen vil jeg se nærmere på den betydningen et trygt byrom med mange mulige møteplasser kan ha for individers holdningsdannelse.

Jeg har nå redegjort for sentrale trekk ved kontaktteorien. Før jeg går videre vil jeg kort nevne noen psykologiske faktorer som har fått en plass også i enkelte samfunnsviters teoretisering om byrommet.

I samsvar med kontaktteorien så langt argumenterte også byteoretiker Sennett (1970) for at mennesker må møte hverandre for at frykt og konflikter skal kunne sosialiseres bort gjennom kontakten. Han presiserte at erfaring med forskjeller vil gi friksjon og sosial konflikt; men han så ikke på det som noe negativt. Han mente det var nødvendig med friksjon

og sosial konflikt for å overkomme frykt knyttet til etniske (rase-) forskjeller. Dette står i motsetning til nyere sosialpsykologisk forståelse av kontakteffekter, som fremhever utrygghet som et forhold som hindrer de gode effektene i å fremtre. Kanskje kan tilstedeværelsen av nettopp sterk frykt forklare hva Sennett også hevdet var tendensen på den tiden han skrev: at folk gjemte seg bort i avskjermede nabolag rensert for ulikhet, basert på en myte om solidaritet, likhet og enhet. I sin teoretisering om byrommet gir Jacobs, ifølge Hill (1988), generelt lite oppmerksomhet til de psykologiske årsakene til at noen, og ikke andre, foretrekker et liv i byen. Hill kritiserer blant annet Jacobs for ikke å ha forklart, slik vi ser Sennett har prøvd, hvorfor så mange amerikanere faktisk flytter til forstedene. Sennett ga søken etter renhet – et psykologisk behov han mente menneskene har – som forklaring på at folk flytter fra den kaotiske og mangfoldige byen og ut i de rene og oversiktlige forstedene. I lys av sosialpsykologisk teori kan forklaringen imidlertid være et psykologisk behov for trygghet. Om den er reell eller falsk er kanskje uvesentlig hvis det er *følelsen av trygghet* som er avgjørende. Det er også i tråd med hva Jacobs setter som et nødvendig mål for et vellykket mangfoldig byrom, selv om hun ikke argumenterer eksplisitt med psykologi.

Dagens kontaktforskning kan oppsummeres slik: Utgangspunktet er den tradisjonelle kontakthypotesen. Av den følger at kontakt med individer i andre grupper vil eller kan korrigere ensidige eller forutinntatte oppfatninger om vedkommende gruppe; oppfatninger som assosieres med vedkommendes gruppedlemskap. Ny informasjon eller nye, positive evalueringer av et individ vil så ideelt sett generaliseres til hele gruppen. Nyere kontaktforskning erkjenner imidlertid at kontakt mellom grupper ikke kan bli vurdert bare i lys av slike kognitive prosesser; en dypere forståelse krever mer innsikt i hvordan affekt eller følelser påvirker både holdningsdannelse og holdningsendring (Paolini m.fl. 2004).

Neste underkapittel vil derfor se nærmere på betydningen av følelser, mer spesielt ”eksponering alene” og følelsesmessige betingelser i kontaktøyeblikket.

Nærmere om følelser

Pettigrew & Tropp (2006) foreslår å kombinere nyere forskningsresultater fra forskjellige områder innenfor feltet psykologi. Resultater knyttet til effekter av ”eksponering alene” og forskning på betydning av følelser, mer spesielt betydningen av frykt og utrygghet, bør settes i sammenheng med tradisjonell kontaktteori. De ulike bidragene kan berike hverandre, hevder de. Pettigrew & Tropp skriver også:

“For the future, multilevel models that consider both positive and negative factors in the contact situation, along with individual, structural, and normative antecedents of the contact, will greatly enhance researchers’ understanding of the nature of intergroup contact effects” (2006:768)

I denne oppgaven gjøres det derfor et forsøk på å se de psykologiske betingelsene (individuelle), geografiske eller romlige betingelsene (strukturelle) og de politisk-ideologiske betingelsene (normative) rundt kontaktsituasjoner i sammenheng. Jeg vil i dette underkapittelet fortsatt legge vekt på de individuelle betingelsene. Samtidig ser jeg hele tiden det individuelle i lys av det strukturelle, mer spesielt det romlige. Betydningen av romlige forhold for den sosialpsykologiske forskningen vil derfor avslutte dette kapittelet.

Flere forhold knyttet til følelser

Noe som skiller Pettigrew & Tropps (2006) bidrag fra Allports, er oppmerksomheten rettet mot emosjonelle prosesser som forklaring på holdningsendringer, i motsetning til et ensidig fokus på kognitive læringsprosesser.

Graden av frykt, eller omvendt graden av trygghet, er ifølge dagens sosialpsykologi den dimensjonen i samhandlingssituasjonen som har størst betydning for kontakteffekter. Først ute med å granske det emosjonelle forholdet ”frykt” i grupperelasjoner var Stephan & Stephan (Paolini m.fl. 2004). De fant blant annet at frykt i kontaktsituasjonen fører til: unngåelse av kontakt, mistanke, forenklet informasjonsbearbeidelse, redusert oppmerksomhet mot avkrefteende informasjon, økt bekymring for selvet og negative emosjonelle reaksjoner; ergo forverrer frykt folks reaksjoner på andre grupper. Man vet imidlertid mindre om *hva det er ved kontaktsituasjonen* som gjør deltakerne engstelige (Paolini m.fl. 2004). *Når* forbindes kontakt med noe negativt, *når* forbindes det med noe positivt, og *når* forbindes ikke kontakt med sterke negative eller positive følelser overhead? I tillegg til å spørre seg *når*, kan man spørre seg *hvor*. Jeg vil først svare på spørsmålet om *når* i dette underkapittelet. Spørsmålet om *hvor* vil først bli besvart til slutt i dette kapittelet.

Det man vet om *når*, er at opplevd manglende kontroll gjerne fører til responser preget av frykt eller opplevd trussel. Når individer opplever at situasjonen krever mer ressurser enn de har tilgjengelig, kan responsen på situasjonen være frykt eller en følelse av å være truet. (Paolini m.fl. 2004) Manglende kunnskap om sosiale koder kan være et eksempel på en slik

situasjon. Eller som det ble sagt tidligere i kapittelet: usikkerhet rundt hvordan man skal oppføre seg, hvordan man vil bli oppfattet eller om man vil bli akseptert.

Det er blitt påstått at fordomsfulle mennesker, eller mennesker med negative følelser vis-à-vis andre grupper, vil unngå kontakt, og at kontaktteori således gjenspeiler holdningsendringer hos folk som til en viss grad søker kontakt og derfor til en viss grad har en positiv innstilling. I noen situasjoner kan det hende at denne påstanden er gyldig, men man vet at det for de fleste mennesker er vanskelig å isolere seg helt. Spesielt i byrommet vil mange i stor grad påtvinges kontakt med andre. Mer interessante er funn Pettigrew (1998) har gjort. Han fant at det er mer sannsynlig at folk vil oppleve positive holdningsendringer som følge av kontakt, enn at de vil unngå kontakt som følge av fordommer. Andre psykologiske studier støtter disse funnene. De viser at folk til tross for negative holdninger til andre grupper oppsøker situasjoner hvor de som et resultat kommer i kontakt med vedkommende grupper. Dette forholdet forklares med menneskers iboende søken etter selvutvikling: "People are intrinsically and ultimately driven to seek out intergroup encounters (and to avoid contact avoidance) in order to achieve a desirable expansion of their self-concept" (Paolini m.fl. 2004:17) Sennett (1990) kom frem til en liknende konklusjon da han beskrev det essensielle ved å utvikle seg til et fullverdig menneske, som en økt evne til å gjøre stadig mer kompliserte erfaringer.

Et annet viktig funn som er gjort, og som nyanserer betydningen av negative følelser i kontaktsituasjonen for holdningsendring, er det neste jeg vil redegjøre for – "eksponering alene".

"Eksponering alene"

Når individer blir utsatt for gjentatte negative stimuli – noe de misliker eller assosierer noe negativt med – skjer det over tid en positiv holdningsendring (Paolini m.fl. 2004). Dette funnet – "mere exposure" eller "eksponering alene" – er av betydning for hvilken fremgangsmåte man bør benytte i for eksempel byplanlegging, med tanke på det sosiale livet. Funnet kan ifølge Paolini m.fl. bety at "det å arbeide for å øke folks anledning til (enhver) kontakt på tvers av grupper er mer effektivt enn å fremskaffe betingelsene for positive og nøye planlagte kontakterfaringer" (2004:12, min oversettelse). Et viktig modererende funn i tilknytning til "eksponering alene" er betydningen av tydelig gruppetilhørighet. Forskerne fant at de deltagere som er mest bevisst sin gruppetilhørighet i kontaktsituasjonen, er de som med størst sannsynlighet vil gjennomgå en positiv holdningsendring, eller oppleve redusert angst,

som følge av kontakt; de som var relativt lite bevisst, viste enten dårlig eller ingen slik endring eller angstreduksjon etter kontakt. For å nå målet om positive kontakteffekter er det følgelig av betydning at de som ferdes i og bruker byrommet, kjennetegnes av tydelig gruppetilhørighet.

I boken *The Conscience of the Eye* (1990) peker Sennett på samspillet mellom et mangfoldig byrom og menneskenes eksponering for dette gjennom synet. Mer spesielt skriver han at mennesker kan erfare sosial kompleksitet i det urbane miljøet gjennom sin evne til visuell tolkning.

Følelser og stereotypier

I de foregående underkapitlene har den betydningen følelser har for holdningsdannelse og holdningsendring, blitt understreket. Min interesse for stereotypier i denne oppgaven knytter seg til spørsmålet om hvorvidt stereotypier kan fremme positive eller negative følelser mot andre grupper. Paolini m.fl. (2004) fremholdt for eksempel at eksisterende stereotypier kan bidra til dannelsen av vedvarende følelser mot individer av andre grupper. Jeg skal vise hvordan opplevelsen av grupper som mer eller mindre kompetente, kombinert med opplevelsen av grupper som mer eller mindre varme, knytter stereotypier og følelser sammen. Det er i denne sammenheng interessant å løfte blikket til byrommet. Byrommets struktur og innhold er, som vist tidligere, med å legge til rette for gode (og dårlige) møter mellom mennesker. Man bør derfor også undersøke om byrommets karakter har betydning for forståelsen av det man møter, mer spesielt hvordan kontakt i byrommet kan påvirke, mer spesielt avkrefte eller bekrefte, stereotypiske syn på andre mennesker.

I dette underkapittelet vil jeg med utgangspunkt i Hinton (2000) først avklare hva en stereotypi er. Den neste oppgaven blir å vise hvordan stereotypier overfor medlemmer av andre grupper er forbundet med ulike følelser, før jeg avslutningsvis kort vil si noe om en mulig felles normativ innflytelse på stereotypier.

Hinton definerer en stereotypi som ensbetydende med "at en person tillegges karaktertrekk som følge av sitt gruppedlemskap" (2000:26; min oversettelse). Det er enighet om at man ved å tillegge alle i en gruppe samme karaktertrekk gjerne gir en upresis beskrivelse av gruppens individer, fordi man da ignorerer variasjon mellom gruppens medlemmer. Stereotypien kan likevel ha en kjerne av sannhet, uten at den vil gjelde for alle av gruppens medlemmer (Hinton 2000).

For å se hvordan kontakt i byrommet kan påvirke, mer spesielt avkrefte eller bekrefte, stereotypiske syn på andre mennesker, trenger vi teoretiske verktøy til å analysere de stereotypiene som eventuelt kommer til uttrykk. Et slikt analyseverktøy må ta vare på følelsesaspektet. Følelser er, som forklart tidligere, av stor betydning når det gjelder å oppnå positive kontakteffekter. Paolini m.fl. (2004) refererer en modell som viser en sammenheng mellom på den ene siden fire forskjellige kombinasjoner av forventede egenskaper hos medlemmer av en bestemt gruppe – høy og lav kompetanse med mye eller lite varme – og på den andre siden de følelser som knyttes til samhandling med medlemmer av disse gruppene:

1. Mye kompetanse kombinert med lite varme vil bringe frem sjalusi i motparten. Et eksempel kan være rike jøder.
2. Lite kompetanse og mye varme vil bringe frem medlidenhet. Et eksempel kan være utviklingshemmede.
3. Lite kompetanse og lite varme vil bringe frem forakt, men i noen tilfeller også medlidenhet. Et eksempel kan være fattige, og kanskje spesielt hjemløse.
4. Mye kompetanse og mye varme vil bringe frem beundring. Denne siste kombinasjonen er gjerne forbeholdt deltagerens referansegruppe.

Med utgangspunkt i disse fire kombinasjonsmulighetene kan man analysere også stereotypiske utsagn som følelsesutsagn. I lys av det emosjonelle ved stereotyper, er det videre interessant å se hvilke møter byrommet legger til rette for og hvordan de oppfattes. Jacobs (1961) ser trygghet i byrommet som sentralt for å overkomme fordommer – en nedsettende stereotypi – og frykt. I tråd med sosialpsykologien for øvrig vil det at folk føler seg trygge bidra til at gjentatt kontakt over tid kan justere synet på de andre, selv om også gjentatte negative stimuli over tid kan redusere fryktfølelser og gi holdningsendringer.

Til slutt i dette underkapittelet vil jeg nevne Hintons (2000) påstand om at tilstedeværelsen av stereotyper må ses på som et resultat av både individuelle kognitive prosesser og felles sosiale forestillinger innenfor et samfunn eller en kultur. Den første sammenhengen tilsvarer Allports hypotese om at ny kunnskap vil sette i gang kognitive endringsprosesser, mens den andre sammenhengen tilsvarer Allports fjerde betingelse, institusjonell støtte. Innenfor en nasjon preget av et sterkt normativt politisk syn på det flerkulturelle, vil en institusjonalisert støtte til toleranse for det flerkulturelle altså kunne påvirke innholdet i samfunnets stereotyper. For eksempel vil man kunne si at Canadas eksplisitte politiske multikulturalisme, der kulturelle grupper tillates å beholde sitt særpreg og sin egenart, *kan* påvirke innbyggernes

syn på, toleranse for og forståelse av mangfoldet av kulturelle og religiøse handlinger og uttrykk. Det betyr ikke at det ikke vil eksistere stereotypier. Stereotypiene kan imidlertid være kjennetegnet av en forståelse for, eller mindre fordomsfull holdning til, de karaktertrekk som tillegges vedkommende gruppe.

”Rom” i sosialpsykologien

I dette underkapittelet vil jeg avslutningsvis gi det eksplisitt romlige i sosialpsykologien litt plass; et aspekt som ifølge sosialpsykolog Dixon (2001) får meget begrenset oppmerksomhet i det meste av kontaktforskningen. Jeg vil gjengi to viktige måter å forstå rommets betydning på innenfor kontaktforskningen. De er spesielt interessante i lys av samfunnsgeografisk forståelse av rommet. Den første forståelsen gir rommet rollen som bakteppe eller en passiv struktur. Romlige handlingsmønstre og/eller bygningsmassens utforming kan ifølge kontaktforskere påvirke omfanget av kontakt mellom medlemmer av ulike grupper simpelthen ved at muligheten for kontakt generelt hindres eller fremmes (Dixon 2001). Denne forståelsen ligger spesielt nær Jacobs’ ideal om et byrom som gjennom sin intensive bruk legger til rette for hyppig kontakt mellom mennesker. Den andre måten å forstå rommets betydning på ligger ifølge Dixon latent i kontaktforskningen. Den romlige utformingen ikke bare hindrer eller legger til rette for daglig kontakt, den formidler noe mer abstrakt – ideologi. Rommet signaliserer verdier eller mening gjennom sin fysiske design, og gjennom måten det brukes på, og av hvem det brukes. Hvilke verdier eller hvilken mening rommet formidler, kan i neste omgang påvirke hvordan individer tolker kontakt med andre på vedkommende sted.

Sosialpsykologisk teori om kontakteffekter må ifølge Dixon (2001) ta inn over seg hvilke romlige forhold og hvilke handlinger, meninger og former som fremmer positive effekter av kontakt. Her ligger enda en type betingelse ved kontaktsituasjonen. Kontakt mellom mennesker skjer på steder eller i tilknytning til en lokalitet, og det er derfor nødvendig med kunnskap om hvilke miljøfaktorer som legger til rette for positiv kontakt mellom grupper eller fremmer en følelse av solidaritet. Dette synet er i tråd med hvordan Fløysand (2002) tillegger geografiske og kulturelt forankrede forhold betydning i tidsgeografiske analyser.

Mening forbundet med geografisk og kulturelt forankrede forhold kan også henviser til mer overordnede ideologiske verdier i det samfunnet man studerer. Vi må hele tiden også ha et tredje nivå i tankene – samfunnets makrostrukturer. Omfanget av denne oppgaven tillater ikke at jeg går særlig grundig inn på dette temaet. Det er også svært krevende å studere

hvordan for eksempel en offisiell multikulturell politikk som Canadas multikulturalisme påvirker individers forståelse av og holdning til verden omkring seg. Med utgangspunkt i gjengivelsen av den kanadiske operasjonaliseringen av multikulturalismen som en nasjonal ideologi i kapittel to, vil jeg likevel, i neste kapittel, forsøke å trekke noen av trådene fra dette og det foregående kapittelet opp på et makronivå. Min hensikt med å gjøre dette er tosidig. For det første ønsker jeg å inkludere et makroforklaringsperspektiv på holdningsdannelse/-endring. For det andre ønsker jeg, gjennom å stille en del spørsmål, å gi leseren en forståelse av hvordan jeg mener det teoretiske fundamentet jeg har lagt i denne oppgaven, på tvers av ulike analysenivå, kan brukes til å forklare og forstå holdningsdannelse/-endring. Analysen i neste og siste del av oppgaven preges, som jeg redegjorde for i metodekapittelet, av at empirigrunnet mitt til tider er noe mangelfullt.

Oppsummering

Innledningsvis gjorde jeg rede for i hvilke sammenhenger jeg vil bruke uttrykket ”kontakteffekter” og når jeg vil bruke uttrykket ”virkninger av kontakt”. I dette kapittelet gjengis sosialpsykologisk forskning på kontakteffekter; derfor har jeg her holdt meg til sosialpsykologiens egen språkbruk. Kontakteffekt vil si endring i synet på, eller holdningen til, medlemmer av andre grupper enn egen gruppe. Nyere studier innenfor kontaktforskningen har vist at Allports kontakthypotese fremdeles har gyldighet. Videre forskning må imidlertid også inkludere følelser som en variabel som påvirker effekten av kontakt, i tillegg til Allports kognitive og institusjonelle forutsetninger.

Den dimensjonen i samhandlingssituasjonen som ifølge dagens kontaktforskning har størst betydning for kontakteffekter er graden av frykt eller graden av trygghet. En situasjon hvor den personen det gjelder for eksempel opplever manglende kontroll, kan føre til frykt eller en følelse av å være truet, noe som kan påvirke utfallet av kontaktsituasjonen negativt. Det er imidlertid også gjort funn, i sosialpsykologien, som viser at gjentatt eksponering for noe man misliker eller assosierer noe negativt med, kan gi en positiv holdningsendring.

Som jeg har gjort rede for i dette kapittelet, kan stereotypiske utsagn analyseres som følelsesutsagn. Konsekvensen er at virkningen av kontaktopplevelser også må tolkes i lys av eksisterende stereotyper. Videre betyr dette funnet at byrommet kan legge til rette for kontakterfaringer som styrker eller svekker eksisterende stereotyper.

Kapittelet viser også at stereotyper bør ses i lys av geografisk og kulturelt forankrede forhold.

Kapittel 6. Makroperspektivet i samspill med byteori og sosialpsykologisk teori

Innledning

I de to foregående teorikapitlene har jeg et par steder nevnt den betydningen enkelte teoretikere tillegger makroperspektivet i analysen av sosiale fenomener. Makroperspektivet i denne oppgaven knytter seg til hvordan multikulturalismen som en normativ politisk ideologi påvirker Canadas institusjoner og den nasjonale kulturen, dels gjennom symbolpolitikk og dels gjennom realpolitikk. Hensikten med *dette* kapittelet er å vise nødvendigheten av å inkludere et slikt makroperspektiv i studiet av holdningsdannelse og holdningsendring i flerkulturelle byrom. Jeg vil gi noen eksempler på hvordan man kan se de tre forklaringsperspektivene sosialpsykologiens mikrotilnærming, byteoriens mesatilnærming og den ideologiske makrotilnærming i sammenheng.

Manifestasjoner i byrommet

Analyse av de fysiske strukturene og det sosiale livet som finnes i et byrom, er ikke nødvendigvis nok til å avdekke hvorfor kontakterfaringer i et bestemt byrom tillegges den mening de tillegges. Eller sagt på en annen måte: At individer tolker sine kontakterfaringer i et bestemt byrom på en bestemt måte, kan ikke nødvendigvis forklares fullgodt med utgangspunkt i byteoretiske eller sosialpsykologiske teorier alene. Nasjonal ideologi omsatt til nasjonal politikk, som den kanadiske multikulturalismen, kan både være med å prege byrommet og prege hvordan folk tenker om det og de en møter. Multikulturalismen kommuniserer for eksempel en slags aksept av frivillig segregering i og med at den aktivt støtter opp om utviklingen av etnisk-kulturelle grupper. Det gjelder for eksempel de historiske immigrantsamfunnene langs Boulevard St-Laurent, men også nyere immigrantsamfunn i Montreal.

Jeg gjengir Parekhs (2000) beskrivelse av kulturers betydning for samfunnet slik i kapittel to: ”Enhver kultur er et system som gjennom normer og regler regulerer menneskelige relasjoner og aktiviteter – og anerkjenner eller ikke anerkjenner visse typer atferd eller levemåter.” En tidsgeografisk tilnærming, som for eksempel begrepet bevegelsesbane forutsetter, må ifølge Fløysand (2002) integrere den mening fenomener blir gitt gjennom sine geografiske rammer og kulturelle kontekst. Dixon (2001) forfekter et liknende syn innenfor sosialpsykologien når han argumenterer for at et (by)rom faktisk er med å formidle, eventuelt

manifestere, ideologiske verdier. Sagt på en annen måte vil byrommets karakter, som er et resultat blant annet av ideologisk-kulturelle og politiske prosesser, være med å påvirke individenes forståelse av det de møter i vedkommende byrom.

Under vil jeg vise hvordan de mellommenneskelige relasjonene og menneskelig aktivitet også påvirkes direkte av ideologisk-kulturelle forhold, noe som vil bli illustrert ytterligere i kapittel ni.

Multikulturalisme – tilhørighet, fortrolighet og anerkjennelse

Kritikere av den kanadiske multikulturalismen påstår at den hindrer individer i å bryte med en offisielt definert etnisk-kulturell tilhørighet, blant annet som følge av prinsippet om å opprettholde og vedlikeholde etnisk-kulturelle grupper. I lys av denne påstanden er det interessant å se hvordan mine informanter kategoriserer hverandre, og seg selv, med hensyn til etnisk-kulturell tilhørighet i en etnisk-kulturelt og sosiokulturelt mangfoldig gate. Finnes det for eksempel sosiale univers som går på tvers av etnisk-kulturelle skillelinjer, eller er folk låst til sine etnisk-kulturelle tilhørigheter? Hvilke karakteristika ved en person blir tillagt vekt i de sosiale miljøene tilknyttet for eksempel en gate, slik som i min studie? Opplever hver av mine informanter alltid å bli møtt som representant for sin etnisk-kulturelle gruppe? Jeg vil komme inn på disse spørsmålene i de neste kapitlene. Videre hevder sosialpsykologien at det er de personene med en bevisst gruppetilhørighet som med størst sannsynlighet vil gjennomgå en positiv holdningsendring. Det er derfor interessant å se om de som ferdes og bruker det byrommet jeg har studert, kan sies å ha en tydelig gruppetilhørighet. Og i så tilfelle, hva slags gruppetilhørighet? Med tanke på den kanadiske multikulturalismen vil det være relevant for en studie av det mangfoldige byrommet å undersøke om individer som ferdes her, er låst til spesifikke etnisk-kulturelle kategorier, eller om et gatemangfold slik man finner på Boulevard St-Laurent, gir større fleksibilitet enn kritikere av multikulturalismen hevder.

Jeg viste i bakgrunnskapittelet at en av innvendingene mot den kanadiske multikulturalismen er at den feirer kultur som noe kommersielt. Det man blir kjent med, er de stereotypiske trekkene ved en kultur, ikke ekte kultur. Funn i sosialpsykologisk forskning viser imidlertid at overfladisk eksponering kan gi folk en følelse av fortrolighet med medlemmer av andre grupper. En slik fortrolighet kan forsterke og fremme positive holdninger til disse gruppene ved at eksponering for eksempel over tid viser seg å ha en fryktreduserende effekt. Man skal likevel huske at det kan være et stykke vei fra en følelse av fortrolighet til faktisk anerkjennelse, eller opplevd glede. Jeg vil i kapittel åtte se på hvilken

virkning overfladisk kontakt med det etnisk-kulturelle mangfold på Boulevard St-Laurent ifølge enkelte av mine informanter har for utvikling av fortrolighet og anerkjennelse.

Parekh (2000) hevder, som nevnt tidligere i oppgaven, at folk må overbevises om at institusjonene bør endres, *dersom* man ønsker å legge til rette for reell flerkulturell inkludering. Det er med andre ord urealistisk å slutte at eksponering alene eller enighet om retten til å beholde sin egen kultur er tilstrekkelig til at en vil ønske eller sette pris på kulturelt mangfold i eget samfunn. Eksisterer det et ønske om å legge til rette for flerkulturell inkludering, i befolkningen eller blant politiske ledere, må man ifølge Parekh stille følgende spørsmål: Hvordan kan man overbevise folk om at etnisk-kulturelt mangfold kan være noe positivt, noe man bør legge til rette for, og noe man er villig til å endre institusjonene sine for? I de neste kapitlene kommer jeg riktignok ikke frem til et klart svar på dette. Imidlertid håper jeg å kunne vise noen eksempler på hvordan det kanadiske samfunnets institusjoner kommuniserer et ideologisk standpunkt gjennom den politiske multikulturalismen, slik den operasjonaliseres i Canada.

Oppsummering

Kapittelet har vist at de ulike forklaringsperspektivene jeg har anlagt i denne oppgaven kan utfylle hverandre. Samlet kan de forklare flere sider ved urban, sosial samhandling enn hva ett perspektiv alene kan forklare. Ved å anvende flere forskjellige forklaringsperspektiver kan man for eksempel studere fenomenet boligsegregering som legitimert gjennom et normativt politisk standpunkt til kulturelt mangfold; man ser at byrommet kan formidle en bestemt ideologi.

Det ble stilt noen spørsmål som jeg vil komme tilbake til i analysen, om hvilken gruppetilhørighet et individ kan bli gitt i en kontaktsituasjon, og hvilken betydning ens bevissthet om egen gruppetilhørighet kan ha for holdningsendring.

Jeg viste også hvordan alle de tre forklaringsperspektivene kan kombineres for å si noe om hva som gir fortrolighet og skaper anerkjennelse i flerkulturelle byrom.

Kapittel 7. Byrom i Montreal – karakter og endring –

Innledning

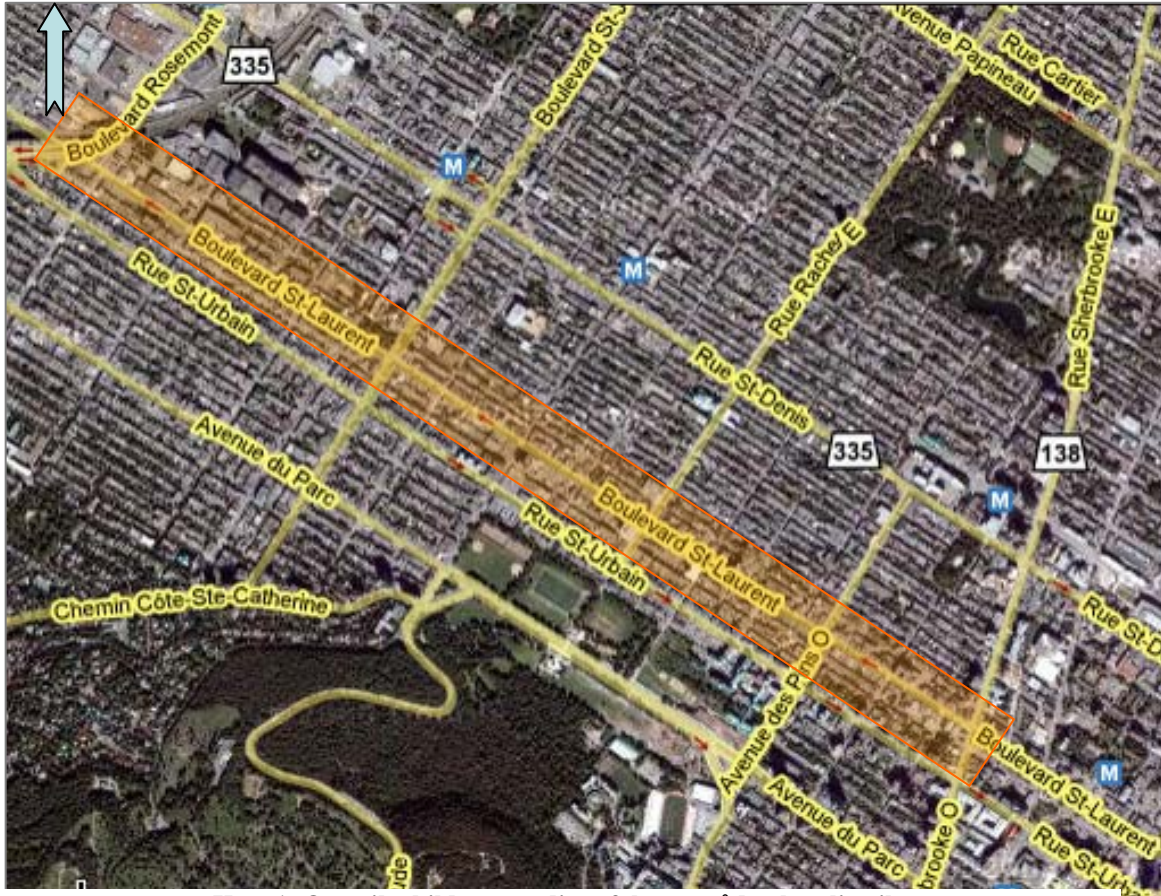
For å klargjøre hvordan byrommet kan legge til rette for eller hindre kontakt, har jeg valgt å studere en del av en spesiell gate i Montreal, og nærområdene tilknyttet denne delen av gaten. Jeg vil bruke Jacobs' fire betingelser for et vitalt og trygt byrom, som det er redegjort for i teorikapittelet, for å strukturere første del av en deskriptiv analyse av denne gaten, og de av denne gatens nærområder jeg gjorde feltarbeid i. Betingelsene er: 1) Et område må tjene mer enn én hovedfunksjon, helst mer enn to; 2) det er nødvendig med korte kvartaler for å skape god flyt av mennesker; 3) det er nødvendig med mangfold i bygningsmasse; og 4) det er nødvendig med et geografisk intensivt bruksmangfold. Jeg legger spesielt vekt på hvilke tjenester eller funksjoner som finnes i de forskjellige områdene, og de lokale forholdene som er bestemmende for menneskenes bevegelsesbaner. I den sammenheng prøver jeg å klarlegge hva de som beveger seg i gaten og gatens nærområder ser, hvilke historier og forandringer de har vært vitne til, og til slutt hvilke kulturmøter området visuelt og på andre måter gir brukerne. Det siste underkapittelet i dette første analysekapittelet beskriver hvordan Boulevard St-Laurent Boulevard, i tillegg til å representere et etnisk-kulturelt mangfold, også kan deles inn i ulike sosiokulturelle områder.

Hele kapittelet legger et grunnlag for den mer inngående mikrogeografiske analysen av to steder på Boulevard St-Laurent, og analyser på individnivå, som jeg vil foreta i neste kapittel. I det tredje og siste analysekapittelet vil jeg løfte blikket og vise noen eksempler på hvordan den kanadiske multikulturalismen kommuniseres til vanlige folk. Jeg vil prøve å knytte betydningen av å anlegge et slikt makroperspektiv, til studiet av kontaktformer og holdningsdannelse i et flerkulturelt byrom.

Noen viktige byrom i Montreal

Boulevard St-Laurent er en meget kjent gate i Montreal. Gatens geografiske plassering ble beskrevet i innledningskapittelet. Jeg har spesielt konsentrert meg om den ”sørlige” og midtre delen av gaten, som tiltrekker seg folk fra både nærliggende og fjerntliggende nabolag. Denne delen av gaten er etnisk-kulturelt og sosiokulturelt mangfoldig, og et kommersielt alternativ til sentrumshandlegatene. De jeg snakket med som kjente de ”nordlige” delene av gaten beskriver disse som flerkulturelle, preget av arbeiderklassebebyggelse og med en noe høyere konsentrasjon av synlige minoritetsgrupper, som arabere og svarte, enn de områdene jeg har

konsentrert meg om. Her er et bilde som viser studiens fokusområde, som kan sies å være mellom Rue Sherbrooke og Boulevard Rosemont, Rue St-Denis og Avenue Parc. Boulevard St-Laurent er skravert i rødt.

Kart 1: Oversiktsbilde av studiens fokusområde pluss litt til

Kilde: Google Imagery 2008

Gaten går altså gjennom ulike etnisk-kulturelle og sosiokulturelle nabolag. Hvert nabolag omfatter bare et par kvartaler, og nabolagene glir usynlig over i hverandre. Det minner om Jacobs' beskrivelse av urbane nabolag med mange mulige ruter for bevegelse. Bygningsmassen varierer også i tråd med de betingelsene hun la frem i 1961 for det vitale og funksjonelle byrom. Bygningene varierer fra det helt nye til det eldre opp gjennom hele gaten. De varierer også i størrelse, og som Jacobs hevder vil skje, er det et mangfold av foretak med ulik sosioøkonomisk status, slik de to neste bildene er eksempler på.

Bilde 2: ”Sør” for rue Sherbrooke på Boulevard St-Laurent (nedre del av gaten)

Bilde 3: ”Nord” for rue Rachel på Boulevard St-Laurent (Le Plateau Mont-Royal). I de mer nøytrale kvartalene mellom det portugisiske området og det jødiske Mile End –området.

Bygningene på Boulevard St-Laurent varierer i størrelse, men ifølge folketellingen i 2006 er bygningene i Montreal (Ville) jevnt over lave: Av privatboliger er 58,6 % lokalisert i bygninger med mindre enn fem etasjer. Bare 12,3 % av privatboligene er lokalisert i bygninger som går over mer enn fem etasjer. Det at Montreal (Ville) i all hovedsak omfatter sentrumsområdene er med å forklare hvorfor andelen leiligheter er så høy. Det kan også forklare hvorfor det nesten er dobbelt så mange utleieboliger enn selveide boliger.

Bilde 4: Variert bygningsmasse på Boulevard St-Laurent (Plateau-området)

Bilde 5: Spannende og fargerik arkitektur på sidegatene til Boulevard St-Laurent (Plateau-området)

Gaten og gatens nærliggende nabolag kan sies å ha to hovedfunksjoner slik bilde fire og fem viser: henholdsvis en som kommersielt knutepunkt og en som boligområde. Dette må likevel sies å variere noe avhengig av hvor i gaten og gatens nærområder man befinner seg. Et stort og meget kjent område som gaten strekker seg gjennom, er bykommunen ”Le Plateau Mont-Royal” (ofte bare kalt Plateau-området). Plateau-området har for eksempel, i tillegg til å være

et viktig boligområde med diverse handlegater, to viktige rekreasjonsområder – en park og et lite fjell – som kan sies å ha en hovedfunksjon ved at de i seg selv trekker folk til området. Her går folk tur og sykler daglig, og i helgene i sommerhalvåret samles folk ofte til musikk, dans eller rollespill ved foten av fjellet. De fleste følger eller krysser Boulevard St-Laurent for å komme til fjellet, som tjener Boulevard St-Laurents tilleggsfunksjoner. Videre er det gangavstand fra den delen av Boulevard St-Laurent som går gjennom Plateau-området, og sørover til flere store universiteter. Det er altså til enhver tid på døgnet mennesker som beveger seg på kryss og tvers – til og fra bolig, jobb, skole eller rekreasjonsområder, eller mellom butikker, kafeer, spisesteder eller klubber. Det er til og med en kafé som er døgnåpen; den er spesielt attraktiv for studenter.

Folk kan ha ulike beveggrunner, men totaliteten av alle de individuelle bevegelsesbanene er et kollektivt rom hvor Boulevard St-Laurent og de tilstøtende gatene er svært sentrale og trafikkerte. En av gatene som krysser Boulevard St-Laurent, heter Avenue du Mont-Royal. Den kommer fra øst og går opp til fjellet. Dette er også en gate med mye liv, butikker, kafeer, restauranter og ikke minst en metrostasjon, som kan sies å ha en hovedfunksjon. Denne gaten er med og trekker folk bort fra Boulevard St-Laurent og gjennom kvartalene på kryss og tvers. I disse kvartalene og i disse sidegatene finner man dessuten de husene med utendørs vindeltrapper og interessant arkitektur (se bilde fem), i forskjellige farger, som Montreal er kjent for. Disse er verdt en omvei – en visuelt flott opplevelse som kan gi litt ro i et ellers hektisk område – og de er med og styrker områdets totale vitalitet og livsgrunnlag.

Rett nord for det portugisiske området, fremdeles på Boulevard St-Laurent, er det noen etnisk-kulturelt mer nøytrale kvartal – lengre og litt mindre intime – før man kommer til området med de ortodokse jødene og Montreals kjente bagelsteder. En av Montreals store synagoger ligger her. Den kan sies å ha en hovedfunksjon i dette området, da den trekker jøder fra hele Montreal til området. I likhet med resten av Boulevard St-Laurent er området et boligområde, men det rommer også et variert kommersielt tilbud. Mile End er spesielt kjent for alle de ortodokse jødene. De skiller seg klart ut når man går i området. Kvinnene har alltid lange skjørt og ofte parykk, mens mennene har hatt, skjegg og en slags sort dress. Jo lenger vest fra Boulevard St-Laurent man beveger seg dess flere ortodokskledde jøder ser man. På mine vandringar opplevde jeg aldri at det ble utvekslet blikk eller smil mellom meg selv eller en ortodoks jøde, selv i de tilfellene hvor jeg aktivt prøvde.

I sin beskrivelse av området og mer spesielt en gresk matbutikk, gjengir en av mine informanter Mile End på en måte som minner om et jacobsk (oversatt fra det engelske "Jacobian") bymiljø, hvor tilstedeværelsen av små kommersielle foretak, gjør det mulig over tid å utvikle, slik Jacobs (1961) hevder, kjennskap til hverandre. Ifølge Jacobs gir kjennskap trygghet, og trygghet har i sosialpsykologien blitt påvist å ha en positiv effekt på kontakteffekter. Virkningen av kontakt kan i dette tilfellet være åpenhet for å ta i mot og prøve ut noe nytt. Min informant bruker mat som et symbol på en slik utveksling, da mat er en viktig del av menneskers hverdagsliv:

"I find that the one thing that brings everybody together is food. Because that's what everybody has in common. So you will go to the Greek grocery store and get to know them, and they will come... [tenkepause] And I think that's what brings everyone together more than anything. Because that's what everybody has in common. Like the supermarket we went to, the Greek, and I have tried so many Greek things I never would have tried otherwise."

Det er også andre eksempler på kulturell utveksling i Mile End. Det finnes afrikanske og latinske kulturbutikker, så vel som flere trendy klesbutikker. Eieren av en afrikansk kulturbutikk beskrev et mangfoldig område som Mile End som et sted folk kan komme for å få en smak av noe annet, før de går tilbake til sitt eget. I eksempelet over er det en smak av andre kulturers mattradisjoner. Denne informanten trakk frem musikk som noe annet ved kulturer man kan få en smak av. I neste underkapittel vil jeg gi flere eksempler på kulturelle møteplasser og kulturell utveksling langs Boulevard St-Laurent.

Et annet interessant jacobsk fenomen i Mile End og Plateau-området er at enkelte av de foretakene i området som i sin tid ble etablert for å tjene lokalbefolkningen, med årene har fått karakter av lokale hovedfunksjoner. Dette svarer til en mulighet som Jacobs (1961) beskrev i boken sin. Spesielt fire kommersielle foretak ble stadig nevnt i samtaler jeg hadde med folk. De lå på Boulevard St-Laurent eller i sidegatene til Boulevard St-Laurent, og var blitt en attraksjon i seg selv. Tre av dem var lokalisert i Mile End-området: to jødiske bagelsteder – Fairmount Bagel, som hevdes åpnet første gang i 1919, og Saint-Viateur Bagels, som har holdt åpent siden 1957 – og en meget enkel italiensk kafé. Kafeen hadde et klientell som like gjerne snakket gresk som italiensk, men kaffen var typisk italiensk. Det fjerde stedet var lokalisert i Plateau-området og het Schwartz. Dette er et fantastisk sandwich-sted hvor folk sitter ved langbord innover i lokalet, tett i tett, og hvor det fortløpende produseres og konsumeres sandwicher med masse røkt kjøttpålegg, i tillegg til et par andre enkle retter. Hvis man ønsker, kan man bestille og ta med en sandwich heller enn å spise der. Uansett hvilken variant man velger for å spise, må man regne med kø.

En av informantene mine beskriver disse stedenes attraksjonsverdi slik:

“It is a massive part of Montreal culture. It is enough of a defining part of Montreal culture that people who come to visit from other areas are already aware: “I need to go and grab a smoked meat sandwich from Shwartz”. “I need to go to Pizza Napolitan to get a wood oven pizza because that’s where you go. It is amazing, it really is. Food and culture in Montreal is so closely linked, but because of it, it opens your eyes and ears, and your stomach to so many different cultures. It’s amazing.”

Det siste området i gaten, som det vil bli referert til i de neste kapitlene, er ”Little Italy”. Det har som så mange andre italienskpregede byområder utenfor Italia både bue som ønsker deg velkommen, og små italienske flagg gjennom hele den kommersielle hovedgaten (Boulevard St-Laurent). Jeg oppholdt meg i liten grad i dette området, da min oppmerksomhet spesielt var rettet mot Plateau-området og i noen grad Mile End. Det som likevel slo meg med ”Little Italy”, var at dette uten tvil var det området folk søkte for et italiensk måltid eller en god kaffe. Disse kommersielle foretakene tjente altså en hovedfunksjon, men de hadde sprunget ut av det opprinnelige immigrantsamfunnet, hvis etterkommere fremdeles bodde og beveget seg i området. Til tross for det fremdeles tunge italienske preget har området de siste årene også åpnet for ikke-italienske foretak.

Så langt har gjennomgangen vist at Boulevard St-Laurent med nærområder oppfyller Jacobs’ fire betingelser til den fysiske utformingen av byrommet. Nabolagene opp gjennom gaten kjennetegnes med andre ord av korte kvartaler med mange mulige ruter for bevegelse, hvor nabolagene glir usynlig over i hverandre, hvor hvert nabolag tjener mer enn en hovedfunksjon, området brukes intensivt og det er en mangfoldig bygningsmasse. Disse betingelsene ble altså satt frem i 1961, som et ledd i å introdusere nye prinsipper i byplanleggingen; prinsipper som skulle resultere i et trygt og levende byrom. Analysen så langt viser også at Boulevard St-Laurent med nærområder er et levende byrom i stadig endring.

I det neste underkapittelet skal jeg se nærmere på hva på Boulevard St-Laurent som er med å skape en trygg atmosfære for brukerne av gaten. Så vil jeg la noen av gatens butikkeiere, hovedsakelig fra Plateau-området, beskrive gatens kulturelle møteplasser, etnisk-kulturelle forandringer og bruksmangfold slik de ser og opplever det.

Det trygge byrommet

Hele veien fra sør til nord på Boulevard St-Laurent finnes det kafeer eller restauranter med store vinduer vendt ut mot gaten; vinduer som ofte åpnes ved at hele vinduet skyves til siden. Nesten alle butikkene, samt spise- og drikkestedene, har inngang fra gaten. Det finnes terrasser med uteservering i sidegatene, og bittesmå bakerier som har ett eller to bord stående ute på fortauet. Butikkene har generelt store vinduer ut mot gaten. I tråd med hva Jacobs (1961) hevder, opplevde jeg at de gir den virkningen at både ansatte og kunder i butikker, kafeer og på andre spisesteder kan følge med i gatelivet. For å bruke Jacobs uttrykk: de er de helt nødvendige *øynene* som til enhver tid holder gaten og gatens liv under oppsikt. De er en nødvendighet for et trygt byrom ifølge Jacobs. Bilde seks er ment som en illustrasjon på dette. Café Supreme (en kafé jeg brukte som et utgangspunkt for å observere sosial samhandling, og vil komme nærmere tilbake til i neste kapittel) er et godt eksempel på et sted som til en viss grad overvåker gatelivet. Bilde syv viser at den ligger på et hjørnet, med en side ut mot Boulevard St-Laurent og en side ut mot tverrgaten. Disse sidene var glassvinduer/dører fra gulv til tak. Et av de mest populære bordene i kafeen var ”sofakroken”, hvor alle sitteplassene vendte ut mot Boulevard St-Laurent. Kafeen er døgnåpen, og en slik plassering av sitteplasser og vinduer ut til to gater vil bidra sterkt til at det til enhver tid alltid er øyne vendt ut mot gaten.

Bilde 6: Illustrasjon på øynene som følger med på gatelivet

Bilde 7: Café Supreme

På Boulevard St-Laurent kommer fremmede mennesker sammen hele tiden. Jacobs skriver at menneskene som kommer sammen i travle byområder ofte ikke kjenner hverandre personlig, eller ønsker å kjenne hverandre, i hvert fall ikke på en sosialt intim eller privat måte. Den varierte og intensive bruken av området gir imidlertid en stadig bevegelse av mennesker, som igjen er med å skape et trygt rom. I tillegg kan det mellom alle disse fremmede over tid og

ved gjentatt kontakt, ifølge Jacobs, utvikles en form for tillit og kjennskap til hverandre. For eksempel var det informanter som helst unngikk å gå ut for å drikke og danse på fredager og lørdager, fordi det disse kveldene, kom så mange ”utenfra”. Til tross for at folk ikke kjente hverandre personlig, ga utsagn, tilsvarende sitatet under, likevel et inntrykk av at de faste brukerne av Boulevard St-Laurent kunne gjenkjenne hverandre. Det fantes en felles kultur blant brukerne som skilte seg fra ”inntrengernes” kultur og atferd på fredags- og lørdagskveldene. I tråd med hva Jacobs skriver, hadde folk en forventning om hvordan de skulle oppføre seg, og forventet også en viss oppførsel fra andre. En informant beskriver det slik:

“Well, there are some things I don’t like about it [Boulevard St-Laurent], mainly Friday and Saturday nights, when you get the typical crowd, people from the outskirts of town. They come for the weekend just to cause trouble, you get men that are five-six together, getting drunk and I think stupid. And you know girls tripping all over their shoes and heels, drunken, acting stupid, screaming and yelling.”

Disse menneskene bryter, ifølge informanten, med en sosial kode eller forventet atferd hos dem som normalt beveger seg i dette området, på dagtid eller kveldstid.

Endringer i det urbane rommet

Boulevard St-Laurent er et levende byrom, og som alt som er levende, utvikler og forandrer det seg. Flere av dem jeg snakket med, har bodd eller kjent til området i rundt ti år og mer. En av dem sa:

“[The diversity on Boulevard St-Laurent] has [developed] over time. You know Plateau used to be junkie haven. My father and mother had been in real estate for a long time and they still own some property on the Plateau, but they used to own a whole block of buildings and growing up I remember hating following them around, to collect rent or to see you know the places because the Plateau really was a bunch of drug addicts, people without employment living in these slum apartments. It just so happened to always be the home for more alternative art, music or some kind of visual art or whatever. And over time it caught up, over time the studios got redeveloped and there was some money put into it and then all of a sudden it became really cool to be underground.”

Flere av butikkene er gamle etablissementer med eiere som har vært der fra starten. De redegjorde gjerne for den utviklingen de hadde fulgt med sine egne øyne, men før jeg sier mer om det, bør et politisk makronivå trekkes inn i analysen.

Nasjonale forhold er med å påvirke hvordan steder forandrer seg. Dette er spesielt tydelig i Montreal. Ved siste folkeavstemning (1994) om hvorvidt Quebec skulle bli

selvstendig, var oddsene så jevne at mange med engelsk-kanadisk tilknytning flyttet fra Montreal og Quebec. En slik plutselig utflytting av mennesker og kapital – mye av kapitalen i Montreal var hos engelsk-kanadiere – skapte et tomrom eller bokstavelig talt: tomme rom. Over flere år var derfor leieprisene i sentrale områder av Montreal meget lave, og først de siste par årene har de virkelig begynt å stige igjen. Samtidig skjer det en utbygging og ombygging, ifølge flere av mine informanter. En av disse, tilknyttet Plateau-området gjennom mange år, og en annen, tilknyttet Mile End gjennom mange år, sa videre at mye av oppussingen som fant sted, gjorde området dyrere å bosette seg i. Ifølge dem var det stadig flere unge, yrkesaktive småbarnsforeldre eller unge par uten barn som bosatte seg i området. De mente området tiltrakk seg unge mennesker, som er interessert i mangfoldet og livet der. Grunnene til å bosette seg i området hadde altså ifølge dem mindre å gjøre med tilhørighet til etnisk-kulturelle grupper enn tidligere. Likevel pekte de på at områdenes historisk-etniske karakteristika fremdeles preget det man kunne se og høre i dagliglivet.

Et sted kan altså bli påvirket av politiske bestemmelser eller utviklingstendenser på forskjellige geografiske nivåer og knyttet til forskjellige temaer. Likevel er det mye som kan bestå gjennom disse svingningene. De som representerer det som består, blir vitne til svingningene og skaper samtidig en viss stedlig kontinuitet. Øynene deres observerer dessuten det daglige livet, og de kjenner nabolaget og menneskene der. De ser når det kommer nye til, og de kan fortelle hvem det er. I løpet av tiden min i Montreal tok jeg en liten runde og snakket med eierne av flere forskjellige forretninger på Boulevard St-Laurent om nåtid og fortid for bedre å forstå området. Jeg vil i det følgende referere fra disse samtalen.

Lokale endringer på Boulevard St-Laurent

En kolonialbutikk med egen kjøttdisk, lokalisert i den sørlige enden av det såkalte Plateau-området, ble for meg stående som et eksempel på Boulevard St-Laurents historisk flerkulturelle oppbygging. Den var drevet av syv partnere – med portugisisk, spansk, italiensk og gresk kulturbakgrunn. De hadde spesialisert seg på portugisiske og brasilianske produkter i tillegg til ordinære kanadiske varer. Dette skyldtes, forklarte min informant meg, at området for 15 år siden hovedsakelig var bebodd av portugisere. Dette hadde forandret seg de siste årene, noe som avspeilet seg i kundemassen, sa han. En portugisisk bar og restaurant "La Cabane" tjente også først og fremst et portugisisk klientell da den ble etablert i 1983. Da jeg snakket med daglig leder, var bare kokkene og de baransatte fortsatt kanadisk-portugisiske. Servitørene var fransk-kanadiske, gjestene internasjonale, og bare 3-5 % av gjestene kunne sies å ha en portugisisk tilknytning.

En ungarsk slaktehandler, som hadde holdt til i gaten i 37 år, sa at det kulturelle mangfoldet var og alltid hadde vært stort blant hans kunder, selv om det nok var færre portugisere i nabolaget nå enn tidligere. Han var mest opptatt av hvordan det kommersielle bildet hadde endret seg de siste årene – fra primært butikker til stadig flere restauranter og barer.

Et eksempel på dette var en forholdsvis nyåpnet asiatisk restaurant (august 2000). Eieren her sa de kunne merke at det var konkurranse i området, men omsetningen hadde tatt seg opp de siste par årene. En interessant observasjon han hadde gjort, var at det var spesielt mange som kom for å spise lunsj ute. Muligens var dette en ny trend, eller en videreføring av typisk latinske trender med varme måltider midt på dagen.

En liten spansk bokhandel hadde spesielt lang fartstid i gaten; den ble etablert for 42 år siden. Den har utvidet salget sitt til også å gjelde spansk musikk og spansk mat. Det siste er i tråd med den ungarske (ungarsk - kanadiske) slaktehandlerens beskrivelse av utviklingen i området. Det er kanskje et strategisk grep for å trekke folk inn. Eieren av butikken fortalte at den etnisk-kulturelle sammensetningen i området hadde endret seg mye i løpet av de årene de hadde holdt til her. To etnisk-kulturelle grupper i området som hadde vokst, var ifølge ham sørafrikanere og arabere, spesielt arabere fra Libanon. Utviklingstendensene som diagrammet på side 15 viser, bekrefter informantens inntrykk av den visuelle endringen av synlige minoriteter i Montreal med hensyn til arabere og personer med mørk hudfarge, hvis det var svarte sørafrikanere informanten siktet til. I lys av den informasjonen jeg ble gitt uformelt i Montreal, og Adams (2007), representerer imidlertid den kraftige økningen av svarte individer antageligvis først og fremst en stor andel flyktninger fra Haiti.

Det så ikke ut til bare å være en økning i antall arabiske (eller arabisk - kanadiske) brukere av området, det fantes også *fire* arabiske interiør/kulturforretninger i området. Den ene av forretningene hadde åpnet for bare fem måneder siden. Eieren av denne bemerket at de ikke konkurrerte med hverandre. De hadde spesialisert seg på ulike varer, noe som ga et variert tilbud til interesserte kunder. Det kan virke som om de nye etablissementene med en bestemt etnisk-kulturell tilknytning i mindre grad enn for eksempel de portugisiske har blitt åpnet for å tjene én etnisk gruppe. Ifølge eieren av den arabiske interiørbutikken var det først og fremst kunder fra Quebec eller kunder med fransk-kanadisk bakgrunn, som kom til butikken. Nysgjerrighet var, mente han, en viktig drivkraft for dem som stakk innom. De ville gjerne høre historiene bak det han hadde, og bla i bøker han hadde liggende.

I neste underkapittel vil jeg begynne å si noe om hvilken mening mine informanter legger i disse kommersielle møtene, og hvilken virkning de kan ha på folks holdninger til og

toleranse for kulturelt mangfold ifølge informantene selv og sosialpsykologisk teori om kontakteffekter.

Virkninger av kulturmøtene

Det som er blitt beskrevet over kan, i tillegg til å leses som en historie om hvordan et område forandrer seg, leses som en rekke kulturmøter. Varene, eller de som selger varene, bidrar til at kultur utveksles gjennom tekst, samtale, musikk, gjenstander eller mat. Man kan høre, føle, smake og se en mengde forskjellige kulturelle og sosiale uttrykk. Flere av informantene mine uttrykte på forskjellige måter at det skjedde en slik kulturell utveksling gjennom varer. Eieren av den arabiske interiør- og møbelforretningen sa for eksempel at han opplevde folk som veldig nysgjerrige. Immigrantene tar med sin egen kultur til Montreal, og det skjer en utveksling ved at man gir av sitt eget og tar imot fra de andre. En annen sa dette om hvordan kulturmøtene på Boulevard St-Laurent kan bidra til at man lærer å kjenne og sette pris på det andre:

“People are introduced to and exposed to differences in people’s sort of appearance, people’s ways and what other cultures have to offer in terms of foods, in terms of business, in terms of products, terms of way of life basically. I find it very interesting. Even though, anything besides Chinese, American or Canadian to me, or so called Canadian, is unusual for me because it is something I am not familiar with, such as Mexican or Italian, but I have really grown to love those things, because they are...they have a lot to offer. The easiest way to see that is in food of course. If you are open minded enough to try different sorts of food, then you can really have a sort of wonderful enlightenment with the different types of cuisine.”

I dette sitatet kommer det frem to interessante forhold. På den ene siden viser informanten at det å sette pris på andre kulturer eller kulturmangfold er noe man kan lære gjennom erfaring over tid. I tråd med både sosialpsykologien og Sennett (kapittel fem) beskriver hun en økt evne til å gjøre – og sette pris på – kompliserte og mangfoldige erfaringer. Det skjer en erfaringsutvidelse gjennom smakssansene. Utsagnet ”...grown to love...” vitner om sterke, positive følelser som har kommet over tid etter gjentatt eksponering til annerledeshet. På den andre siden tar informanten et forbehold når det gjelder hvilken virkning slik kontakt kan ha generelt. Hun fremhever betydningen av å være ”... open minded enough to try different sorts of food”. Virkningene av kontakt vil være spesielt positive når brukerne av gaten og gatens nærområde er positive fra starten. Ifølge nyere sosialpsykologi kan imidlertid tilstedeværelsen av mangfold i en gate ha en angstreduserende effekt selv om de personer det gjelder, beveger

seg i området av andre grunner enn for å oppsøke etnisk-kulturelt mangfold. Dette ble i teorikapittelet omtalt som ”eksponering alene”.

Jeg har så langt først og fremst analysert gaten geografisk, med henblikk på gatens og nærområdenes fysiske karakter og funksjoner, gaten og byområdet historie og utvikling, de etnisk-kulturelle sidene ved det kommersielle gatelivet og til slutt i dette underkapittelet mulige virkninger av kontakt med gatens kommersielle liv. Gaten bør imidlertid ikke bare forbindes med ulike etnisk-kulturelle markører. Boulevard St-Laurent, og særlig Plateau-området, kan også beskrives med utgangspunkt i forskjellige sosiokulturelle markører. På samme måte kan *brukerne* av gaten også beskrives ut fra sosiokulturelle markører, heller enn etnisk-kulturelle markører. I neste og siste underkapittel, vil jeg beskrive noen sentrale sosiokulturelle trekk ved Boulevard St-Laurent og gatens nærområder. Ved å se både det sosiokulturelle og det etnisk-kulturelle i lys av individuelle hverdagsgeografier eller personers bevegelsesbaner, som igjen har bygeografiske, sosialpsykologiske og institusjonelle komponenter, mener jeg at man kan få en mer solid forståelse av enkeltindividers holdningsdannelse og holdningsendring.

Boulevard St-Laurents sosiokulturelle univers

Det er ikke slik at alle driver butikker eller drikke- og spisesteder knyttet til sitt etnisk-kulturelle opphav. En ung kvinne som var født i Quebec, men med to mulattforeldre (haitisk-italiensk og haitisk-tysk) hadde startet en klesforretning på Boulevard St-Laurent for 17 måneder siden (på det tidspunktet jeg var der for andre gang). Hun førte Montreal-merker og varer fra lokale designere. Ingen ting i butikken eller ved henne, annet enn hudfargen, tilkjennega en spesiell ”annen” etnisk-kulturell bakgrunn enn en sosiokulturell tilhørighet til et vestlig Quebec. Likevel fortalte hun at folk regelmessig spurte hvor hun var fra, samtidig som hun opplevde at klesstilen, språket (Quebec-fransk) og den litt lysere svarte hudfargen gjorde at folk også ofte antok at hun var ”Quebecoise” med blandet bakgrunn. Språk og stil har altså ifølge henne betydning for hvordan folk oppfatter deg og møter deg: ”The way they (nyankomne haitiere) dress, very gangster, very ghetto. I don’t have that problem, because I blend in. I think it is all a matter of blending in or not.”

En av eierne av et av Boulevard St-Laurents mange spise- og drikkesteder var, som i eksemplet over, også preget av sin sosiokulturelle tilhørighet fremfor sitt ikke-vestlige opphav hva gjaldt stil og språk. Tanken bak baren han og en kamerat drev på Boulevard St-Laurent,

var å skape et tilholdssted for dem som ønsket å høre samme type uavhengig rockemusikk som de selv hørte på. Stedet har med årene nettopp blitt et slikt tilfluktsted for dem som liker uavhengig rockemusikk, og gjerne kler seg litt alternativt ”urban cheek/urban funky”. Til tross for et etnisk-kulturelt mangfold når det gjelder opphav, er det en sosiokulturelt ganske homogen gruppe som søker seg til stedet, ifølge ham selv. De deler de samme film- og musikkreferansene, drikker øl heller enn dyre drinker og har gjerne en liknende rocka klesstil. Den sosiokulturelle motsatsen, et ”univers” du finner et steinkast lenger ned i gata, er også en blandet gruppe med hensyn til det etnisk-kulturelle opphavet. De har på lik linje med de ”rocka folka” sine egne felles sosiale markører:

”Ah, if you hang out on Boulevard St-Laurent and you are more into that crowd that we said before, hanging out close to the Sherbrooke scene where the fancy restaurants and the clubs are, then culturally it doesn’t necessarily matter what your background is. It is very much run by what economic platform you come from, and even more so than economic maybe what your job status is. Because you could be on Boulevard St-Laurent, a struggling photographer or an out of work model or actor you know, and they will love you in those places because you have that image of the beautiful person and that person who does something little bit of I don’t know, part of the glitter thing, lam we worship in life. Whereas you could have a lot of money and still go unnoticed, you may not be a good looking person, you may not dress right, may not fit into the mould. To fit into those places you still have to know how to dress, what drinks to order, you know, when to show up, whom you know.”

Geografisk er de ulike sosiokulturelle universene særlig lokalisert slik ifølge den samme informanten:

“If you really want to break it down Boulevard St-Laurent from Sherbrooke till about Pine avenue it’s like the fancy area of Sherbrooke, and the closer you are to Sherbrooke the fancier it is, there is like the Globe, Buonanotte, that kind that set the tone for the street in terms whose the ones to run the show. All the stars come here, the limousines pull up and the paparazzi if they know people are in town, they will be here. The further you move up the street, if you move along it gets more and more back in the old days of rock and old days of grunge and what not. So you hit Pine avenue and that’s kind of the limit, you know, it is still pretty done up, and also when you cross Pine you get back into the dive of it all, like the watering holes, the spirit of rock music, kids who don’t have money but they have five dollars to buy a beer and they want to go and hang out and listen to music all night, or whatever it is. So yeah you are right, the further you move up the street the less I guess gentrified or whatever it is, you know what I mean. It is interesting.”

Samtidig som mange forskjellige små språkfelleskap kan splitte folk opp i grupper, knytter de to største språkfelleskapene – engelsk og fransk – mange mindre språkgrupper sammen, og på Boulevard St-Laurent krysses også denne barrieren hvis du henger i det samme sosiokulturelle miljøet:

“...then you have the English and French dynamic, but then within the English side and the French side you have different cultural backgrounds and nationalities and then you fuse them all together on the one street, so you are kind of working through this whole, everybody speaks either French or English, or maybe a mix of both, but then at the same time everybody comes from a different family background, at the same street because they all want to hang out in the same bars and clubs, so it is an interesting dynamic in the end. You go to a restaurant, you go to a club, into a bar at night on Boulevard St-Laurent and you can have any give or take of people from the Portuguese guy talking English to the Haitian girl, who speaks in French and they understand each other. Vietnamese guy speaking English and broken French talking to the half Moroccan Jew/French-Canadian girl who is trying to speak English. It is an interesting dynamic.”

Brian Ray, ved fakultet for geografi ved McGill universitet, konkluderer i en artikkel fra 1999 med at språktilhørighet spiller en viktig rolle for valg av boligområde. I Montreal, skriver han, har språk i hjemmet betydning for hvor ulike etnisk-kulturelle grupper bor. Jamaicanere foretrekker for eksempel engelske eller multietniske distrikter, mens haitiere velger områder dominert av franskspråklige. Boulevard St-Laurent er imidlertid en gate hvor medlemmer av alle språkgrupper, etnisk-kulturelle og sosiokulturelle grupper kommer sammen.

Begge informantene ovenfor ga uttrykk for at de til tross for at de identifiserer seg med sin kulturbakgrunn, videre ønsker å kjenne den og videreformidle den til egne barn, også identifiserer seg som noe mer, ut over denne ene gruppetilhørigheten. De opplevde det videre som uproblematisk å se og følgelig bli forbundet med en asiatisk bakgrunn i miljøene tilhørende Boulevard St-Laurent. En av informantene forklarte at det var en merkbar forskjell når han beveget seg inn i det østre, fransk-kanadiske området av Montreal. På Boulevard St-Laurent er det derimot denne atmosfæren som dominerer ifølge min informant:

”I think that when you are part of sort of that relaxed atmosphere on Boulevard St-Laurent, it is one of those streets where you don’t automatically judge a person based on their background, because again the groups on Boulevard St-Laurent are so broken up into what your social tendencies are, like what music do you listen to, what kind of clothes, what kind of movies do you like, what bars do you hang out at. Like that really defines you first. If I walk down the street, and the closer I get to Sherbrooke, they will look at me and say: “oh he’s a rock and roll kid”. That’s the stereotype on Boulevard St-Laurent. You see some guy on the street on a red light, and he is in Armani suit, driving a convertible Mercedes, you say ah he’s one of those Buonanotte people. It’s more that kind of thing, he’s a ...from that area.”

Stereotypier kan med andre ord være knyttet til sosiale grupper vel så mye som etnisk-kulturelle grupper, og hvilken stereotypisk gruppetilhørighet du antas å ha vil igjen bestemmes av hvor i byen du befinner deg. Hvor i hverdagslivets bevegelsesrom man befinner seg vil være bestemmende for hvilken identitet, eventuelt stereotypi, man blir tillagt eller hvilke trekk ved ens egen person som blir lagt merke til. Ved å bevege seg fra Boulevard St-Laurent og i en eller annen retning kan man endre hvordan man blir oppfattet. Eller

motsatt: man kategoriseres på en annen måte når man kommer til Boulevard St-Laurent på grunn av mangfoldet av impulser.

Til tross for en tydelig definert etnisk-kulturell samfunnsmosaikk, både innskrevet i byrommet og i folks bevissthet, er det ifølge mine informanter og egne observasjoner plass til flere andre identitetsgrupper på Boulevard St-Laurent. Det virker som informantene kan forflytte seg mellom disse gruppene i hverdagslivets bevegelsesrom, og at deres etnisk-kulturelle tilhørighet følgelig ikke er vurdert som noe essensielt ved dem som individer, - noe de er låst fast i og alltid blir vurdert i forhold til, slik Bissoondath (1994) er bekymret for. Med utgangspunkt i det som har kommet til uttrykk i dette kapitlet, kan man si at karaktertrekk som klær og språkkompetanse kombinert med hvor i byrommet man befinner seg, kan være avgjørende for hvilken primære gruppetilhørighet du blir vurdert å ha. En informant illustrerer det slik:

“You know whereas I will walk into a club downtown and it is full on Asian club, and they kind of look at me like, hmmm what’s he doing here, he doesn’t dress the same, you know what I mean. In Montreal I would say ethnic groups are very aware of who they are, but then depending on what *region you hang out in*, in Montreal, some are very split up to be ethnic and some are just a mixed bag” (min uthevelse)

Oppsummering

Boulevard St-Laurent med nærområder har mange av de karakteristika Jacobs ideelle byrom kjennetegnes av: små nabolag som glir over i hverandre med korte kvartaler, kjennetegnet av en variert bygningsmasse med et intensivt bruksmangfold, som har flere såkalte hovedfunksjoner avhengig av hvor i gaten eller nærområdene man befinner seg. Gaten kjennetegnes av både et etnisk-kulturelt og sosiokulturelt mangfold og ulike typer av møteplasser for kontakt. Kontakt kan etableres for eksempel gjennom mat- eller musikkopplevelser. Den stadige bevegelsen av mennesker er med å skape et trygt byrom.

Byrom endres, og det samme har skjedd og skjer stadig i Montreal. Likevel er det som oftest noe som består, og noen som kan fortelle om de endringene som har skjedd. De endringene som ble fremhevet på Boulevard St-Laurent var spesielt knyttet til det kommersielle livet på gaten – flere restauranter og barer, færre butikker – og den etnisk-kulturelle befolkningssammensetningen – flere mørkhudede og arabere, færre portugisere.

Et sentralt poeng i dette kapitlet er lesningen av Boulevard St-Laurent som en rekke kulturmøter, hvor folk får prøve noe av en annen kultur som kan gi fortrolighet, eller bringe frem anerkjennelse i vedkommende. På Boulevard St-Laurent vil imidlertid ikke etnisk-

kulturell gruppetilhørighet være det som avgjør hvordan man blir oppfattet. Sosiokulturelle markører kan rangere over de etnisk-kulturelle markørene. Dette byrommet gir altså plass til flere forskjellige identitetsgrupper, som individene kan bevege seg på tvers av. Det skapes følgelig flerkulturelle sosiale univers der man møtes, og holder sammen, med utgangspunkt i andre fellesmarkører enn det etnisk-kulturelle.

Kapittel 8. Innblikk i forhold knyttet til relasjonen individ – rom

Innledning

Jeg har til nå redegjort for området fysiske karakter, gjennom en geografisk analyse; videre har jeg redegjort for det kulturelle og sosiokulturelle mangfoldet på Boulevard St-Laurent med nærområder. Målet med dette kapittelet er å vise hvordan det etnisk-kulturelle og sosiokulturelle mangfoldet *oppleves* av enkelte informanter, og betydningen av disse opplevelsene på holdningsdannelse.

I første del av kapittelet vil jeg bruke både egne observasjoner og sitater fra intervjuer til å illustrere disse opplevelsene, og til å gjøre en analyse. Jeg vil gjøre en mikrogeografisk analyse av to steder, hovedsakelig med utgangspunkt i egne observasjoner; og jeg vil se nærmere på disse to stedenes betydning som kontaktarena for holdningsdannelse og holdningsendring.

I andre del av kapittelet vil jeg gå inn i enkeltopplevelser. Å flytte fokuset fra mikrogeografien til individet gjør det lettere å avdekke emosjonell kompleksitet og variasjon i holdninger til etnisk-kulturelt mangfold. Underveis i kapittelet vil jeg også belyse hvordan Boulevard St-Laurents' sosiokulturelle univers, slik det ble beskrevet i forrige kapittel, kan være med å bygge ned fordommer eller vise variasjon, hvis folk tilkjenne gir sin egen etnisk-kulturelle bakgrunn.

Kapittelet vil i sin helhet bidra med ytterligere stoff til besvarelsen av problemstilling 1: Hvilke forhold i dette byrommet [Montreal, med spesielt fokus på gaten Boulevard St-Laurent og dens nærområder] legger til rette for flerkulturelle kontaktopplevelser? Og 2: Hvor skjer det, og hva slags kontaktopplevelse gir det? Men dessuten vil analysene i dette analysekapitlet gi grunnlag for å besvare problemstilling 3: Hvordan oppleves flerkulturelle kontakterfaringer i Montreal, og på Boulevard St-Laurent og dens nærområder spesielt, hvilken virkning kan kontakten ha på holdningsdannelse eller holdningsendring – og hvorfor kan kontakt eventuelt ha denne virkningen? Endelig vil kapittelet begynne å besvare problemstilling 4: Påvirker operasjonaliseringen av den kanadiske multikulturalismen hvordan kontakt på Boulevard St-Laurent i Montreal oppleves og blir forstått?

Urbane kontaktarenaer

Jeg vil først beskrive, for så å analysere hvordan først en utelivsvirksomhet, og senere en kafé, kan ses på som steder hvis sosiale liv er med på å fremme kontakt mellom ulike grupper. I tråd med tilnæringsmåten til Houston m.fl. (2005) vil jeg undersøke hvordan ulike steder legger til rette for kontakt mellom medlemmer av ulike kulturelle grupper, og videre se nærmere på hva disse møtene kjennetegnes av. Jeg tar først for meg utestedet "Les Bobards". Jeg vil gå inn på ett arrangement spesielt. Deretter vil jeg ta for meg "Café Supreme".

"Les Bobards" har følgende fysiske struktur: Baren er plassert midt i lokalet, det er et dansegulv på den ene siden og bord og stoler på den andre siden, biljardbord bak i lokalet og scene med litt mer danseplass og noen små, runde bord foran i lokalet. Denne baren hadde forskjellige kulturelle show gjennom hele uken. Disse kunne variere fra østeuropeisk folkemusikk til brasiliansk samba. En kveld var det et kombinert fransk-kanadisk og marokkansk show som ble arrangert. Det begynte med en dame som fortalte en gammel marokkansk historie på fransk. Så fortsatte kvelden med arabisk musikk og mavedansere, før et band som spilte tradisjonell Quebecois-musikk, kom på scenen. Ut fra det jeg kunne observere, og ikke minst høre, var det i lokalet en ganske jevn fordeling av folk med arabisk bakgrunn og folk med fransk-kanadisk bakgrunn, som igjen ofte var en etnisk blandet gruppe. Det var vel å merke to unntak: meg selv – norsk – og min venn – polsk. Kvinnene var også godt representert i begge gruppene. Gruppene i lokalet tok utvilsomt mer av når deres egne kulturuttrykk ble fremført, men var likevel interesserte og positive til det andre kulturuttrykket. Musikerne fra den ene og den andre gruppen begynte mot slutten å spille sammen; de utfylte hverandre musikalsk.

For bedre å forstå hvilken betydning denne sosiale arenaen har for holdningsdannelse eller holdningsendring vil jeg med utgangspunkt i sosialpsykologisk teori se på hvordan en slik kveld kan påvirke deltagerne. Jeg vil i neste omgang drøfte seleksjon til stedet.

Kontakten som oppstod denne kvelden var for mange kun på et gruppenivå. Medlemmene av de ulike gruppene kom i kontakt med den andre gruppens kulturuttrykk, ikke nødvendigvis de enkelte medlemmene av den andre gruppen. I den forstand kan man si at det kan ha skjedd en "eksponering alene" - effekt. Det sentrale er den passive stimuleringen ved å være tilskuer. Slike kvelder gir også individene mulighet, hvis de ønsker, til å etablere individuell kontakt på tvers av gruppene. Til tross for at arrangementet ikke nødvendigvis er kjennetegnet av gjentatt kontakt, tilfredsstillende til en viss grad også Allports kontaktbetingelser. Man kan forvente at gjestene opplever å ha lik status under arrangementet

da de to gruppenes kulturuttrykk er likestilte. Målet med arrangementet – og følgelig kontakten – er å ha en fin kveld. Gruppene trenger ikke direkte å samarbeide om å nå dette målet, men positiv interesse og entusiasme for det som skjer vil kunne gjøre kvelden enda bedre. I tråd med Allports siste betingelse – institusjonell støtte – er det på grunn av Canadas multikulturalisme heller ikke forventet at arabere legger fra seg sin kultur i hjemlandet når de kommer til Canada. De er, som vi så i teorikapittelet, oppmuntret til å vedlikeholde og videreformidle sin kulturarv til nye generasjoner, og slik sett opprettholde den kanadiske mosaikken. Samfunnets felles politiske ideologi gir altså deltagerne på et slikt arrangement en bekreftelse på verdien av å ivareta kulturelt mangfold.

En av arrangørene jeg snakket med fremholdt betydningen av slike kulturelle møteplasser som viktige for å skape gode holdninger, solidaritet og fellesskap mellom etnisk-kulturelle grupper. I dette tilfellet er det i tillegg et poeng at begge gruppene er kulturelle minoriteter i nasjonal målestokk, og står i fare for å bli utvannet av majoriteten. I stedet for å konkurrere med hverandre kan de styrkes gjennom et slikt arrangement. En innvending mot dette er Bissoondaths (1994) poeng om kulturfestivaler. Bissoondath hevder, som vi så i teorikapittelet, at kultur ikke kan oppheves til noe kommersielt og utveksles. Ekte kultur er levd kultur, og følgelig gir slike presentasjoner bare en idé om en kultur. Jeg mener imidlertid at kontakten som oppstod mellom de to kulturelle gruppene under dette arrangementet, er med å legge et viktig grunnlag for ytterligere og mer inngående kulturutveksling. Kontakten var preget av en positiv stemning, som gir et emosjonelt godt utgangspunkt for fremtidig kontakt mellom medlemmene av de ulike gruppene. Deltagerne var også vitne til et positivt fellesskap musikerne imellom. Symboleffekten i det at musikere og musikalske tradisjoner får utfylle hverandre, kan kanskje også ha en kognitiv påvirkningseffekt. Teorien om ”eksponering alene” effekter støtter en slik tolkning.

Jeg har her prøvd å vise hvordan og hvorfor et sted som Les Bobards kan spille en positiv rolle i å fremme anerkjennelse mellom kulturer. For å vise det har jeg beveget meg mellom et individnivå og et samfunnsideologisk nivå. Det er også viktig å se Les Bobards som en kontaktarena, i sammenheng med det omkringliggende bylandskapet, når en vil vurdere hvordan seleksjon til dette arrangementet kan påvirke holdningsendring. Seleksjon til et flerkulturelt arrangement, sted eller område kan virke modifierende på kontaktens virkning, hvis de som søker kontakt med mangfold gjør dette nettopp fordi de er positive til flerkulturelle erfaringer. Med hensyn til det arrangementet som er beskrevet ovenfor, tror jeg graden av seleksjon er mindre enn ved enkelte andre arrangement på dette utestedet. Gjestene den nevnte kvelden kan ha valgt å komme først og fremst for å høre og se egen kultur.

Ettersom de ulike gruppene viste ulik grad av entusiasme for de forskjellige innslagene, mener jeg dette ikke er en urimelig tolkning. For mange av de andre showene, som blir arrangert på dette utestedet, kan seleksjon derimot spille en viktig rolle. Virkningen av denne kontakten blir kanskje begrenset til et minimum, men selv solokulturelle show kan påvirke holdninger til det flerkulturelle hvis man godtar følgende to forhold.

Det *første* forholdet knytter seg til at kontakt med utestedets omkringliggende sosiale og fysiske rom. Hvis man tar utgangspunkt i begrepene bevegelsesbane og hovedfunksjon, kan man si at Les Bobards har en hovedfunksjon i et individs bevegelsesbane en spesiell kveld. Arrangementet den nevnte kvelden trakk folk til området. For noen var kanskje ikke veien lang, for andre gjorde det kanskje deres bevegelsesrom mer utstrakt denne spesielle kvelden. Hvis individene ikke kommer i kontakt med andre funksjoner i området eller områdets øvrige mangfold, vil ikke området i seg selv kunne bety noe for holdningsdannelse. Hvis folk imidlertid beveger seg til fots gjennom deler av området, eventuelt benytter seg av andre tilleggsfunksjoner i området, kanskje fordi området innbyr til det eller fordi det oppleves som trygt å ferdes der, vil området i seg selv kunne bidra til kontakt med mangfold. Individer som har søkt seg til området på grunn av et spesielt arrangement, kan således oppleve å være i kontakt også med det øvrige områdets mangfold. Det kan følgelig oppstå både en "eksponering alene" - effekt og en noe mer inngående kontakt, gjennom et måltid eller en samtale.

Det *andre* forholdet knytter seg til stereotypier og et nyansert syn på toleranse. Det kan være slik at de som søker stedet og showet, selv om de ikke har den samme kulturelle bakgrunnen, likevel kjenner kulturen, og derfor er positivt innstilt allerede; de er åpne og tolerante individer. I motsetning til tilfeldig kontakt i byrommet, hvor byrommets mange ulike funksjoner er trekkplasteret, ikke det etnisk-kulturelle i seg selv, vil et sted som Les Bobards kreve at folk velger å gå dit for å oppleve et annet kulturelt uttrykk, og møte mennesker med en kulturell bakgrunn som er mer eller mindre ulik ens egen. Det valget forutsetter en interesse og en åpenhet som gjør sannsynligheten for sterke holdningsendringer liten, og ikke minst unødig. Likevel kan selv folk som aktivt søker seg til steder for å danse, for eksempel samba, være preget av stereotypier, om for eksempel brasilianere, som kan bli utfordret. Hvis disse stereotypiene er negative, er ikke veien lang til at de i praksis vil arte seg som fordommer i ulike kontaktsituasjoner, til tross for at man gir inntrykk av å være tolerant. Slike nyanseforskjeller hva gjelder toleranse for ulikhet, er både interessante og relevante for oppgavens tema. Oppgavens omfang og faglige utgangspunkt begrenser dessverre muligheten for å diskutere dette temaet inngående, men jeg vil fremholde at slike møter også kan gi

tilsynelatende tolerante mennesker ny kunnskap, som igjen kan gi en bedre forståelse av elementer i en kultur som man kanskje bare mer eller mindre tolererer. Omvendt kan kunnskap også gi innsikt i forhold man misliker eller sier seg uenig i. Fortolkningen av eventuell negativ informasjon må man igjen se i lys av hvilke fortolkningsrammer individene har tilgjengelig. Canadas multikulturalisme vil være en del av en slik fortolkningsramme.

Det interessante ved et slikt empirisk eksempel, som Les Bobards, kan oppsummeres å være:

- 1) Det illustrerer hvordan et slikt sted kan legge til rette for kontakt, med de mulige virkninger dette innebærer ifølge sosialpsykologisk teori.
- 2) Det illustrerer mer spesielt at enhver kontakt kan ha betydning for ethvert individs kunnskap om og syn på andre grupper.
- 3) Det illustrerer at stedets beliggenhet også er av betydning hvis ønsket om kontakt med stedet påvirker individenes bevegelsesrom.

Kafeer er en annen type *sted* der stadig flere mennesker tilbringer mye tid. En vanlig kafé er ikke et sted man oppsøker ned det mål å oppleve et kulturelt uttrykk. Det er likevel et sted hvor man kan komme i direkte eller indirekte kontakt med medlemmer av andre kulturelle grupper. Fordi stadig flere mennesker tilbringer mye tid der, er det interessant å forstå hvilken rolle kafeer spiller i og for byrommet, og hvordan de fungerer som kontaktarena. Jeg ønsker igjen å kombinere de to fagtradisjonene samfunnsgeografi og sosialpsykologi. Først vil jeg beskrive en spesiell kafé, så vil jeg gå inn på kafélivets rolle i byrommet og kafeen som kontaktarena.

På Boulevard St-Laurent, i Plateau-området, ligger en kafé som heter "Café Supreme". I denne kafeen arbeidet det spesielt mange libanesiske menn, men også en fransk-kanadisk jente. Klientellet varierte med hensyn til alder, kjønn, profesjon og religionstilhørighet, samt etnisk-kulturell og sosiokulturell bakgrunn. Kafeen var et populært sted for studenter som hadde kollokvier, eller studenter med innleveringsfrist dagen etter. Ifølge en av de ansatte var det særlig mange studenter der mellom 22.00 og 02.00. Det at den var døgnåpen, og man kunne røyke inne, bidrar nok sterkt til kafeens popularitet. Gratis trådløst internett gjorde den også til et populært arbeidssted for yrkesaktive. For eksempel fortalte en av mine venner at han flere ganger hadde sittet der for å få ferdig oppdrag knyttet til yrket som grafisk designer. Det var også noen stasjonære pc-er som folk brukte for å sjekke e-post. Kafeen bar preg av mange stamgjester. Blant disse stamgjestene var det ikke én etnisk-kulturell eller sosiokulturell gruppe som dominerte, og likeledes var det en god blanding av alder og kjønn

blant dem jeg så komme innom med jevne mellomrom. Man kan kort ramse opp bruken av dette rommet som: arbeidssted, oppholdssted, møteplass og sjekkeplass. Disse ulike bruksvariantene kan også la seg kombinere helt uproblematisk.

Kafeen som kontaktarena impliserer at dette er et sted hvor folk kan møte både kjente og ukjente. Jeg la merke til at det ikke var uvanlig at folk som tilsynelatende ikke kjente hverandre, innledet samtaler med hverandre. Det kunne være over en bok, eller gjennom venner av venner som i stedet for å sette seg ved forskjellige bord, samlet seg i en større gruppe. Disse gruppene ble i løpet av kort tid ofte en etnisk-kulturell blandet gruppe. Dette halvoffentlige rommet legger med andre ord til rette for det Jacobs (1961) beskriver i sine nabolag som overfladiske, men viktige bekjenskaper. Man behøver ikke føle seg forpliktet til å følge opp bekjenskapet eller bli involvert i hverandres private liv, dersom man ikke ønsker det. Disse kontaktøyeblikkene er interessante og viktige fordi de over tid kan være med å gjøre folk *kjent* med hverandre og fremme tillit. For Jacobs gjør det byrommet som helhet tryggere. Kafélivet er også interessant i lys av oppfordringen til Houston m.fl. (2005) om å øke interessen for *hvor* folk møtes, og *hva* disse møtene kjennetegnes av med hensyn til samhandling i byrommet og samhandling på tvers av ulike kulturelle grupper.

Ifølge sosialpsykologien er det viktig at en slik kafé legger til rette for kontakt innenfor trygge rammer. Det kan være kontakt i en visuell, overfladisk forstand, som kan gi "eksponering alene" - effekt. Det kan være gjentatt kontakt i tråd med Allports betingelser. Det vil si gjentatt kontakt mellom de samme individene, eller det kan være gjentatt kontakt med forskjellige individer men fra samme etnisk-kulturelle eller sosiokulturelle gruppe.

Med hensyn til Jacobs' betingelser for det ideelle byrommet er en slik kafé med store vinduer som vender ut mot både Boulevard St-Laurent og en sidegate, og med stoler og bord plassert slik at gjester kan følge med på gatelivet døgnet rundt, av betydning for tryggheten i det øvrige byrommet. Den bidrar til tilstedeværelsen av de helt nødvendige øynene, som gjør gatelivet tryggere.

Kafeen er altså en møteplass der det sosiale livet kan få utspille seg og der mennesker kan møtes på en overfladisk men viktig måte. Kafeer som møteplasser forutsetter imidlertid at mennesker til en viss grad er utadvendthet og tør å ta kontakt. Samfunnets normer og kultur står sentralt når det gjelder å forstå hvorfor kafeer noen steder fungerer som kontaktarenaer, mens kafeer andre steder kanskje ikke gjør det. Det at Café Supreme, men også andre kafeer jeg besøkte i Montreal, fungerte som kontaktarenaer gjennom sin funksjon som møteplass, studie- og arbeidssted er i lys av dette siste poenget ikke overraskende. Kanadiere er

utadvendte folk; mer spesielt representerer den kanadiske etnisk-kulturelle mosaikken særdeles utadvendte kulturer.

Jeg har til nå, i dette kapittelet, analysert byrommet med utgangspunkt i hovedsakelig egne observasjoner. For enda bedre å forstå hvilke kontaktvirkninger byrommet legger til rette for, vil jeg, slik tidligere nevnte teoretikere oppfordrer til, se nærmere på ulike individers erfaringer med og vurderinger av flerkulturelle kontaktpunkter i hverdagslivets bevegelsesrom. I intervjuer og samtaler der jeg søker å få del i informantenes erfaringer med flerkulturelle møter i byrommet og synet på det flerkulturelle, var det ikke alltid like lett å få innsikt i reelle holdninger. For å klare det var jeg nødt til stille spørsmål med utgangspunkt i konkrete eksempler. Det ble derfor avgjørende å ta utgangspunkt i forhold som kjønn og gruppetilhørighet, for på denne bakgrunn å kunne se hvilke mulige trekk ved byrommet, sett i sammenheng med det sosialpsykologiske og det institusjonelle, som påvirker utfallet av ulike kontaktsituasjoner med hensyn til holdningsdannelse og holdningsendring. Det kom i slike samtaler og intervjuer frem at det også er tydelige begrensninger i det flerkulturelle fellesskapet som jeg så langt har redegjort for. Holdningene til det flerkulturelle fellesskapet er komplekse, noe som gjør det nødvendig å studere tematikken på forskjellige nivåer og med forskjellige teoretiske innfallsvinkler. Hittil i analysen har det først og fremst kommet frem positive sider ved det flerkulturelle fellesskapet i Montreal, men bildet er mer sammensatt når man beveger seg inn i ulike individers personlige erfaringer og opplevelser.

Ulike individers vurderinger av ulike kontakterfaringer

Analysen har så langt gitt flere eksempler på hvor, og hvordan, folk kommer i kontakt med det flerkulturelle på Boulevard St-Laurent og i gatens nærområder, og hva de kommer i kontakt med. Bildet som har blitt tegnet, er positivt til både kontaktmulighetene og virkningene av denne kontakten på holdningsdannelse. Ifølge Bissoondath er det imidlertid, som det ble sagt i teorikapittelet, en fare forbundet med en samfunnsideologi som ”dyrker” kulturelle forskjeller: Kultur blir gjort om til noe kommersielt som kan utveksles gjennom overfladisk kontakt. Bissoondaths eksempel er kulturfestivaler. Boulevard St-Laurent er et annet eksempel på kommersiell utveksling hvor kontakten som oppstår kan sies å ha en overfladisk karakter. Kritikere vil kunne påstå at det bare er det stereotypiske ved en kultur som blir solgt og fremhevet også på Boulevard St-Laurent, ikke ekte kultur.

Både sosialpsykologien, byteorien og mine informanter tillegger likevel den typen kulturell ”smaksprøve” man kan få på Boulevard St-Laurent, betydning for utviklingen av toleranse – og interesse for kulturelt mangfold. En analyse av byrommets betydning for holdninger til mangfold kan imidlertid ikke stoppe der. Det er viktig å bevege seg fra mikrogeografien og ned til et enda lavere nivå: individet. Alle mine informanter var veldig positive til mangfoldet på Boulevard St-Laurent, og de viste en tolerant holdning til ulike kulturelle tradisjoner. Det er imidlertid vanskelig å tro at alle er like tolerante og positive til enhver tid; det er sannsynlig at det finnes nyanser i holdningene. Hva kan hindre de positive mulighetene som ligger i kontakt med mangfold? Ved å forfølge dette spørsmålet vil jeg få et bedre grunnlag for å besvare problemstilling 3: Hvordan oppleves flerkulturelle kontakterfaringer i Montreal, og på Boulevard St-Laurent og dens nærområder spesielt, hvilken virkning kan kontakten ha på holdningsdannelse eller holdningsendring – og hvorfor kan kontakt eventuelt ha denne virkningen?

For å svare på disse spørsmålene ble det nødvendig å bevege seg fra den mer generelle holdningen til mangfoldet i det respektive byrommet og til konkrete eksempler. Det dreier seg her om enkeltindividers opplevelser av medlemmer av bestemte etnisk-kulturelle grupper, for eksempel unge kvinners opplevelser av unge menn fra bestemte etnisk-kulturelle grupper.

I de neste underkapitlene vil jeg med utgangspunkt i tre forskjellige eksempler vise forskjellige uttrykk for holdninger, og jeg vil analysere disse i lys av sosialpsykologisk teori om kontakteffekter og teori om byrommet. Målsettingen min er, som sagt tidligere, at den empiriske analysen skal få frem relevansen av å kombinere ulike fagtradisjoner, og på den måten illustrere en type forskning. Jeg tror en slik kombinasjon av fagtradisjoner i analysen av mine data kan bidra til bedre forklaringer av kontakterfaringene og disses virkninger. Samtidig ser jeg at jeg empirien min til tider, og spesielt mot slutten, er noe mangelfull. Min ambisjon er derfor å gi en troverdig beskrivelse av *den konteksten og de kontakterfaringene jeg har studert*, og gjennom en tverrfaglig tilnærming vise nye muligheter for fremtidig analyse av urbane sosiale forhold.

Direkte kritikk av andre etnisk-kulturelle grupper i lys av kontakt i byrommet

I det første eksempelet som blir gjengitt, skal jeg prøve å si noe om den emosjonelle kompleksiteten i holdninger til etnisk-kulturelt mangfold. Hva er det som gjør at en person som generelt er positiv til etnisk-kulturelt mangfold i byrommet, samtidig er negativ til kontakt med enkelte grupper?

I to av intervjuene jeg gjennomførte, uttrykte informantene vedvarende negative følelser knyttet til bestemte etnisk-kulturelle grupper til tross for en generell positiv holdning til et flerkulturelt samfunn. Én slik gruppe var unge svarte menn, ofte med bakgrunn fra Haiti, en annen var menn med arabisk bakgrunn. Et konkret eksempel på kontakt med gruppen ”svarte menn” var et tilfelle hvor en av mine informanter skulle besøke en venninne:

Informant: My friend she lives on a street with lots of black people, and when I go there and I get out of my car they go like, you know there is always some guy which is like “eí baby, what’s up?” I like run to get into her place.

Intervjuer: It is uncomfortable?

Informant: Yeah, it is scary...

Da jeg spurte om hun ville oppleve en liknende ”interesse” fra en gruppe menn med italiensk bakgrunn i ”Little Italy” som like ubehagelig, var følelsesreaksjonen en annen: “Just funny!” ”No, they don’t scare us, it’s more like “yeah, yeah, we know what game you are playing”.

I begge tilfellene skjer møtet i en gatekontekst, og i begge tilfellene er det en individ-gruppe-situasjon, hvor gruppen har en annen etnisk-kulturell tilhørighet enn individet. De to situasjonene har også den samme kjønnsdimensjonen. Det er imidlertid en begrensning i grunnlaget for antakelsen om romlig likhet: Jeg har ikke selv sett gaten med ”de svarte menneskene”. Imidlertid blir ikke gatekonteksten tillagt betydning for kontaktopplevelsen av informanten. Romlig kontekst, kjønn og individ-grupperelasjon kan med andre ord ikke alene forklare at disse to situasjonene oppleves så forskjellig. Informanten hadde svarte venner, og sa at hun som regel stiller seg positiv til individer med mørk hudfarge som hun møter på tomannshånd eller for eksempel på et utested. Derimot synes hun også det var ubehagelig når hun og vennene hennes dro på én bestemt McDonald’s hvor de opplever å være de eneste hvite gjestene, dette til tross for at hun da er sammen med flere.

Den forklaringen hun selv ga på at hun reagerer forskjellig i situasjonen med svarte menn og situasjonen med italienske menn, var informasjon hun stadig fikk fra broren, som arbeider i politiet. Ifølge ham er nesten alltid en eller flere svarte menn involvert når politiet foretar en arrest. Hun vurderte selv denne kunnskapen som en sentral forklaring på at hun ville være spesielt skeptisk til svarte menn, især til dem som ”henger på gata”, eller som hun tilfeldig møter på gaten. Forforståelsen hennes av denne gruppen er altså negativ. Forforståelsen hennes av italienske menn er derimot at de spiller et spill. Da hun i intervjuet ble spurt om det fantes stereotyper om for eksempel italienske menn, var svaret at de er ”kjent” for å være macho og ønske å ha sex med jenter. Det er med andre ord rimelig å anta at hun mener de henvender seg til en jente med det mål å få henne til sengs, men uten at hun

forventer at de vil gjøre noe kriminelt mot henne; og hun vet hva hun kan svare eller hvordan hun kan oppføre seg tilbake. I tilfellet med italienerne virker det altså som informanten kjenner de sosiale kodene og vet hva hun skal legge i de italienske mennenes kommentarer. Derimot virker hun veldig usikker på hvordan hun skal tolke de svarte mennenes henvendelse. Hennes forforståelse er at de ofte er kriminelle, og hennes respons på den kontakten som oppstår, er følgelig å komme seg bort fortrest mulig, da de kanskje har dårlige hensikter med å innlede kontakt. Når en gruppes sjargong er ukjent kan det, ifølge Paolini m.fl. (2004), fremme negative følelser. Man kan si at hun mangler kontroll over situasjonen, og ifølge Paolini m.fl. vet man at det kan føre til responser preget av frykt og/eller en følelse av å være truet. Videre kan negative følelser også skyldes ”usikkerhet rundt hvordan man skal oppføre seg, hvordan man vil bli oppfattet eller rett og slett redsel for ikke å bli akseptert” (s 12). Slike negative følelser kan prege folks generelle syn på andre – eller generaliserte “sans for” eller “ ikke sans” for medlemmer av andre grupper. Stereotypier, som i dette tilfellet, og følelsesladde minner om tidligere møter er eksempler på forhold som fremmer negative følelser mot andre grupper.

Hvordan kan så byrommet påvirke det psykologiske utfallet av kontakt mellom informanten og en eller flere svarte menn? Informanten opplevde det interessant nok ikke som farlig å møte svarte menn på en individuell basis, hvis det skjedde på steder hun opplevde som trygge. Et byrom som gaten Boulevard St-Laurent og gatens nærområder og utesteder er eksempler på slike trygge steder som denne informanten frekventerer og hvor det nettopp finnes et etnisk-kulturelt mangfold. Ved å oppsøke *det* sosiokulturelle universet på Boulevard St-Laurent som man mener man tilhører, vil man møte medlemmer fra andre etnisk-kulturelle grupper som liker å være på samme type sted. Det gir mulighet for kontakt med medlemmer av andre etnisk-kulturelle grupper enn egen gruppe på en arena hvor det kanskje er større sannsynlighet for at man har felles sosiale koder enn på et tilfeldig gatehjørne. Med tanke på argumentet presentert av Bissoondath om kommersielle flerkulturelle fasader, gir denne arenaen også individer mulighet til bekjenskaper som kan ta dem bak fasaden; gi dem levd kultur.

Indirekte kritikk av andre etnisk-kulturelle grupper i lys av kontakt i byrommet

Dette underkapittelet vil ta utgangspunkt i holdninger til jøder, og i tråd med det siste avsnittet ovenfor, vil jeg avslutningsvis vise hvordan Boulevard St-Laurent nettopp kan være en arena hvor man møter likesinnede på tvers av etnisk-kulturell ulikhet og på den måten får sine

stereotypier utfordret. Det kom i intervjuene frem at det finnes en del negative holdninger til jøder generelt. De kan bli omtalt som gjerrige; hvis lønna blir betalt sent, forklares det for eksempel med at arbeidsgiveren er jøde. Det som er interessant i Montreal, er at man i tillegg til en stor gruppe mer eller mindre sekulære jøder også har et tydelig nærvær av ortodokse jøder i byrommet. Hvordan arter kontakt med denne gruppen seg? Og har den en virkning som kan belyse holdninger til jøder mer generelt? Det siste spørsmålet har jeg stilt meg i etterkant av feltarbeidet. Jeg kan derfor ikke svare på spørsmålet med utgangspunkt i empirien. Jeg har det likevel med i et forsøk på å vise hvordan en analyse av kontakt i byrommet, ved også å ta inn over seg de emosjonelle virkningene av kontakt, kanskje kan bidra til mer innsikt i hvordan holdninger dannes, opprettholdes, generaliseres og endres. På bakgrunn av teori presentert i teorikapittelet, er det ikke urimelig å anta at holdninger også kan generaliseres som følge av kontakterfaringer i byrommet. Jeg skrev i kapittel fem: ”positive holdningsendringer vis-à-vis ett individ i én situasjon generaliseres til andre situasjoner og til hele individets gruppe i større grad enn opprinnelig antatt”. På samme måte som positive holdningsendringer kan generaliseres, er det logisk at negative holdningsendringer vis-à-vis ett individ i én situasjon også generaliseres til andre situasjoner og til hele individets gruppe. Spørsmålet blir om overfladisk kontakt på den måten den forekommer på Boulevard St-Laurent og i nærområdene kan sies å gi *endring*. Kontaktsituasjonene bør imidlertid kunne sies å bidra positivt eller negativt til eksisterende holdninger, i samspill med andre kontakterfaringer. Jeg vil gjengi noen korte eksempler på visuell kontakt i Mile End-området jeg mener kan illustrere et slikt potensielt holdningspåvirkende bidrag. Til slutt skal jeg igjen vise hvordan kontakt i det samme byrommet, og andre nærliggende byrom, på samme tid legger til rette for kontakterfaringer som kan bryte ned fordommer og endre negative holdninger.

Mile End-området er, som beskrevet i forrige analysekapittel, kjent for sitt jødiske preg. Mange av jødene, slik som en av mine informanter, som bor i dette området, har ikke ytre, fysiske trekk som avslører at de har en jødisk kulturbakgrunn. De ortodokse jødene er det derimot ingen tvil om. De kler seg på en helt spesiell måte som signaliserer deres kulturelle tilhørighet. Ved spørsmål om det generelle mangfoldet i Montreal sa en mannlig butikkeier jeg gjorde et kort og uformelt intervju med, at han opplevde folk generelt, både i dette området og Plateau-området, som veldig aksepterende. Det eneste unntaket er de ortodokse jødene. Han føler de er uvennlige, fordi de oppfører seg som om du ikke er der. (Ortodokse jøder vil for det meste unngå å møte blikket ditt.) For min informant betyr det at når han på sin daglige rute beveger seg gjennom gatene med ortodokse jøder, vil han med stor

sannsynlighet ikke oppleve at de ser på ham, og følgelig heller ikke smiler til ham. Jeg ble av andre fortalt at noen ortodokse menn til og med kan velge å krysse gaten for å unngå å gå i nærheten av eller komme i kontakt med en (ikke-jødisk) kvinne. Hvordan en følelsesmessig opplever det å bli unngått eller oversett i byrommet, er personavhengig. Informanten ovenfor tolket denne atferden som uvennlig. For noen vil det kanskje kunne oppleves som krenkende; de blir ikke akseptert for det de er. For andre vil det kanskje tolkes som en kald atferd, men uten at man ser det i sammenheng med egen person. Noen lar seg kanskje provosere av det, noen synes kanskje det er fascinerende og skaper enda mer herlig mangfold, mens andre igjen ikke bryr seg på den ene eller den andre måten. Det behøver heller ikke være atferd mot egen person som kan gi negative virkninger. I to intervjuer kom det frem at det kan oppleves trist å se, som følge av visuell kontakt i byrommet, den ortodokse oppdragelsen av jødiske barn. Den ene av informantene mente at barna blir gitt unaturlige grenser for sin sosiale utfoldelse; barn er født åpne og religions- og kulturblinde. Den andre informanten var opptatt av at jentebarnas klesdrakt nok ikke var noe de hadde valgt selv, og hun reagerte på den tvang de var utsatt for. I disse eksemplene får altså kontakten frem negative følelser i informantene.

I teorikapittelet ble ulike forklaringer på holdningsendringer referert: Individet tilegner seg ny informasjon om gruppen; situasjonen krever endring i atferd; emosjonelle bånd oppstår, eller det oppstår eller eksisterer spesielle følelser i forkant, i begynnelsen av eller i etterkant av kontaktsituasjonen. For eksemplene over er *følelsene* som oppstår i begynnelsen eller i etterkant av kontakterfaringen, spesielt interessante: En er trist på vegne av barna, eller uenig; eller en opplever uvennlighet mot sin egen person. Disse følelsene kan ses på som følge av noe enkeltstående, noe man vet bare gjelder for akkurat denne gruppen av jøder. Men de kan også generere mer generelle følelser, eller underbygge eksisterende generelle holdninger. Hvis det ikke føles politisk korrekt å kritisere gruppen direkte eller utfordre dens tradisjoner gjennom dialog, vil negative kontakterfaringer kanskje få utløp andre steder, gjennom indirekte kritikk og fordomsfull atferd mot jøder generelt. Mitt empiriske materiale har bare gitt meg *en idé* om en *mulig* sammenheng mellom negative kontakterfaringer med ortodokse jøder i byrommet, og stereotypiske syn på, og til dels fordomsfulle holdninger til, jøder generelt.

Det jeg *fikk svar på* i mine undersøkelser var at det finnes spesielt negative stereotyper om jøder. En av informantene mine, som selv har jødisk kulturbakgrunn, ga uttrykk for at hun opplevde disse stereotypene som svært ubehagelige og urettferdige. Man kan si at de i større grad tar form av å være fordommer – nedsettende stereotyper. Ifølge informanten min kunne mannen hennes gå så langt som til ikke å si at han hadde jødisk

bakgrunn, fordi han fryktet reaksjonen. Det var likevel for det meste helt "ufarlige" fordommer min informant ga uttrykk for at hun stadig møtte, slik som at jøder er rike og gjerrige. Min informant reagerte alltid når hun hørte slike kommentarer med å fortelle at hun selv var jødisk. Hun beskrev det som den eneste måten å oppløse stereotypiene på, for på den måten å vise at det ikke er en sannhet som gjelder alle. Hun uttrykte at hvis hun ikke sa noe, ville folk bare fortsette å møte mennesker som kanskje nettopp bekreftet stereotypien, heller enn avkrefte/nyanserte dens sannhetsverdi. Hun illustrerte kontakterfaringene og rollen hun kan spille godt i følgende sitat:

"Like when I tell that I am Jewish, it is like "ohhh you are!" Like I was interviewing this one guy once, and he was saying that: "oh I don't always get paid on time. You know my boss is Jewish". And I was like "ok, eh." Sometimes people will say like, "oh I like the restaurant I am working in, but all the customers are Jewish, so..." And then I'll usually be like, "oh I am Jewish!" Just because I want to get all the stuff out there, talk about it and be like, no...not all Jews are like that!"

Alternativet, at man møter individer som bekrefter stereotypien eller fordommen, illustreres godt av en annen informant. Jeg fortalte at jeg hadde hørt folk si at jøder er gjerrige, og hun ga følgende nyanserte kommentar:

"Yeah, that's definitely a stereotype. Because I work in the fashion industry, the whole fashion industry, there are a lot of Jewish people involved in that. A lot of people say that the whole fashion industry here is run by Moroccan Jews. The company I am working for is actually owned by a family who are Moroccan Jews. I don't know much about them, because I am not really a Montrealer and I don't know the industry, but yeah I have run into a lot of Jewish people working in the industry here. And my last job was a very bad experience and the president was a Jewish guy. It was very, very bad, he was jerk. Fine, but I don't want to say it was because he was Jewish, but it really was a very, very bad situation and he did happen to be Jewish. A lot of people are cheap about money, it is not only Jewish people."

Min jødiske informant viser, gjennom det første sitatet ovenfor, at hun har valgt en strategi hvor hun på en måte anvender dialog-prinsippet, og gjennom det viser mangfoldet i den jødiske befolkningen. Senere i intervjuet beskriver hun miljøet man vokser opp i og fysisk beveger seg i, som viktig for hvorvidt man generaliserer fra ett individ til en gruppe, og tilfelle hvor fort det skjer. Uvitenhet og frykt på grunn av manglende erfaring med og kjennskap til annerledeshet er elementer hun og andre informanter jeg har brukt, peker på som viktige for stereotypiers og fordommers gjennomslagskraft:

"I find the older generation that I have met will find it mysterious any culture they haven't met personally. (...) Like my grandfather owned this building and they had a bad experience [with some Indian people], and then I find they are a lot quicker to make generalisations. And they also grew up in a less multicultural environment. So I guess it is also based on ignorance and

fear. (...) like I find that even the Jewish community is pretty closed, even the non-Hasidic too, but my parents work in the public sector too so they meet tons of people with different backgrounds than my grandfather too.”

For de personene hvor Boulevard St-Laurent med nærområder inngår i bevegelsesrommet, vil de sosiokulturelle miljøenes etnisk-kulturelle blanding gi personer som ferdes her, mulighet til å bygge ned fordommer eller vise variasjon ved å tilkjenne sin egen bakgrunn, som for eksempel jødisk. Beveger man seg bare inn og ut av området, vil imidlertid negative kontakterfaringer med for eksempel ortodokse jøder, uten de nyanserende kontakterfaringene som det sosiokulturelle mangfoldet legger opp til, kanskje påvirke holdningene til jøder generelt i en negativ retning.

Fortrolighet med mangfold i byrommet

Eksempelene over viser at kontakt med ulike kulturelle og religiøse tradisjoner kan få negative utslag. Mine informanter mener imidlertid at folk som ferdes på en flerkulturell gate som Boulevard St-Laurent, eller i gatens tilsvarende flerkulturelle nærområder, vil utvikle en slags fortrolighet med mangfoldet. Det er den gjentatte eksponeringen til det flerkulturelle som, ifølge min kanadiske informant med arabisk-italiensk kulturbakgrunn, forklarer hvorfor han ikke opplever direkte skepsis eller kritikk, til tross for de holdningene mot arabiske menn som kom til uttrykk i andre intervjuer. Han sa:

“You are always subjected to these people, you will see somebody wearing baggy clothes down the street, you will see someone wearing a turban almost every day of your life. Just walk down any street, it is not so uncommon, people get used to diversity. Maybe if it was the first time they were seeing a black person, then oh my god! Who is this? Or if it was the first time of seeing an Asian they would be like what is happening? But it is so common, unless you isolate yourself in your room and one day you decide to step out other than that I don't see it. It has never happened, the only time I have experienced it, was when I went outside of Quebec” [which in his case probably meant outside of Montreal, and then Quebec].”

Han peker på det sosialpsykologene kaller gjentatt eksponering for noe fremmed som kan oppleves som skremmende eller negativt. Han beskriver videre Boulevard St-Laurent og gatens nærområder i tråd med det både byteoretiker Jacobs (1961) og sosialpsykolog Dixon (2001) skriver om byrommet som et medium som legger til rette for gjentatt kontakt med mangfold. Gjentatt kontakt er viktig, da det å bli utsatt for de samme stimuliene gjentatte ganger er påvist å ha en fryktreduserende effekt. Hvis man legger en slik forståelse til grunn,

kan kontakt i byrommet til tross for vedvarende sterk skepsis mot arabere og svarte menn, ha en viss modererende virkning på følelsene overfor de andre.

Ved spørsmål om en annen by, Quebec City, som er kjent for sitt svært hvite og franske preg, kunne ha nytt godt av litt av Montreals mangfold, svarte den informanten som var skeptisk til arabiske og svarte menn: "Oh yeah, that would be great! That could open people's minds". En italiensk kamerat, som hadde kommet på besøk til henne da hun bodde der, opplevde for eksempel at han ble stirret i senk – at folk la veldig merke til ham. Den samme informanten fortalte også at broren, den tidligere nevnte politimannen, hadde blitt mer tolerant etter han flyttet til Montreal:

Informant: "...I think he changed a bit, because we used to fight all the time and he would say things like "oh yeah, the fucking black people, they, yeah yeah yeah...and then I got really mad at him for saying things like that. And then he moved to Montreal and worked here, and I think he developed some of that competence you are talking about"

Intervjuer: "But understanding of what...Why there are more black people...?"

Informant: "...not understanding no, more tolerant..."

Intervjuer: "...of the differences"

Informant: "Yeah, but I don't think he really understands more."

Den siterte replikkvekslingen gir et eksempel på en mulig "eksponering alene"-effekt. Informantens bror har blitt mer fortrolig med mangfoldet, og har tydeligvis ikke lenger det samme behovet for å snakke nedlatende om en bestemt gruppe mennesker. Det betyr, som informanten også hevder, ikke at han forstår dette mangfoldet eller ulikhetene det gjenspeiler; han godtar at det er slik. Teoretisk er denne antakelsen ifølge sosialpsykologien rimelig. Den understreker i så tilfelle videre betydningen av *et mangfoldig byrom, med mange muligheter for enhver form for kontakt*. Den samme informanten svarer på et spørsmål om det mer generelle mangfoldet i Montreal, at hun *nå*, i motsetning til for noen år siden, synes det er greit å ha et godt organisert og ganske stort homsemiljø i Montreal. Hun oppgir et lengre opphold i London som forklaring på at hun har endret holdning til blant annet homofile. Hun var ifølge henne selv tidligere kritisk til blant annet homsemiljøer fordi hun bodde i en by i Quebec med svært lite mangfold. I London kom hun i kontakt med både etnisk-kulturelt og sosiokulturelt mangfold, og forklarer sin holdningsendring som en følge av å ha blitt fortrolig med dette mangfoldet. I motsetning til broren (politimannen) uttrykker hun ikke bare fortrolighet med disse miljøene; hun også pris på dem. Disse to personene viser altså grader av fortrolighet eller anerkjennelse. Jeg fikk dessverre ikke gått nærmere inn på dette, men en mulig forklaring på forskjellen kan være kvaliteten av kontaktsituasjonene de har opplevd, med hensyn til for eksempel Allports fire betingelser.

Kan man slutte fra det at folk setter pris på noe de har blitt fortrolig med, til at de ser et flerkulturelt samfunn som ønskelig? Kan det eventuelt bli for mye mangfold? I alle dybdeintervjuene spurte jeg informantene om et flerkulturelt samfunn i deres øyne var ønskelig, om det var ønskelig at Canada bevisst opprettholdt en politikk som førte til ytterligere etnisk-kulturelt mangfold, eller om det kunne bli for mye mangfold. I motsetning til hva jeg egentlig forventet, viste informantene mine seg faktisk å være positive til et slags grenseløst mangfold. Når de ble bedt om å forklare meg hvorfor et slikt grenseløst mangfold, eller bare mangfold i seg selv, er så ønskelig, ga de imidlertid forskjellige grunner for et slikt syn.

Én informant hevdet at konfliktgrunnlaget blir mindre jo flere kulturelle grupper et samfunn består av. Hun begrunnet denne oppfatningen med at dess flere mindre grupper dess større sannsynlighet for at man må omgås folk fra andre grupper. Man blir nødt til å lære seg å komme overens med hverandre, fordi de minoritetsgruppene det her er tale om, ikke er store nok til å til å utvikle en separat infrastruktur (denne beskrivelsen står i motsetning til Kymlickas (1998) beskrivelse av nasjonale minoriteter). I Montreal er det ikke slik som hun hadde opplevd det i England: Skillet mellom to store grupper – indere og briter – gjorde det mulig å ”gjemme” seg i sin gruppe og i praksis leve atskilte liv.

Denne informantens oppfatning gir grunn til en merknad. Størrelse kan utvilsomt bidra til at nødvendigheten av å omgås andre minker. Ifølge Schnell & Benjamini (2001) skal vi imidlertid være varsomme med automatisk å slutte at etnisk-kulturell boligsegregering må bety at folk ikke omgås. Individens ulike bevegelsesbaner kan gi mange muligheter for kontakt på tvers av etnisk-kulturelle grupper, til tross for høy grad av boligsegregering.

En annen forklaring på at mangfold kan oppleves som ønskelig, er muligheten av å lære nye ting. En informant uttalte:

“I know about Passover because when Passover comes all of my Jewish friends are getting ready for the celebrations with their families and I learned the details about what it is that they do.”

“...it is amazing how you can learn so much in Montreal without having to open a book or having to be in school to learn it. And that’s part of what makes it [a multicultural society] such a cool thing.”

I kapittel fem nevnte jeg i underkapittelet ”Flere forhold knyttet til følelser”, at både sosialpsykologien og byteoretiker Sennett beskriver mennesket som et vesen som søker selvutvikling. Sitatet over illustrerer hvordan et flerkulturelt byrom kan legge til rette for selvutvikling gjennom ny kunnskap, som videre bidrar til å bygge fortrolighet. Man kan få

kjennskap til og forståelse for ulike tradisjoner, som navnedager – eller høytider, som Ramadan og jødernes påskefest.

Et annet eksempel på kunnskap som kan tilegnes gjennom kontakt, er språkkunnskap. Jeg snakket med personer som for eksempel kunne telle til 100 på 5-6 forskjellige språk, som følge av kontakt med andre etniske grupper.

Eldre mennesker er ikke nødvendigvis like fortrolige med det flerkulturelle bysamfunn som yngre, og i sammenheng med dette kan de være mindre positive til det. Denne oppfatningen kom frem spesielt i to av mine intervjuer. Disse informantenes tolkning av generasjonsforskjellene var i tråd med et sentralt resonnement i denne oppgaven. Færre kontakterfaringer hos de eldre har gitt mindre læring og fortrolighet. Utbredt reisevirksomhet og eksponering for mer mangfold allerede i skoleårene er eksempler på kontakterfaringer, hos de yngre generasjonene, som bidrar til et annet syn på mangfold. En informant uttalte:

“I find the older generation that I have met will find it mysterious any culture they haven’t met personally. Like with my grandfather. There was someone Filipino and Irish that lived across the street for us, they were ok. Indian people, like my grandfather owned this building and they had bad experience, and then I find they are a lot quicker to make generalisations. And they also grew up in a less multicultural environment. So I guess it is also based on ignorance and fear.”

Hos den eldre generasjonen synes informanten å finne en sterkere tendens til å foreta negative generaliseringer ut fra noen få negative erfaringer, og hun synes å se uvitenhet, dvs. manglende fortrolighet med andre grupper, og frykt, som en mulig forklaring på dette.

I tråd med antakelser innen sosialpsykologi vil negative følelser i forkant av en kontaktsituasjon kunne hindre de positive virkningene av kontakt. På den andre siden kan et mangfoldig byrom, som i liten grad gir folk mulighet til ”å slippe unna” en viss kontakt med en flerkulturell virkelighet, over tid likevel tenkes å gi positive eksponering-alene-effekter med hensyn til fortrolighet. Det kan dreie seg om fortrolighet i sin enkleste form. Kanskje kan sitatet under illustrere en slik situasjon:

Informant: “I think even if you go to Jean Talon [i “Little Italy”], because I noticed there, it is a poor neighbourhood, well poor, there are Greeks there, there are African people I guess, like people from India and Pakistan, and there’s like oriental people there and I see there is a park there which is called Athena park with a statue of (the Greek) Athena. And you can see there, a Greek man talking with a black man. You know what I mean. People seem to mix it up a bit.”

Intervjuer: “From what you see there is interaction? People live peacefully together, they talk to each other, they are friendly to each other...?”

Informant: “Well, I think they are friendly maybe just for a little conversation. But they are not going to be happy if their daughter comes home with an Arabic man, you know what I mean, maybe it is ok like that for just a little bit of social contact.”

Jeg tror det er viktig å skille mellom det å sette pris på og det å være fortrolig med. Det siste kan bety toleranse for, heller enn anerkjennelse av, det mangfoldige bysamfunnet. Jeg synes en tidligere sitert informant setter ord på tidsaspektet ved fortrolighet når hun uttrykker at mangfold er noe hun over tid har utviklet et positivt emosjonelt forhold til ("grown to love").

Helt i begynnelsen av feltarbeidet mitt hadde jeg en samtale med fem personer som var født og oppvokst i Montreal, Quebec. De var fransk-kanadiere og forstod sin egen åpne holdning til mangfold, og sin vurdering av det etnisk-kulturelle og sosiokulturelle mangfold, som noe positivt, som en følge av at de hadde vokst opp i den mangfoldige metropolen Montreal. En av de tingene som slo meg under samtalen, var at informantene hadde en tendens til å snakke om etnisk-kulturelt mangfold og sosiokulturelt mangfold om hverandre. Det er ingen tvil om at det også er et stort sosiokulturelt mangfold i Montreal; jeg har tidligere beskrevet dette mangfoldet i det området jeg primært har studert. Min egen opplevelse har hele tiden vært at det i dette området finnes et stort antall typer atferd, utseender og stiler, slik at spørsmålet om å passe inn først og fremst handler om deg som person og hvilke interesser du har.

Kan en dypere form for fortrolighet med et etnisk-kulturelt mangfold bety at man i en person som man møter i dette mangfoldet, ser dennes personlighet – og ikke først og fremst et etnisk-kulturelt vesen? Jeg tror det basert på mitt eget møte med den sosiale virkeligheten i det området i Montreal jeg studerte. Jeg tok opp spørsmålet i intervjuene. To av informantene forteller at de, til tross for at de tilhører visuelle minoriteter (svart og kinesisk), opplever at de alltid blir møtt som kanadiske i Canada. De forklarer det med at folk, spesielt i denne studiens geografiske område, er veldig fortrolige med ulike typer utseende. Det vil være hvilken sosiokulturell tilhørighet man utstråler som er avgjørende for hvordan man blir møtt. Spesielt bekrefter det å snakke språket flytende det kanadiske ved deg.

Jeg vil presisere at denne oppfatningen av holdningen til visuelle minoriteter er de to informantenes oppfatning. Utsagnene gir innblikk i deres personlige erfaringshverdag – hvordan de opplever sosiale møter i byen. Videre knytter utsagnene seg til deres tolkning av de virkningene som et mangfoldig byrom kan ha på andre menneskers tolkning av hvem en først og fremst er. En av informantene beskrev det som en prosess der gjentatt eksponering for etnisk-kulturell ulikhet etter hvert gjør folk blinde for ulikhetene og i stedet åpner opp for å se alt som er likt mellom mennesker og i personligheter. Han beskrev det videre slik at man opplever å føle seg fortrolig med mangfoldet fordi man selv er med å gjøre samfunnet mangfoldig. På denne måten skiller man seg ikke ut. En annen informant forklarte vennegjengens blandede etnisk-kulturelle sammensetning med at de holdt sammen fordi de,

på samme tid som alle er forskjellige fra de andre med hensyn til etnisk-kulturell bakgrunn, føler et fellesskap som følge av hvem de er som individer.

Oppsummering

På Boulevard St-Laurent finnes det som vist i forrige kapittel mange mulige kontaktpunkter med gatens etnisk-kulturelle og sosiokulturelle mangfold. Dette kapittelet viste først hvordan utestedet Les Bobards kan være et slikt kontaktpunkt. Det spesielle arrangementet som ble nevnt, er et eksempel på hvordan byrommet gjennom sine kontaktpunkter kan fremme fortrolighet mellom medlemmer av forskjellige etnisk-kulturelle grupper og anerkjennelse av annen kultur enn egen kultur. Kontakten og utvekslingen vil være mer eller mindre overfladisk, avhengig av individene og arrangementet, men kontakten kan gi positive kognitive og emosjonelle virkninger som ifølge sosialpsykologien virker på holdningsdannelse/-endring. Videre kan stedets beliggenhet være av betydning hvis stedet for eksempel utvider et individs bevegelsesrom, som følgelig gir mulighet for nye kontakterfaringer.

Kafeen jeg gjorde observasjoner i, gir også muligheter for kontakterfaringer med områdets mangfoldige befolkning. Til tross for at kontakten kan preges av det Jacobs kaller overfladiske men viktige bekjentskaper, kan de fremme fortrolighet med og tillit til dette mangfoldet. Kafélivet bidrar også til å trygge byrommet; folk kommer og går døgnet rundt, og de store vinduene kan gi øyne som følger med på gatelivet døgnet rundt.

Det er imidlertid også forhold som kan gjøre individer utrygge eller usikre, og som videre kan fremme negative følelser mot medlemmer av andre grupper. For eksempel kan kombinasjonen av negative forestillinger om en annen gruppe kombinert med usikkerhet i kontaktsituasjonen, påvirke utfallet av kontakterfaringen på en måte som er negativ med hensyn til holdningsdannelse/-endring. Usikkerhet kan komme av det fysiske rommet kontakten skjer i, og/eller som følge av usikkerhet om hvordan man tolker andres atferd eller selv oppfører seg.

Jeg viser i dette kapittelet gjennom et eksempel at visuell kontakt kan gi negative følelser uten at det er knyttet til opplevd trussel eller utrygghet. Det jeg så spurte om var, om negative følelser som følge av overfladisk kontakt i byrommet med ortodokse jøder kan generere eller underbygge stereotypier om jøder mer generelt. Jeg kan ikke gi et begrunnet svar på dette spørsmålet, men jeg har tatt spørsmålet med for å illustrere fruktbarheten av å

anlegge en kombinasjon av de to teoretiske forklaringsperspektivene sosialpsykologi og byteori i mer inngående analyser av stereotypier.

Jeg fikk derimot svar på spørsmålet om det finnes stereotypier om jøder generelt. Jeg fikk også et klart eksempel på hvordan et *sosiokulturelt* mangfoldig byrom kan bidra til å rette opp i stereotypier som kanskje delvis skyldes kontakt – i det samme byrommet – med tilsynelatende homogene *etnisk-kulturelle* grupper.

Avslutningsvis i dette kapitlet kom jeg på nytt tilbake til temaet anerkjennelse av andre grupper enn egen gruppe. Blant mine informanter var det, som kapitlet viser, et klart og tydelig ønske om å ha byrom med mest mulig mangfold: både etnisk-kulturelt og sosiokulturelt.

Kapittel 9. Betydning av institusjonalisert multikulturalisme for det urbane sosiale liv

Innledning

Denne oppgavens omfang gir bare begrensede muligheter for å belyse den betydning institusjonell støtte kan ha for effekten av kontakt mellom ulike etnisk-kulturelle eller sosiokulturelle grupper i byrommet. Til dels må jeg må nøye meg med bare å vise noen eksempler på hvordan jeg mener den kanadiske multikulturalismen kommuniseres til folk. At det skjer en formidling av multikulturalismen gjennom for eksempel medier og myndighetenes real- og symbolpolitikk, er viktig fordi denne kommunikasjonen vil kunne påvirke befolkningens syn på andre etnisk-kulturelle grupper i samfunnet. Den vil blant annet kunne påvirke hvordan individer tolker de kontaktfaringene de gjør med medlemmer av andre etnisk-kulturelle grupper enn egen gruppe. Nasjonale og lokale institusjoner kan med andre ord legge føringer på den samhandlingen som skjer og de kontaktfaringene som gjøres i gaterommet.

Jeg vil først slå fast følgende: Den oppfatning at det er av betydning i hvilken grad de lokale og nasjonale myndighetene aktivt fremmer Canadas offisielle multikulturalisme, finner indirekte støtte hos forskere i sosialpsykologi og geografi. Pettigrew & Troppe metaundersøkelse (2006) understreker betydningen av Allports fjerde betingelse – institusjonell støtte – for kontakteffekter, og Fløysand (2002) hevder at tidsgeografiske studier må inkludere kulturelt forankrede faktorer, som institusjoner.

Jeg vil ta utgangspunkt i hvor langt noen av informantene mine var villige til å strekke toleransestrikken med hensyn til ikke-liberale kulturelle tradisjoner. Deres standpunkt viser at alminnelige borgere kan forholde seg – og argumentere – i tråd med den overordnede nasjonale ideologi, kan hende under påvirkning av denne.

På denne bakgrunn vil jeg gi noen eksempler på hvordan den nasjonale ideologien kan formidles til folket – direkte eller indirekte – gjennom ulike typer institusjoner. Jeg vil si noen ord om hvordan politikere og massemedier kan være med påvirke individers følelser overfor bestemte etnisk-kulturelle grupper. Så vil jeg med utgangspunkt i faktiske hendelser ta for meg to sentrale nasjonale institusjoner: ”The Canadian Mounted Police” og embetet som Governor General i Canada (GG). Jeg vil på slutten av hvert eksempel si noen ord om hvorfor makroperspektivet jeg anlegger er viktig i studiet av kontaktformer og holdningsdannelse i flerkulturelle byrom.

Toleranse for andre i byrommet

De kvinnene og mennene jeg intervjuet, men også andre jeg snakket med, var enige om to ting til tross for at de kunne være uenige i for eksempel andre kulturers kvinnesyn eller kulturelle tradisjoner for øvrig. For det første: Man kan ikke med en lovendring forby og følgelig endre ikke-liberale kulturelle praksiser. For det andre: Ingen kulturer er perfekte, og kulturer kan ikke settes i et hierarki. Det finnes sikkert mange kanadiere som er uenige i disse oppfatningene. Siden min empiri er basert på kvalitative innsamlingsmetoder, har jeg ikke grunnlag for å si noe generelt om kanadieres holdninger på dette punkt. Jeg ønsker imidlertid å peke på en interessant overensstemmelse mellom den offentlige multikulturalismen og et syn på kulturmangfoldet som man kommer i kontakt med når man treffer folk på Boulevard St-Laurent med nærliggende områder.

I situasjoner hvor ikke-liberale kulturelle praksiser begrenser enkeltindividets antatte frihet til selvbestemmelse, vil det etter mine informanternes mening være mer konstruktivt å bruke dialog enn aggressivt å forby en kulturell praksis. Informantene mine fikk ikke direkte spørsmål om hvor grensene for toleranse går; men med utgangspunkt i de eksemplene og forklaringene de ga, fikk jeg det klare inntrykk at de sto for følgende: En må avfinne seg med at det kan koste enkeltindivider mye å gjøre opprør mot for eksempel ikke-liberale kulturelle praksiser. Det er imidlertid uakseptabelt om det koster livet.

Nedenfor følger noen sitater som illustrerer informantenes vurdering av kulturelle praksiser som går på tvers av deres egen overbevisning:

1) "...let the woman, who feels that this is so bad, rebel." ... "You can't force people to change. I guess the easiest term would be to sensibly rationalise them. Once you argue with logic, everything just gets ridiculous."

2) "Well, again I think slowly people will rebel there as well, they don't necessarily want to be stuck wearing the traditional costume, that sort of thing. But I think they train them, put them all in the same school, and their social life is all with those people. Maybe just from seeing other people a young girl might see something else and be like I don't want to have to do this, or a boy plays next to a Quebecois boy and wants to be more free."

Sitatene tilkjenner den oppfatning at det i det store og hele er individene selv som må kjempe frem endringer. En av de siterte informantene er selv et eksempel på det. Hun ble tvunget til å gå i den gresk-ortodokse kirken gjennom hele barndommen, men etter hvert som hun ble eldre, ble det stadig vanskeligere å få henne dit. Selv etter at hun var blitt voksen, var det generelle presset fra familien så sterkt at hun måtte stikke av med kjæresten, som ikke var gresk ortodoks, for å gifte seg. Etter at de var gift, forsøkte familien fortsatt å ødelegge for dem, men den har til slutt resignert.

Mitt argument for å inkludere disse betraktningene her er altså at informantene gir uttrykk for *en holdning til ikke-liberale kulturelle tradisjoner*. Denne holdningen har en årsak og den har påvirkningskraft i andre kontaktsituasjoner. Årsaken kan være kontakt i byrommet, men den kan også ligge på et annet, mer abstrakt plan. Påvirkningskraften handler om hvordan denne holdningen påvirker individer til å søke eller ikke søke kontakt med medlemmer av andre etnisk-kulturelle grupper, og den handler om hvordan man kategoriserer og definerer de individene man faktisk møter på gaten – både følelsesmessig og kognitivt.

Nasjonale institusjoner og kommunikasjon gjennom media

To informanter uttrykte redsel for at enkelte grupper kanskje vil påtvinge den nasjonale majoriteten deres levemåte:

1)

Informant: "...as long as they don't want to change us to be like them."

(I forbindelse med spørsmål om det er greit at minoritetsgrupper tar med seg ikke-liberale kulturelle tradisjoner til Canada)

2)

Intervjuer: "But if it [the Hassidic community] continues to stay strong and isolated?" What do you think about that?"

Informant: "Well, I think they are probably pretty peaceful people. I don't think their idea is to take over the world or anything like that, you know what I mean? Whereas a lot of Muslims want to transform everyone to their religion, I think Hassidic Jews just want to stay for themselves. They don't want to spread it open. They just want to have their community whereas I have heard a lot of people want to transfer people over to become Muslim. They want to do that I think. With Hassidic Jews that is what it is, you can't really bring someone else into it."

Da jeg leste disse to utsagnene i mine intervjuer, ble jeg slått av den mulighet at den mer direkte kritikken av arabiske menn kontra andre menn, og den direkte kritikken av muslimsk kultur kontra den mer indirekte kritikken av ortodoks jødisk kultur, for enkelte kunne være en form for fryktrespons. På den bakgrunn vil det i studiet av kontaktopplevelser i byrommet være interessant å se nærmere på hva personer som representerer landets politiske institusjoner og media, kommuniserer av holdninger til spesifikke grupper. Hvis ordlyden i aviser eller blant politikere kan påvirke hvordan folk tenker eller føler om andre grupper, vil de også kunne påvirke hvordan folk tenker og føler om medlemmer av disse gruppene når de møter dem i for eksempel en gatekontekst.

Trekk ved stedene man møtes på vil, slik jeg har nevnt flere ganger tidligere, kunne styrke eller svekke den forutgående følelsens påvirkningskraft i kontaktsituasjonen. Jeg

gjorde ingen systematisk studie av hvilke holdninger de kanadiske institusjonene kommuniserte om muslimer spesielt. Imidlertid kan jeg si noen ord om to andre eksempler på symbolsk kommunikasjon av multikulturalismen gjennom nasjonale institusjoner.

”The Canadian Mounted Police”: Turban eller Stetson-hatt

Sikher får i dag lov til å bære turban i stedet for den tradisjonelle Stetson-hatten i ”The Canadian Mounted Police”. Utgangspunktet for reformen var et krav fra en minoritetsgruppe. Den offentlige debatten som kravet vakte, foregikk i en nasjon som har institusjonalisert multikulturalismen som sin tilnærming til etnisk-kulturelt mangfold. Man må derfor anta at multikulturalismen som ideologi ble formidlet gjennom debatten, med sikte på å skape oppslutning. Ifølge mine informanter var den avgjørelsen som ble tatt, noe alle kjente til og med stolthet gjenga.

Man kan anta at en slik institusjonell endring hadde en viktig signaleffekt i befolkningen: I Canada er man villig til å tilpasse sine institusjoner slik at nye kanadiere og gamle kanadiere alle skal kunne bidra og delta innenfor de samme kanadiske institusjonene.

Ifølge Kymlicka (1998) gir en slik avgjørelse oppslutning om de kanadiske institusjonene hos minoritetene. Institusjonene fortsetter å være kanadiske, men hva som symboliserer det kanadiske kan hende endres, i dette tilfellet fra Stetson-hatten til denne hatten *og* turban. Det kan ikke utelukkes at en slik hendelse kan påvirke hvordan annen kontakt i byrommet oppleves.

Innsettelsen av ny Governor General i Canada

27. oktober 2005 ble Michaëlle Jean innsatt som Governor General i Canada (GG). Canada er en del av ”the Commonwealth”, så det britiske monarkiet omfatter også Canada. GGs rolle er å være dronningens stedlige representant i Canada. I 1952 fikk Canada den første kanadiske GG, og med Jean fikk Canada i 2005 den første mørkhudede GG. Jean ble født på Haiti, og kom til Canada som flyktning da hun var elleve år gammel. Hennes kanadiske bakgrunn er ”Quebecoise”.

Det er flere sider ved innsettingen av Jean som er av interesse. Statsministeren sa i sin tale at innsettingen tjener som et uttrykk for hvordan kanadiere ser seg selv; og mange sa at innsettingen for hele verden viste at man i Canada kan bli hva man ønsker; også en svart person kan det.

En kusine av Jean sa at for det haitiske samfunnet, og spesielt for barna, ga utnevnelsen av Jean håp om en annerledes fremtid. Jean sa selv i den talen hun holdt ved innsettingen, at hun tar barns situasjon svært alvorlig. Hun la vekt på betydningen av å gi alle barn de samme mulighetene for å lykkes. Til tross for at de er født likeverdige, vokser de ikke opp med de samme mulighetene for å blomstre. Jean understreket at dette også gjelder barn i Canada, og ikke bare barn i den tredje verden. Hun ble av kommentatorer omtalt som politisk modig ved de to mål hun tydelig uttalte i talen ved innsettingen: å føre nasjonen sammen og gi mindre privilegerte grupper barn like muligheter med andre barn. Hun gikk så langt som til å si at det ikke finnes noe mer *skammelig* i dagens samfunn enn marginaliseringen av unge mennesker, som driver dem til isolasjon og fortvilelse. Også for voksne med minoritetsbakgrunn kunne utnevnelsen oppleves som inspirerende. En tilfeldig svart kvinne som ble bedt om å kommentere innsettingen av Jean, uttrykte at valget av Jean var noe hun personlig opplevde som svært inspirerende for henne selv som svart kvinne.

Jean la i talen også vekt på Canadas styrke, som et sjenerøst land med et mangfold av språk og dialekter, og et land som ikke er redd for å ta tak i og bryte ned fordommer. Hun var imidlertid også opptatt av å styrke dialogen mellom de ulike gruppene ved å eliminere ensomhet og isolasjon, og fremme solidaritet mellom alle borgere som sammen skaper dagens Canada. Hun beskrev landet som noe dynamisk, som fortsatt bygges og hvor hver og en har lov til å delta i byggeprosessen. For å fremme solidaritet må man, hevdet hun, se forbi egne sår og se forbi forskjeller, for å se det beste for alle. Dagens verden må bevege seg bort fra det navlebeskuende uttrykket: "every person for himself". Myndigheter på ethvert nivå, ethvert lokalsamfunn, enhver institusjon og hver eneste mann og kvinne har et ansvar i denne sammenhengen, mener hun, for på en god måte å påvirke fremtiden.

Innsettingen av Jean løfter frem en kvinne med en bestemt bakgrunn, og viser henne som svært ressurssterk. Hun peker på urettferdighet og marginalisering hos en gruppe hun representerer. Det at en som har lykkes, på en og samme tid kan fungere som rollemodell og som forkjemper for andre som er mindre privilegerte enn henne selv, gir denne institusjonen en viktig holdningspåvirkende rolle.

En haitisk-kanadisk venninne av Jean hevdet at man, ved å ha valgt Jean til denne posisjonen, viser Canadas evne til å integrere ulike befolkningsgrupper på alle nivåer i samfunnet. Hun la vekt på at det må skje ting på flere nivåer samtidig. Valget av Jean er i seg selv et viktig bidrag til nedbyggingen av barrierer mellom etnisk-kulturelle grupper. Samtidig er det viktig å bygge ned barrierer basert på uvitenhet. I tråd med sosialpsykologien sa hun at det for å fjerne rasisme er nødvendig å gjøre mennesker kjent med hverandre. Opplæring og

utvikling gjennom erfaring med og kjennskap til mennesker og deres kulturer, er et viktig virkemiddel.

Med andre ord: Det institusjonelle spiller sin rolle, men det interaktive mellom mennesker i samfunnet og på gaten er også svært viktig for å skape varig endring. Som jeg har vist i denne oppgaven, består det interaktive av to viktige komponenter: kontakt i det fysiske rommet og kognitive og normative, samt emosjonelle, faktorer som påvirker holdningsendring.

Oppsummering

Dette kapittelet har for det første vist at informantene til denne oppgaven, i tråd med prinsippene for multikulturalismen som politisk ideologi, mener dialog i det store og hele er et mer effektivt hjelpemiddel enn forbud mot kulturelle tradisjoner hos minoritetsgrupper som majoritetssamfunnet er uenig i.

Videre har jeg vist hvordan institusjoner – som hestepolitiet og staten – kan påvirke individer kognitivt, normativt og emosjonelt, som kan ha betydning for hvordan kontakt i flerkulturelle byrom oppleves og forstås av folk. Følgelig mener jeg at man må være åpen for at de påvirker holdninger ved at de for eksempel gir nye versjoner av hva som er/kan være kanadisk. Institusjonene bidrar til kommunikasjon av prinsippene for multikulturalismen gjennom både praktisk handling og offentlig debatt.

Kapittel 10. Konklusjon

Innledning

Jeg har i denne oppgaven ønsket å besvare de fire problemstillingene best mulig. Jeg begynte med en geografisk analyse med utgangspunkt i byteori. Dernest var det nødvendig å intervjuer utvalgte personer som ferdes i byrommet på og omkring Boulevard St-Laurent i Montreal, Canada, med sikte på å få innblikk i deres egen opplevelse av flerkulturelle kontakterfaringer, deres forståelse av virkningene av slik kontakt, og hvorfor de tenker og forholder seg slik de gjør i møtet med det flerkulturelle miljøet. I tillegg har jeg ønsket å utnytte sosialpsykologisk teori for å få et best mulig grunnlag, ut over informantenes egen forståelse, for å se mulige eller sannsynlige virkninger av kontakterfaringer i bymiljøet i Boulevard St-Laurent-området. I tråd med den fjerde problemstillingen har jeg også sett nærmere på hvordan den nasjonale ideologien multikulturalisme har innvirket dels på selve bybildet dels på innbyggernes perspektiv på de mennesker, med ulik bakgrunn, som de møter i bybildet. Alt i alt har jeg ønsket å illustrere fruktbarheten av å kombinere teori fra tre forskjellige fagtradisjoner – byteori, sosialpsykologi og normativ politisk teori – i studiet av kontaktformer og holdningsdannelse i flerkulturelle byrom

Jeg har i min studie holdt meg til personer og steder som allerede har en flerkulturell erfaringsbakgrunn. Slik jeg ser det, har ikke dette forhindret at interessante momenter knyttet til holdningsdannelse og holdningsendring har kommet frem. Jeg har bedt informantene reflektere over egen holdningsdannelse – hvordan deres kontakterfaringer med det flerkulturelle over tid og i det daglige har påvirket og påvirker dem. Videre har jeg også til dels fortolket deres skildringer og refleksjoner i et videre teoretisk perspektiv. Imidlertid er mer omfattende forskning nødvendig om en ønsker å utvikle mer generell teori om virkningene av kontakterfaringer i byrommet. Mine kommentarer i dette kapittelet må leses som kontekstrelaterte bemerkninger, og ikke antakelser om generelle sammenhenger.

Første og andre problemstilling

Hvilke forhold i dette byrommet [Montreal, med spesielt fokus på gaten Boulevard St-Laurent og dens nærområder] legger til rette for flerkulturelle kontaktopplevelser?

Hvor skjer det og hva slags kontaktopplevelse gir det?

De korte kvartalene, det varierte og intensive bruksmangfoldet gjør at folk lett kommer i kontakt med både et mangfold av kommersielle foretak og et mangfold av personer. Byrommet kjennetegnes videre av trygghet, blant annet på grunn av alle personene som følger med på gatelivet til enhver tid gjennom vinduer og som fotgjengere. Et trygt byrom kan føre til at folk i enda større grad ønsker å ferdes her. Dermed blir byrommet gjenstand for enda mer intensiv bruk, noe som kan bidra til ytterligere mangfold.

På gaten kommer folk først og fremst i kontakt med hverandre gjennom visuell eksponering og blikkontakt, men på utesteder og kafeer kan man komme i prat over for eksempel en bok, i forbindelse med en omgang biljard eller et kulturelt arrangement. I tråd med dette gir byrommet folk en mulighet til over tid å bli fortrolige med hverandre, eller til og med bli godt kjent med hverandre. Utestedet Les Bobards er et eksempel på steder på Boulevard St-Laurent hvor det kan oppstå kontakt på tvers av kulturelle gruppefelleskap. Dette stedet legger til rette for kontakt mellom gjester av ulik bakgrunn. Samtidig gir det gjestene en felles opplevelse av kunstneriske bidrag, eller show, med varierende kulturell bakgrunn. Videre kan stedets beliggenhet påvirke deltagerens bevegelsesbaner, noe som igjen kan gi nye og viktige opplevelser av kontakt med områdets øvrige sosiale liv, ved at en blir mer eller mindre sterkt eksponert for det.

En annen side ved slike halvoffentlige rom som kafeer og utesteder på St Laurent, er at de legger til rette for overfladiske, men ifølge Jacobs viktige bekjenskaper. Over tid kan kontakten som oppstår i disse rommene, føre til at man etablerer nye bekjenskaper, noe som fremmer tillit og gjør individenes opplevelse av byrommet tryggere.

Boulevard St-Laurent gir opphav til flerkulturelle kontaktopplevelser gjennom mat-, musikk- og interiørbutikker. Gaten muliggjør videre kontakt med flerkulturelle sosiale miljøer. Ifølge informantene finnes det flere forskjellige sosiokulturelle verdener på Boulevard St-Laurent. Dette er etnisk-kulturelt blandede miljøer, noe som innebærer at gaten legger til rette for kontakt med individer fra andre etnisk-kulturelle grupper enn egen gruppe. Individene har en felles kulturell tilhørighet gjennom sosiale markører som klær, musikk- og filmreferanser.

Både etnisk-kulturelle og sosiokulturelle miljøer er altså til stede og lett gjenkjennelige på Boulevard St-Laurent. Individene kan bevege seg på tvers av miljøene. Slik legger byrommet til rette for kontaktopplevelser der det som definerer tilhørighet, er uavhengig av etnisk-kulturelle markører. Informantene opplevde for eksempel at deres etnisk-kulturelle kjennetegn ble mindre viktige der folk samlet seg rundt felles sosiokulturelle markører. Ifølge enkelte av informantene fantes det riktignok alltid en bevissthet om egen og andres etnisk-kulturelle tilhørighet, men denne tilhørigheten stod ikke i forgrunnen i kontaktsituasjonen. Disse kontaktsituasjonene gir muligheter for å etablere nærmere kontakt med medlemmer av andre etnisk-kulturelle grupper, noe som gir individene mulighet til mer inngående kjennskap til annen kultur. Flere av informantene i studien viste eksempler på kunnskap de fått om andre kulturer gjennom de sosiokulturelle nettverkene gatens ulike miljøer tilbyr.

Tredje problemstilling

Hvordan oppleves flerkulturelle kontakterfaringer i Montreal, og på Boulevard St-Laurent og dens nærområder spesielt, hvilken virkning kan kontakten ha på holdningsdannelse eller holdningsendring – og hvorfor kan kontakt eventuelt ha denne virkningen?

De som ble intervjuet i denne studien, beskriver kontakterfaringene på Boulevard St-Laurent som positive. Kontakt med nye typer mat og musikk ble opplevd som berikende: en type opplevelse man ønsket. Informantene uttaler også at kontaktopplevelsene over tid gjorde dem fortrolige med ting de ikke tidligere hadde kjent til. På Boulevard St-Laurent, i motsetning til andre steder, lå forholdene til rette for gode og trygge kontaktopplevelser.

Sosialpsykologisk teori gir grunnlag for en dypere forståelse av hvorfor det byrommet jeg har studert, gir slike mennesker som mine informanter positive kontaktopplevelser. Spesielt blir trygghet fremhevet som en svært viktig betingelse for at kontakt skal gi gode virkninger. Det er viktig å merke seg at trygghet ikke bare er fysisk sikkerhet. Trygghet betyr også forståelse av de sosiale kodene på et sted, og at en er trygg på hvordan en selv skal oppføre seg, og hvordan andres atferd skal tolkes. For informantene oppleves Boulevard St-Laurent som et byrom med etnisk-kulturelle og sosiokulturelle miljøer som for det meste er imøtekommende overfor nye mennesker. De ulike sosiokulturelle universene gir videre arenaer hvor informantene kjenner de sosiale kodene, og slik sett føler seg trygge i møtet med medlemmer av andre etnisk-kulturelle grupper.

Et av underkapitlene i kapittel åtte fikk frem et interessant unntak hva gjelder imøtekommenhet: de ortodokse jødene i Mile End-området. En informant uttalte at det finnes mange negative stereotyper om jøder generelt. I bearbeidingen av mitt empiriske materiale ble jeg nysgjerrig på om overfladisk eksponering for ortodokse jøder i byrommet kan fremme slike generelle negative stereotyper. Dette er et spørsmål det ikke kan gis et sikkert svar på ut fra min empiri. Imidlertid kom det frem at enkelte informanter reagerte negativt på den overfladiske eksponeringen for ortodokse jøder som de var utsatt for spesielt i Mile end-området.

Ifølge sosialpsykologien er det i studiet av holdningsendringer viktig å inkludere alle *følelser* både før, under og etter kontaktsituasjonen. Byrommet blir i så måte en arena hvor emosjoner i individene, som følge av kontakten som oppstår, muligens kan påvirke deres holdninger til jøder mer generelt eller skape en negativ forforståelse av en gruppe, noe som kan påvirke utfallet av senere kontaktsituasjoner.

Det byrommet som jeg i denne studien har konsentrert meg om, fungerer imidlertid også som en sosiokulturelt mangfoldig arena, der en person som min informant kan bidra til et mer nyansert syn på den gruppe hun eller han tilhører, ved å tilkjenne sin egen kulturbakgrunn og tilhørighet.

På Boulevard St-Laurent opplevde informantene i denne studien at sosiokulturell tilhørighet kunne bli klart viktigere enn etnisk-kulturell tilhørighet; i de ulike sosiokulturelle miljøene hadde man individer med ulik etnisk-kulturell bakgrunn og språktilknytning. Virkningen av kontakt på holdninger handler ikke da lenger bare om toleranse eller anerkjennelse av andre kulturelle grupper. Det handler også om å se *personene* i individene som tilhører andre etnisk-kulturelle grupper enn ens egen. Det handler om å se hvem de er som personer, uavhengig av deres etnisk-kulturelle bakgrunn.

Ifølge enkelte av informantene vil en, om en kommer dit, se at kulturelle grupper ikke er homogene. Videre vil en se både likhet og ulikhet mellom en selv og den andre personen, og videre mellom den andre personens etnisk-kulturelle bakgrunn og egen etnisk-kulturell bakgrunn.

Spørsmålet om hvordan individer opplever flerkulturell kontakt, dreier seg også om hvorvidt de ser på disse kontakterfaringene som ønskelige. Den tilbakemeldingen jeg fikk i løpet av feltarbeidet mitt på spørsmålet om et flerkulturelt samfunn er ønskelig, var overveldende positiv. Redusert konfliktgrunnlag i samfunn med *mange forskjellige* etnisk-kulturelle grupper, muligheten for hele tiden å lære nye ting gjennom kontakt med individer fra andre etnisk-kulturelle grupper enn egen gruppe og at samfunnet som helhet blir utfordret

og utvikler seg var eksempler informantene nevnte på hvorfor de mente det var ønskelig med flerkulturelle samfunn.

Fjerde problemstilling

Påvirker operasjonaliseringen av den kanadiske multikulturalismen hvordan kontakt på Boulevard St-Laurent i Montreal oppleves og blir forstått?

Det er ingen tvil om at denne studien ikke har tilstrekkelig empiri til å gi et velbegrunnet svar på denne siste problemstillingen. Jeg har likevel valgt å ta den med fordi det i annen forskning er belegg for betydningen av stedspesifikke institusjonelle og kulturelle forhold for studier av sosial samhandling og holdningsdannelse. Det er rimelig å anta at relevansen av slike forhold ikke er mindre i min studie.

Jeg har brukt to eksempler – sikker i det ”Mounted Police” og innsettelsen av ny ”Governor General” – for å vise hvordan staten kan ta henholdsvis realpolitiske og symbolpolitiske avgjørelser som sender ut signaler om hva som kan representere Canada, og som forteller at man i nasjonen Canada verdsetter kulturelt mangfold.

Jeg har videre sett at noen av mine informanter forholder seg til ikke-liberale kulturelle praksiser som de kan komme i kontakt med gjennom bekjenskaper de gjør på Boulevard St-Laurent, på en måte som er i samklang med multikulturalismen som politisk normativ teori: Dialog vektlegges som beste løsning i situasjoner hvor det oppstår konflikt. Konflikten kan for eksempel gjelde kulturelle tradisjoner som majoritetssamfunnet finner uakseptable ut fra liberale prinsipper.

Med andre ord kan selv mitt begrensede materiale tyde på at det skjer en formidling av verdier og standpunkter som informantene i sine forklaringer og analyser indirekte gjengir eller bruker for å begrunne hva de mener.

Jeg har også berørt medias språkbruk og omtale av det flerkulturelle og av enkelte etnisk-kulturelle eller religiøse grupper. Media kan være med å fremme generelle følelser av trygghet eller utrygghet i forholdet til hele grupper. Fra sosialpsykologien vet vi at slike følelser kan ha avgjørende betydning for hvilken effekt kontakt vil ha på holdningsdannelsen. Dette forholdet er det viktig å ta i betraktning når man skal undersøke hvordan byrommet kan påvirke holdninger. Det kan for eksempel vise seg at kontakt på steder som har vesentlige trekk felles, selv under like forhold ikke har samme virkning på holdningene til det

flerkulturelle. Forklaringen kan ligge i hvordan media og myndighetene gjennom sin kommunikasjon har påvirket folks tanker om eller følelser mot andre grupper i forkant.

For å kunne si noe mer presist og sikkert om slike sammenhenger er åpenbart mer forskning nødvendig.

Avslutning

I kapittel tre tok jeg opp spørsmålet om overførbarhet av funn som er gjort i kvalitativ forskning. Jeg skrev der at det ikke er grunnlag for å generalisere slike funn. Det betyr imidlertid ikke at den forståelsen man har oppnådd gjennom en kvalitativ studie, ikke kan tas i bruk også i andre sammenhenger. Imidlertid er det en forutsetning at det er redegjort godt for den sammenhengen forståelsen kom frem i, og alle sidene ved forskningsprosessen for at man på den måten kan bli klar over kontekstuelle ulikheter i to forskjellige situasjoner.

Når det gjelder overførbarheten av den forståelse som er oppnådd gjennom denne studien, vil jeg fremholde betydningen av å ta med seg videre de tre faglige tradisjoner som har stått sentralt i mitt arbeid: geografisk byteori, sosialpsykologi og normativ politisk teori. En god forståelse av byrommet som arena er nødvendig når holdninger til det flerkulturelle i byer skal studeres. Her er det viktig å få tak i aktørenes opplevelse av det rom de befinner seg i, og deres motiver og bevegelser. Samtidig er det viktig å supplere aktørenes forståelse, herunder selvforståelse, med sosialpsykologisk innsikt: forståelse av betydningen av eksponering alene, forståelse av hva på den ene siden frykt og på den andre siden trygghet betyr, forståelse av følelsers betydning osv. Endelig er det viktig, ikke minst med tanke på overførbarhet, at enhver kartlegging eller planlegging av kontakt med mangfold også ses i sammenheng med lokal og nasjonal, herunder ideologisk, kontekst.

Det er behov for systematiske studier av kontakt i forskjellige byrom, hvor analysen av de kontakterfaringene som avdekkes, skifter mellom – eller kombinerer – sosialpsykologiens individfokus og byteoriens kontekstfokus. Videre vil det være behov for å kartlegge hvilken ideologi lokale og nasjonale myndigheter formidler gjennom sine problemstillinger og vedtak, herunder sine ordvalg, i forbindelse med etnisk-kulturelle interessekonflikter. Om det gjøres, vil en blant annet få et bedre grunnlag for å forstå hvorfor, som jeg skrev over, "det kan (...) vise seg at kontakt på steder som har vesentlige trekk felles, selv under like forhold ikke har samme virkning på holdningene til det flerkulturelle."

Referanseliste

- Adams, Michael. 2007. *Unlikely Utopia: The surprising Triumph of Canadian Pluralism*. The Penguin Group, Viking Canada.
- Bissoondath, Neil. 1994. *Selling illusions: The cult of multiculturalism in Canada*. Penguin books, Canada Ltd.
- Cresswell, T. 2004. *Place, a short Introduction*. Blackwell Publishing, Malden/Oxford/Carlton
- Dixon, John. 2001. Contact and boundaries: 'Locating' the social psychology of intergroup relations. *Theory & Psychology, sage publications, Vol. 11, No. 5*. 587-608
- Driedger, Leo D. 1978. *The Canadian ethnic mosaic: a quest for identity*. McClelland and Stewart, Toronto
- Fløysand, Arnt. 2002. Tidsgeografien er død. Leve tidsgeografien. *Geografi i Bergen: Arbeider fra institutt for geografi i Bergen Nr. 251*
- Guneriussen, Willy. 1999. *Aktør, handling og struktur: Grunnlagsproblemer i samfunnsvitenskapene*. Kap.3 og 4. Tano Aschehoug, Oslo
- Gwyn, Richard. 1995. *Nationalism without walls: The unbearable lightness of being Canadian*. McClelland & Stewart, Toronto,
- Hill, David R. 1988. Jane Jacobs' Ideas on Big, Diverse Cities: A Review and Commentary. *Journal of the American Planning association, Vol. 54, No. 3*. 302 - 314
- Hinton, Perry R. 2000. *Stereotypes, cognition, and culture*. Hove: Psychology Press
- Houston, Serin, et al. 2005. Places of possibility: where mixed-race partners meet. *Progress in human Geography, Vol. 29, No. 6*. 700-717
- Jacobs, Jane. 1961. *The death and life of great American cities*. Vintage Books, USA
- Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kelly, Paul (ed.). 2002. *Multiculturalism Reconsidered*. Kap. 2, 3, 6, 8, 9, 12. Polity press in association with Blackwell Publishers Ltd, USA
- Kymlicka, Will. 1998. *Finding our way: Rethinking ethnocultural relations in Canada*. Oxford University Press, Canada
- Malnes, Raino. 2008. *Meningen med samfunnsvitenskap*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Paolini, Stefani, et al. 2004. Intergroup Contact and the promotion of intergroup harmony: the influence of intergroup emotions. *To appear in: Brown, R. J. & D. Capozza. (eds.). Social identities: Motivational, Emotional, Cultural Influences*. Psychology Press, Hove

- Parekh, Bhikhu. 2000. *Rethinking Multiculturalism: Cultural diversity and political theory*. Kap. 3-11. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts
- Paulgaard, Gry. 1997. Feltarbeid i egen kultur: innenfra, utenfra eller begge deler? *Fossåskaret, E. m.fl. (red). Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Pettigrew, Thomas F. 1998. Intergroup contact theory. *Annual Reviews Psychology Vol. 49*. 65-85
- Pettigrew, Thomas F. & Linda R. Tropp. 2006. A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of personality and social psychology, Vol. 90, No 5*. 751-783.
- Ray, Brian K. 1999. Plural geographies in Canadian cities: interpreting immigrant residential spaces in Toronto and Montreal. *Canadian Journal of regional science*. 65-86
- Sennett, Richard. 1970. *The uses of disorder: personal identity & city identity*. W. W. Norton & Company Inc, USA
- Sennett, Richard. 1990. *The Conscience of the eye: The design and social life of cities*. W. W. Norton & Company Ltd, USA
- Sennett, Richard. 2001. New capitalism, new isolation: A flexible city of strangers. *English edition mondediplo.com*
- Sennett, Richard. 2002. Cosmopolitanism and the social experience of cities. Vertovec, Steven & Robin Cohen. *Conceiving cosmopolitanism: Theory, context and practice*. Oxford University Press, New York
- Sennett, Richard. 2005. Capitalism and the city: Globalization, flexibility and indifference. Kazepov, Yuri (ed.). *Cities of Europe: Changing contexts, local arrangement and the challenge to urban cohesion*. Blackwell Publishing Ltd
- Schnell Izhak & Benjamini Yoav. 2001. The sociospatial isolation of agents in everyday life spaces as an aspect of segregation. *Annals of the Association of American Geographers, Vol. 91, No, 4*. 622-636
- Schnell, Izhak & Yoav Benjamini. 2002. Measuring spatial lifestyles in Israel: A Tel-Aviv - Jaffa Case Study. *Davies, Wayne K.D. & Ivan J. Townshend (eds.). Monitoring Cities: International Perspectives*. Graphcom Printers Ltd, Lethbridge, Alberta.
- Schnell, Izhak & Yoav Benjamini. 2005. Globalisation and the structure of urban Social Space: The Lesson from Tel Aviv. *Urban Studies, Vol. 42, No. 13*. 2489-2510
- Taylor, Charles. 1994. The politics of recognition. *Gutmann, Amy (ed.). Multiculturalism*. Princeton University Press, New Jersey
- Thagaard, Tove. 2003. *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen

Wessel, Terje. 2008. Does diversity in urban space enhance intergroup contact and tolerance?
Skal publiseres i Geografiska Annaler.

Aase, T. H. 1997. Har kunnskap sin eigen rett? Etiske utfordringar ved å distansere seg frå det
nære. *Fossåskaret, E. m.fl. (red). Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av
kvalitative data.* Universitetsforlaget, Oslo.

Appendiks

Vedlegg 1: Temaguide for dybdeintervjuene

Characteristics of the person interviewed:

Cultural background
Place of upbringing
Educational background
Public/private elementary school
Knowledge of language and cultural traditions

Characteristics of the interviewee's friends:

Social, cultural and linguistically

Boulevard St-Laurent:

Description of the street, where the person goes and what the person thinks of it
How does the person find the socio-cultural environment here (socially or culturally defined interaction, stereotypes, jokes and conflicts)
Encounters what?
Feels what about the encounters here (perhaps compared to other places)
Who interacts with whom?

Attitudes towards other cultural groups:

Strengths and weaknesses of a multicultural society
Illiberal cultural practices
Institutional accommodation to minority traditions
Gender equality
Isolation/mingle
Scepticism (when, where and towards whom)
(Intimidation)
Tolerance (their own, others etc)

Acceptance/Reaction:

How diverse can it get before it is too much?
How to approach a cultural conflict?
The role of banning practices/using the law
Can some cultural values be wrong? Why / why not?

Desirable diversity:

Why / why not?
Any threats/worries?

Vedlegg 2: Guide for intervjuene i lokale butikker

What kind of place/store/bar is it? (cultural connection and type of business)

Established when?

Characteristics of customers

Characteristics of the neighbourhood before and now

Cross cultural interaction